

Літаратура і Мастацтва

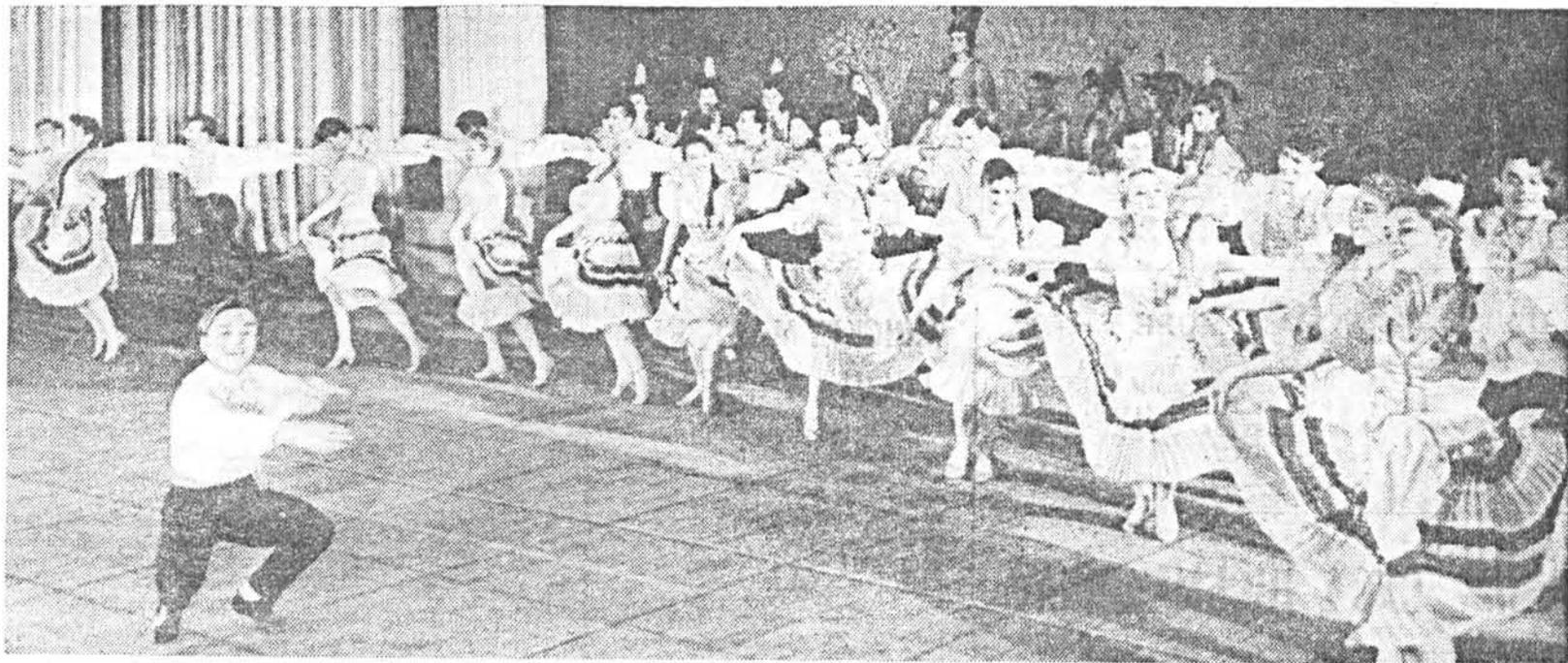
ВЫДАЕЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

№ 43 (2725)

Пятніца, 25 кастрычніка 1974 года

Цана 8 кап.

Дзяржаўны ансамбль танца БССР выконвае «Беларускую ўраджайную сюіту».

Польскі народны танец.

Рускі перапляс.

Пятнаццаць гадоў радуе сваёй творчасцю Дзяржаўны ансамбль танца БССР. У яго рэпертуары — дзесяткі разнастайных нумароў, знаёмства з якімі — спатканне з сапраўдным мастацтвам. У рэпертуары ансамбля — беларускія, рускія, украінскія народныя танцы, танцы народаў іншых братніх рэспублік, замежных краін.

Таленавіты калектыў з поспехам выступае не толькі ў рэспубліцы, але і за яе межамі. Шчырыя, гарачыя апладысменты глядачоў — прызнанне таленту калектыву.

У Маскве ў СП СССР праходзіла першая нарада галоўных рэдактараў літаратурных газет сацыялістычных краін. Учора зарубежныя ўдзельнікі нарады прыбылі ў Мінск.

Сярод іх: галоўны рэдактар газеты «Літэратурен фронт» (Балгарыя) Яфрэм Каранфілай, галоўны рэдактар штотыднёвіка «Зонтаг» (ГДР) Бернт фон Кюгельген, галоўны рэдактар «Газета дэ Куба» (Куба) Луіс Марэ, галоўны рэдактар газеты «Утга Зохиолурлаг» (Манголія) Сэнгійн Эрдэнэ, галоўны рэдактар штотыднёвіка «Літэратура» (Польшча) Ежы Путрамент, супрацоўнік штотыднёвіка «Культура» (Польшча) Роман Самсель, галоўны рэдактар штотыднёвіка «Лучафэ-рл» (Румынія) Ніколае Драгош, галоўны рэдак-

тар часопіса «Словенске погляды» (ЧССР) Уладзімір Райсел. Разам з імі прыбылі ў Мінск арганізатары нарады — супрацоўнікі рэдакцыі «Літэратурной газеты» на чале з першым намеснікам галоўнага рэдактара Сыракомскім Віталем Аляксандравічам.

На вакзале гасцей сустракалі: першы намеснік старшыні праўлення СП БССР І. Шамякін, А. Граччанікаў і іншыя.

Госці наведалі Мінскі аўтамабільны завод, пазнаёміліся з выдатнымі мясцінамі горада-героя.

На здымку — сустрэча гасцей на Мінскім вакзале.

Фота Ул. КРУКА.

НА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Выдавецтва «Беларусь» выпусціла ў перакладзе на беларускую мову зборнік прамоў і артыкулаў Генеральнага сакратара ЦК КПСС тава-

рыша Л. І. Брэжнева «Аб знешняй палітыцы КПСС і Савецкай дзяржавы», якія ахопліваюць перыяд 1966—1973 гадоў.

БЕЛТА.

ПАРТЫЙНЫ СХОД ПІСЬМЕННІКАЎ

Адбыўся справядачна-выбарчы сход партарганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР. Са справядачным дакладам выступіў сакратар партбюро А. Марціновіч. Ён адзначыў, што за справядачны перыяд на высылася авангардная роля камуністаў, узрасла творчая і грамадская актыўнасць пісьменнікаў. Партыйная арганізацыя большую ўвагу надавала ідэйна-творчым пытанням развіцця сучаснай беларускай літаратуры, павышэнню ідэйна-тэарэтычнага ўзроўню прафесіянальнага майстэрства членаў СП БССР.

У спрэчках па дакладзе выступілі В. Шымук, А. Савельчаў, Б. Сачанка, Ул.

Юрэвіч, В. Маеўскі, В. Зубенак, В. Дайліда, Э. Валасевіч, А. Шаўня, М. Аляксееў. Спрэчкі закончыліся выступленнем першага намесніка старшыні праўлення СП БССР І. Шамякіна, які падрабязна асвятліў галоўныя напрамкі пісьменніцкай арганізацыі.

Абраны новы склад партыйнага бюро. У яго ўвайшлі Э. Агняцет, Г. Бураўкін, А. Вярцінскі, В. Казько, К. Кірэенка, М. Кругавых, А. Кулакоўскі, Я. Кучар, М. Танк, І. Чыгрынаў, І. Шамякін.

Сакратаром партбюро абраны А. Кулакоўскі, намеснікамі — А. Вярцінскі, І. Чыгрынаў, Я. Кучар.

ПРАФСАЮЗНАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ

Днямі адбылася справядачна-выбарчая канферэнцыя прафсаюзнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР. Дэлегаты заслухалі справядачныя даклады мясцома (дакладчык Г. Шыловіч) і рэвізійнай камісіі (дакладчык М. Замскі). У спрэчках прынялі ўдзел Р. Яўсееў, Ф. Міхееў, В. Дай-

ліда, М. Ладуценка і А. Марозаў.

У склад новага мясцома абраны У. Анісковіч, А. Гардзіцкі, В. Дайліда, Я. Данская, Н. Зуб, А. Куляшова, А. Марозаў, М. Ягораў, В. Якавенка. Старшынёй мясцома абраны В. Дайліда. У рэвізійную камісію ўвайшлі В. Поляк (старшыня), Э. Вайко і М. Конкіна.

КНІГАЛЮБ

Кніга трывала ўваходзіць у быт сельскіх працаўнікоў. У гэтым можна пераканацца, калі прагледзець фармуляры чытачоў нашай бібліятэкі. За дзевяць месяцаў мы выдалі нашым наведвальнікам у сярэднім па восем кніг на чалавека. Заўзятым кнігалюбам стаў трантарыст А. Слуцкі. Любімыя яго пісьменнікі — М. Горькі, М. Шалахаў, К. Чорны, Я. Купала і Я. Колас. Цікавіцца ён і палітычнай, навукова-папулярнай літаратурай.

Шмат клопатаў у свінаркі

Н. Сапач. Але ўсё ж знаходзіцца час завітаць да нас. Многа літаратуры прачыталі Н. Скарынка, І. Руды, В. Палонскі, І. Грывіцкая і іншыя. Вялікая папулярнасцю ў чытачоў карыстаюцца ніжняыя паліцы: «Непераможная і легендарная», «Рашэнні XXIV з'езда КПСС — у жыццё», «Для даярак», «Вопыт перадавікоў — у масы», «Вам, механізатары».

В. БАБЕЙ, загадчык Беніцкай сельскай бібліятэкі, Маладзечанскага раёна.

МІНСКІЯ МАСТАКІ — ГОСЦІ ТАЛІНЦАЎ

У Таліне праходзіць III Трыенале графікі. Выстаўка гэтага года вызначаецца сваім размахам. На ёй прадстаўлены работы 130 мастакоў — з прыбалтыйскіх рэспублік, Масквы, Ленінграда і іншых гарадоў краіны.

У асобнай зале экспануюцца работы 20 аўтараў з розных рэспублік. Сярод іх беларускія графікі Б. Забораў і Г. Паплаўскі, якія ўдзельнічаюць у талінскай Трыенале ўжо другі раз.

Г. Паплаўскі прадставіў лінаграфію з серыі «Камандоры», якія адзначаны дыпламам выстаўкі.

Дыпламант мінулаў Трыенале Б. Забораў паказаў графічныя лісты з серыі «Аўтапартрэт», выкананыя ў тэхніцы афорта.

Сёлетняя выстаўка ў Таліне засведчыла ўзросшы ўзровень майстэрства, больш глыбокую сувязь мастакоў з жыццём, з яго надзённымі праблемамі.

І. БАСАВА.

СЯБРУЮЦЬ МУЗЫ

Аршанская старонка... Заслонаўскі край... У сіняй дымцы ўзвышаюцца над высокімі берагамі карабельныя сосны. Спакойна нясе свае хвалі сівы Дняпро. Маляўнічае месца непадалёк ад Оршы стала месцам правядзення чарговага, шостага семінару творчай моладзі Віцебшчыны.

Першыя заняткі з удзельнікамі семінару правёў намеснік загадчыка аддзела прапаганды і агітацыі Віцебскага абкома партыі М. Ф. Сычоў.

Цікава прайшоў Дзень паэзіі. Свае новыя вершы прачыталі маладыя паэты Віцебшчыны, аўтары першых кніжак Сяргей Законнікаў, Анатоль Канапелька, Алег Салтук. Упершыню прагучалі вершы самага маладога ўдзельніка семінара, студэнта Сяргея Рублеўскага.

— Шмат добрых парад далі творчай моладзі госці семінара — пісьменнікі з Мінска Навум Кіслік і Валянцін Тарас, а таксама вядомы лінгвіст і паэт Глеб Гарбоўскі, — расказаў паэт Давід Сімановіч.

Шмат цікавых работ паказа-

КНІГУ — У МАСЫ

Цэнтральны Камітэт КП Беларусі і Савет Міністраў БССР намерзілі меры па выкананню Пастановы ЦК КПСС «Аб павышэнні ролі бібліятэк у камуністычным выхаванні працоўных і навукова-тэхнічным прагрэсе».

У рэспубліцы шырока развіта бібліятэчная справа. Звыш дваццаці тысяч бібліятэк маюць кніжны фонд у 144 мільёны экзэмпляраў. Імі карыстаецца практычна кожная сям'я.

Аднак змест і ўзровень работы многіх бібліятэк яшчэ не поўнасцю адпавядаюць задачам, пастаўленым XXIV з'ездам КПСС. Яны недастаткова задавальняюць навуковыя і культурныя запатрабаванні працоўных. У значнай ступені гэта глумачыцца ведамаснай разрозненасцю масавых бібліятэк, часам слабай тэхнічнай базай.

ЦК КПБ і Савет Міністраў БССР абавязалі абкомы, гаркомы, райкомы КП Беларусі, аблвыканкомы, гарвыканкомы і райвыканкомы, міністэрствы і ведамствы прыняць меры да карэнага паліпшэння дзейнасці бібліятэк, павышэння іх ролі як важных апорных баз партыйных арганізацый па камуністычнаму выхаванню працоўных, ідэалагічных і навукова-інфармацыйных устаноў; расшырыць дзейнасць масавых, навуковых і тэхнічных бібліятэк па прапагандзе дасягненняў навукі, тэхнікі і перадавога вопыту, аператыўнаму забеспячэнню навукова-тэхнічнай інфармацыяй спецыялістаў народнай гаспадаркі, аказанню дапамогі чытачам з улікам іх адукацыйнага ўроўню, прафесіянальнай падрыхтоўкі і ўзроставай асаблівасцей.

У 1974—1980 гадах будзе праведзена цэнтралізацыя дзяржаўных масавых бібліятэк шляхам стварэння на базе гарадскіх і раённых бібліятэк адзінай сеткі з агульным штатам, кніжным фондам, цэнтралізаванымі камплектаваннем і апрацоўкай літаратуры. Цэнтралізацыя падлягае таксама сетка ведамасных бібліятэк.

Дзяржплану, Акадэміі навук, міністэрствам і ведамствам прапанавана павысіць ролю Беларускага навукова-даследчага інстытута інфармацыі і тэхніка-эканамічных даследаванняў Дзяржплана БССР і галіновых органаў навукова-тэхнічнай інфармацыі і іх бібліятэк у каардынацыі работы па стварэнню адзіных даведчана-інфармацыйных фондаў.

Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю даручана палепшыць забеспячэнне бібліятэк кнігамі, забяспечыць своечасовае задавальненне іх заявак на ўноў выходзячую літаратуру.

Міністэрствы культуры і асветы абавязаны прыняць меры да далейшага паліпшэння бібліятэчнага абслугоўвання дзяцей і юнацтва, забяспечыць метадычнае кіраванне бібліятэкамі ўсіх сістэм і ведамстваў, якія абслугоўваюць дзяцей і юнацтва, накіроўваючы іх дзейнасць на аказанне дзейнай дапамогі школе па выхаванню ў падрастаючага пакалення высокіх прынцыпаў камуністычнай маралі, любові да Радзімы, імкнення да ведаў і працавітасці. У 1974—1976 гадах павінна быць завершана стварэнне рэспубліканскіх і абласных дзіцячых і юнацкіх бібліятэк, а таксама дзіцячых бібліятэк у раённых цэнтрах.

Намечаны таксама меры, звязаныя з паліпшэннем падрыхтоўкі бібліятэчных кадраў, умацаваннем матэрыяльна-тэхнічнай базы гэтых устаноў культуры.

НАБЫТАК МУЗЕЯ

Літаратурны музей народнага паэта Беларусі Якуба Коласа папоўніўся новымі матэрыяламі. З Кіева, напрыклад, наступіла кніга Максіма Рыльскага «Слова пра літаратуру» (выдавецтва «Мастацкая літаратура», Кіеў, 1974 г.). Яе прыслаў дырэктар Літаратурна-мемарыяльнага музея Максіма Рыльскага — сын вядомага

ўкраінскага паэта Багдан Мацімавіч Рыльскі. Сярод шматлікіх матэрыялаў у кнізе змешчаны артыкул Максіма Рыльскага «Пра паэта і друга», у якім ён з цёплай і расказавае пра сваю дружбу і сустрэчы з народным песняром Беларусі Якубам Коласам у Маскве, Мінску і Кіеве.

М. ЖЫГОЦКІ.

У ВЫДАВЕЦТВЕ «ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА»

«Паваротак ля сасны» — так называецца зборнік аповядаў аднаго са старэйшых беларускіх празаікаў Я. Скрыгана. Кніга нядаўна выйшла ў выдавецтве «Художественная літаратура» (Ленінградскае аддзяленне). Змест яе склаўлі аповяданні, напісаныя ў розныя гады. Іх пераклааі А. Астроўскі, І. Кананец, М. Чачановіч.

У Савеце Міністраў СССР

У сувязі з тым, што ў гэтым годзе на першую дэкаду лістапада прыпадаюць чатыры нерабочыя дні запар, з іх 7 і 8 лістапада — святочныя, а 9 і 10 лістапада — выхадныя дні, з мэтай больш эфектыўнага выкарыстання рабочага часу і паспяховага выканання заданняў пяцігадовага плана развіцця народнай гаспадаркі Савет Міністраў СССР пастанавіў лічыць 10 лістапада 1974 года рабочым днём.

Нявыкарыстаны рабочымі і служачымі дзень адпачынку 10 лістапада 1974 года далучаецца да іх штогадовага адпачынку з аплатай у тым жа парадку, які дзень адпачынку.

А. ПАЛОНСКІ.

г. Віцебск.

У МУЗЕІ БелАЗа, па экспанатах якога можна прасачыць усю гісторыю завода, на адным з цэнтральных стэндаў ёсць надпіс: «...Самазвалі, народжаныя вашым розумам, створаныя працай ваших умелых рук, пераўтвараюць аблічча нашай маці-зямлі... змяняюць не толькі ландшафт і клімат краіны, але і светапогляд людзей...» Гэтыя словы ў свой час пакінуў у кнізе водгукаў музея вядомы журналіст з ГДР Клаўс Клейне.

Не паспелі мы занатаваць іх у бланкот, як дзверы музея адчыніліся, і сюды ўвайшла вялікая група турыстаў з Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, якія прыехалі ў Беларусь пездам дружбы. Яны хадзілі ад стэнда да стэнда, ад экспаната да экспаната, уважліва разглядалі вялікую карту свету, дзе ад маленькай кропкі поблізу Мінска ва ўсе канцы, ва ўсе кантыненты разыходзіліся сінія стрэлы, і ажыўлена абменьваліся ўражаннямі. Мы спыталі ў аднаго з турыстаў — маладога яшчэ мужчыну — ці бачыў ён БелАЗы ў сябе на радзіме?

— О-о, я, я! — І дадаў па руску: — Великолепно!
 Слова «БелАЗ» нарадзілася 16 гадоў назад, калі ў Жодзіне быў створаны Беларуска-аўтамабільны завод. З афіцыйных дакументаў, а чарцяжоў яно неўзабаве ступіла на старонкі газет і часопісаў, на будоўлі, за моры і акіяны. Сёння машыны з срабрыстым н а д п і с а м «БелАЗ» працуюць больш чым у 200 аўтагаспадарках СССР, амаль у 30 краінах свету.

Жодзіна — адзінае месца ў краінах Савета Эканамічнай Узаемадапамогі, дзе выпускаюцца такія вялікія аўтамабілі.

На г-водскім пляцы стаіць... дзальбог, язык не паварочваецца сказаць — аўтамашина, бо ўсё тут нязвычайных форм і памераў. Кожнае кола ў дыяметры больш за два метры, кабіна недзе на вышыні другога паверха жылга дома, кузаў... кузаў бярэ 120 тон груза. Гэта — БелАЗ-5495 — унікальная машына, самазвальны аўтапоезд, спраектаваны жодзініцкімі канструктарамі.

Галоўны канструктар завода, кандыдат тэхнічных навук Анатоль Васільевіч Зоўтаў з захваленнем расказвае пра новыя машыны, над якімі працуюць заводскія канструктары. Распрацаваны тэхнічныя праекты 110-тоннага самазвала, 120-тоннага аўтапоезда-вуглявоза, аўтасамазвала-грузападымальнасцю 180 тон. У перспектыве намечана стварыць сапраўды волатаўскія машыны, якія змогуць браць грузы вагой 300 і 500 тон.

У той дзень мы пазнаёмліся яшчэ з некалькімі вядучымі канструктарамі завода. Генадзь Мікалаевіч Баранчык, спецыяліст па тармазных сістэмах. Ён распрацаваў арыгінальны гідраўлічны прывад тармазоў, які дае вялікі эканамічны эфект. Анатоль Васільевіч Пляшанаў займаецца падвескамі аўтамабіля. У нашых БелАЗаў, у адрозненне ад некаторых замежных марак вялікагрузных аўтамабіляў, дзякуючы дасканалай сістэме падвесак, вадзіцель адчувае сябе так, нібы сядзіць у легкавушцы. Аляксандр Валянцінавіч Бычкоў — канструктар па серыйных машынах, некалькі гадоў быў паўпэрадам завода ў Балгарыі і Румыніі. Наогул канструктарскаму

калектыву завода — тут працуе 224 чалавекі — уласцівы смелая думка, арыгінальнае рашэнне многіх тэхнічных задач.

27-тонны аўтамабіль БелАЗ-540 — заводскі першынец — у свой час быў удастоены залатых медаляў Лейпцыгскага і Шлоўдзіўскага міжнародных кірмашоў. Вышэйшыя ўзнагароды гэтых кірмашоў атрымаў і 40-тонны аўтасамазвал БелАЗ-548А.

За стварэнне сямейства

Амаль кожную з іх трэба правярць, даць пунцёўку ў жыццё. За год мы ствараем некалькі ўзораў машын і варыянтаў вузлоў. Праца вельмі адказная, патрабуе рознабаковых ведаў не толькі ад інжынераў і тэхнікаў (у цэлу 68 інжынера-тэхнічных работнікаў), але і ад кожнага рабочага. Калі ў іншых цэхах рабочы з дня ў дзень, з месяца ў месяц заняты, як правіла, адной аперацыяй, дык тут увесь час новае і новае.

Насустрач святу Вялікага Кастрычніка

ВОЛАТЫ НАРАДЖАЮЦЦА Ў ЖОДЗІНЕ

уніфікаваных вялікагрузных кар'ерных аўтамабіляў і арганізацыю іх серыйнай вытворчасці групе канструктараў завода, у прыватнасці, З. Л. Сіроткіну, Г. М. Цярноўскаму, А. В. Зотаву, Э. І. Іванову і іншым былі прысвоены пачэшныя званні лаўрэатаў Дзяржаўнай прэміі СССР.

Адзін з вядучых цэхаў завода — эксперыментальны. Усё, што нараджаецца на ватмане канструктара, тут ажывае ў метале. Пачынаючы ад маленькай дэталі, канчаючы цэлай машынай.

— Самазвал мае прыблізна 11 тысяч дэталей, — расказвае начальнік цэха Аляксей Сямёнавіч Ласьмакоў. —

Падарожжа па эксперыментальным цэху, гэта падарожжа па своеасаблівай навуковай лабараторыі. Складаныя электронныя прыборы, разнастайныя стэнды, дзе выпрабавваюцца дэталі і вузлы аўтамабіля.

Вось стэнд, на якім вызначаецца знос частак, якія труцца. 10 мільёнаў цыклаў адпавядаюць прабегу ў 50 тысяч кіламетраў. Чуйныя прыборы занатуюць звалюцыю зносу, рэсурс вузла. А на суседнім стэндзе вядуць ниспынны бег на месцы вялізныя, мала не ў паўтара чалавечых роста, колы...

Фактычна многія інжынеры і рабочыя цэха з'яўляюцца сааўтарамі канструкта-

Адзін з лепшых рабочых завода, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР В. Семянюк.

раў. Менавіта яны першыя паказваюць агрэхі, а то і прычыновую памылку канструкцыі, дапамагаюць давесці яе да ладу.

— Самы хвалюючы момант — нараджэнне новай машыны, — гаворыць Аляксей Сямёнавіч. — Усё як быццам у парадку — дэталі, вузлы, але як запрацуюць яны, калі стануць, так сказаць, адным арганізмам, машынай... На гэтае свята збіраецца шмат людзей. Кожны з заміраннем сэрца чакае, калі ўзраве магутны матор і аўтамабіль кранеца з месца. Дарэчы, нам ужо некалькі разоў даводзілася пашыраць вароты цэха, бо з кожным годам завод выпускае ўсё большыя і большыя машыны.

Сёння доследныя БелАЗы працуюць у многіх кутках краіны. А. С. Ласьмакоў толькі што прыехаў з Дняпроўскага горна-абагачальнага камбіната, дзе возіць руду некалькі жодзініцкіх 75-тонных самазвалаў.

— Украінскія таварышы задаволены нашымі машынамі, — расказвае Аляксей Сямёнавіч.

У Кемераўскай вобласці працуюць 120-тонныя вуглявозы з доннай разгрузкай, у Крыварожжы — тры мадыфікацыі БелАЗа-548, у Арменіі — 27-тонныя самазвалы, якія за кошт мадэрнізацыі бяруць на тры тony больш...

Цэх цэхаў — Галоўны канвеер завода. Павольна плывуць на стужцы магутныя дваццацісямітоннікі. На вачах нараджаецца машына. У самым пачатку канвеера — вялізная рама. Праходзіць нейкі час і яна набывае новыя і новыя абрысы. Прымацоўваюцца колы, устаўляюцца матор, кабіна...

У цэху працуюць вопытныя рабочыя. Слесары-зборшчыкі Анатоль Суша, Мікалай Небышынец, Анатоль Вайняроўскі працуюць ледзь не з дня заснавання завода, іх участкам прысвоена званне ўчасткаў высокай якасці.

Шмат выдатных працаўнікоў на заводзе. 1 500 рабочых узялі абавязацельства выканаць сёлета свае асабістыя пяцігадовыя планы. Калі 100 чалавек працуюць ужо ў лік 1976 года.

Ініцыятар гэтага спаборніцтва Васіль Ягоравіч Семянюк, токар цэха дробных серый, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, заслужаны работнік прамысловасці СССР.

Васілю Ягоравічу — сорак, з іх 25 гадоў ён працуе ў аўтамабільнай вытворчасці. У сорак восьмым з дзіцячага дома трапіў хлапчук на Мінскі аўтамабільны завод папра-

Адсюль, з галоўнага канвеера, ва ўсе канцы зямлі ідуць магутныя БелАЗы.

цаваў вучнем токара, а неўзабаве стаў ля станка самастойна. Была ў хлапца прыродная кемлівасць ды ўпартаць і старанне. Хутка стаў ён адным з лепшых токараў завода. Скопчыў вячэрнюю сярэдняю школу, потым заводны тэхнікум. У пяцідзесят дзевятым годзе групу лепшых рабочых паслалі на Жодзініцкі завод дапамагчы арганізаваць вытворчасць новых аўтамабіляў. Прыехаў, як быццам, на кароткі тэрмін, а застаўся назаўсёды.

Сваю пяцігодку Васіль Ягоравіч выканаў у ліпені гэтага года.

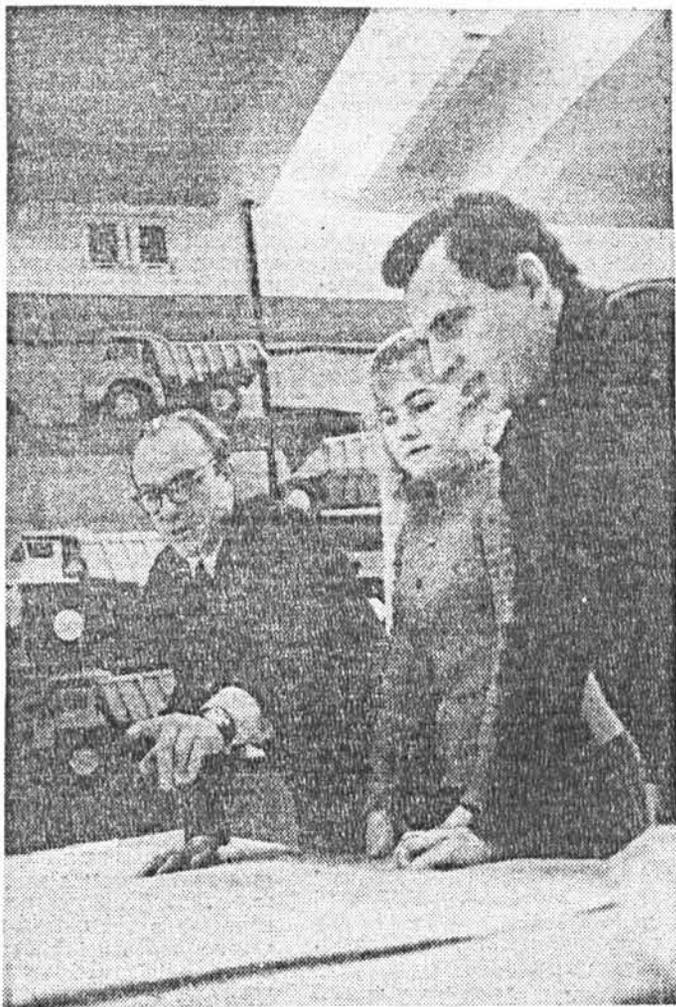
— Ды хіба я адзін такі, — усміхаецца ён, — вунь, — паказвае на суседнія станкі, — Андрэй Мытнік таксама працуе ў лік 76-га, і Рыгор Жук, і Уладзімір Матусевіч... А наогул такіх у нас у цэху набяраецца чалавек трыццаць.

...Выдатна завяршае Беларуска-аўтазавод чацвёрты год пяцігодкі. Тут паспяхова выкананы планавыя заданні па важнейшых паказчыках.

Завод будуюцца. Узводзіцца блок карпусоў, якія дазволюць у будучай пяцігодцы больш, чым у два разы павялічыць вытворчыя магутнасці.

БелАЗ упэўнена крочыць у будучыню.

М. ЗАМСКІ,
 спец. карэспандэнт
 «Літаратуры і мастацтва».
 Фота Ул. КРУКА.

Тут нараджаюцца абрысы будучых машын. Злева направа: канструктар А. Бычкоў, капірвальшчыца Н. Палякова, канструктар В. Ксяневіч.

3. МАЖЭЙКА

Даследаванне «Песенная культура беларускага Палесся».

Г. БАСІНКЕВІЧ, А. КІШЧАНКА,
М. ПЛАТАК, Л. ПАГАРЭЛАУ

Праект гасцініцы «Турыст» у г. Мінску.

ПЛЁН ГЛЫБІННАГА ПОШУКУ

Кніга З. Мажэйкі «Песенная культура беларускага Палесся» адразу пасля выхату ў свет звярнула на сябе ўвагу і музызнаўцаў, і фалькларыстаў-этнографіаў, і наогул аматараў народнай творчасці. Узнятыя аўтарам праблемы вырашаны з бясспрэчным творчым уздымам.

Хацелася б спыніцца на тым, знешне не вельмі прыкметным, баку працы, які перш за ўсё і вызначыў магчымасць дасягнення плённага выніку, — на экспедыцыйна-збіральніцкай практыцы. Па вобразнаму выказванню І. Паўлава, факты ўяўляюць «паветра вучонага», неабходнае для яго ўзлёту. І для фалькларыста ўменне ўбачыць, выявіць, адабраць і асэнсаваць факт мае прыцыповае, можна сказаць, галоўнае значэнне.

Экспедыцыйная дзейнасць З. Мажэйкі адзначаецца строгай навуковай мэтанакіраванасцю, дзе можна вылучыць асаблівыя заканамернасці, па якіх арганізуецца і разгортваецца гэтая дзейнасць. Аўтар даследавання «Песенная культура беларускага Палесся» арганічна спалучае ў сваёй практыцы спецыяльнае вывучэнне розных этнаграфічных раёнаў Беларусі з правяральнымі і паўторнымі экспедыцыямі па месцах, раней абследаваным іншымі вучонымі. Пры гэтым фалькларыстыка па-майстэрску выкарыстоўвае розныя магчымасці, што адзіраваць перад ёй адначасна тыпы экспедыцыйнай працы.

Напрыклад, у час спецыяльнага абследавання сяла Тонеж

З. Мажэйка вывучае песенную культуру комплексна, сістэмна, у непарыўнай узаемасувязі і ўзаемадзейні яе розных бакоў. Менавіта ў гэтых экспедыцыйных перш-наперш правялася тонкая аналітычная думка, дапытлівы погляд вучонага, талент чалавека, які добра разумее людзей, іх жыццё і быт, асабліва сці народнага спявання на святах і ў штодзённым жыцці. Не выпадкова кніга З. Мажэйкі багата такімі трапнымі назіраннямі, малюнічымі дэталямі, «выхаленымі» з сялянскага музычнага быту, якія, арганічна ўліўшыся ў агульную «тканіну» працы, надалі ёй ґрунтоўную жыццёвую пэўнасць і шматграннасць.

Правяральныя экспедыцыйныя памагі аўтару глыбей зразумець сутнасць тых або іншых з'яў лакальнай песеннай культуры, вызначыць месца і ролю асобных фактаў у агульнай плыні фальклорнага матэрыялу. Працы папярэдняй зрабілі магчымым выкарыстанне гістарычна-параўнаўчага метаду даследавання, вывучэнне працэсу развіцця песеннай традыцыі на працягу 35—40 год. Такім чынам, З. Мажэйка змагла аргументаваць даказанне жыццяздольнасці, сучаснасці гучання і непераходзячую каштоўнасць «традыцыйнага стыхійнага спявання».

Часта З. Мажэйка «прымяркоўвае» экспедыцыйны пошук да часу выканання песень календарнага і сямейна-абрадавага характару. На думку даследчыцы, толькі так магчыма распазнаць іх сацыяльна-грамадскую знач-

насць. Навевы гэтых песень «усякі раз узнікаюць у свядомасці спевака іменна ў дадзены і толькі ў дадзены час, з'яўляючыся як бы своеасаблівым сімвалам пэўнага эмацыянальнага яго стану». — піша аўтар. Кіруючыся гэтым «правілам», З. Мажэйка як бы занова адкрывае ў народнай музычнай культуры Палесся такія з'явы і факты, якія лічыліся ўжо знікшымі і якія цяжка выявіць у другі, непрымеркаваны час.

Навуковая мэтанакіраванасць экспедыцыйнай працы вельмі яскрава адчуваецца і ў строгім адборы характэрных для дадзенай мясцовасці песень і найбольш выдатных іх носьбітаў — народных самародкаў. Для адзіночнага спеву аўтар знаходзіць вельмі таленавітых салістаў-імправізатараў (пудоўны, скажам, пясняр Палесся — па-стух Дубейка). Для спеву ўнісонна-гетэрафоннага — невялікія ансамблі («гурты»), спевакі якіх аднолькава добра валодаюць імправізацыйным мастацтвам вар'іравання. Для шматгалоснага спеву — некалькі большыя па складу «гурты» з карыфеем-падводкай. Дзякуючы такому адбору, нотны раздзел кнігі выглядае зборнікам высокамастацкіх узораў народных мелодый, якія ў канцэнтраванай форме адлюстроўваюць найбольш тыповыя рысы на-

дзянальнай песеннай традыцыі.

Звяртае на сябе ўвагу і аналітычная націроўка гуказапісаў напеваў: нават зрокавае яе ўспрыняццё дазваляе атрымаць амаль адекватнае ўяўленне аб стылявых якасцях палескай песеннай тра-

дыцыі — характары меладыйнага вар'іравання, імправізацыйнасці распеву, выканальнай манеры інтанававання.

Наватарскі падыход З. Мажэйкі да вытаняў зборання і запісу факталагічнага матэрыялу праяўляецца таксама і пры яго навуковай распрацоўцы. Яна непрымырима ставіцца да статычнага метаду аналізу. У кнізе «Песенная культура беларускага Палесся» вывучаемыя з'явы заўсёды разглядаюцца ў іх дзяляцельнасці, паслядоўна раскрываюцца ў адзінстве па-рознаму накіраваных (а часам і процілеглых) тэндэнцый. У выніку даследчыцы ўдаецца высветліць такія факты і такія якасны новыя асаблівасці з'яў шматграннай песеннай культуры Палесся, якія раней былі па-за ўвагай даследчыкаў.

Так, у першым раздзеле кнігі ўзнікае праблема сацыяльнай дынамікі рэпертуару і стылю спявання ў сувязі з розным узростам народных спевакоў (праблема «ўзроставай цыклізацыі»). Аўтар адзначае, што распаўсюджаная яшчэ з першага стагоддзя думка аб выміранні традыцыйнага фальклору заснавана на статычным паглядзе на рэпертуар меладзі без уліку яго змены з узростам спевакоў. М'як тым, у розных узроставых групах спевакоў (дзяцей і пад-

леткаў, моладзі, людзей сярэдняга ўзросту і старых) існуе свой пэўны рэпертуар і манера спявання. Пераход з адной групы ў другую заўсёды і абавязкова вядзе за сабой іх змену. Так, напрыклад, рэпертуар 57-гадовай спявачкі Матруны Акуліч, запісаны З. Мажэйкай у 1964 г., паўтарае рэпертуар яе свякроўкі Домны Акуліч, які быў запісаны Э. Эвальд у 1934 г. Значнальна, што Матруна Акуліч добра ведае і тыя песні, што ў экспедыцыйных сшытках Э. Эвальд адзначаны як песні, вядомыя толькі старым.

Вось што гаворыць аб гэтым сама Матруна Акуліч: «Як цяпер бачу сваю свякроў, я летады нам, дзеўкам, старыя песні былі не ў модзе. Свае ўжо розныя спявалі. А Домна як завядзе па-колішняму ў трубу, то мы аж качаемся ад смеху. Але не ведалі мы тады, што і самі гэтыя песні завядзем, а цяпер здаецца, што і трэба так спяваць. Сам старэш — і песня старая вядзецца».

Такі бясконцы круг пераэмнасці раскрывае ўсё новыя і новыя жыццёвыя сілы песні, забеспечвае яе бессмертнасць.

У другім раздзеле, разглядаючы песеннае мастацтва Палесся, фалькларыстыка паказвае, што тут ідзе няспыны працэс нараджэння, развіцця і адмірання жанраў. Аднак характар зрухаў, суадносіны мабільнага і стабільнага пачаткаў розных па жанрах песень праяўляюцца па-рознаму. Аўтар устанаўлівае, што найбольшая схільнасць да ўстойлівасці ў песень календарна-земляробчага і сямейна-абрадавага цыклаў. Яны строга прымяркоўваюцца да пэўнага часу і пэўных абставін. Рухомасць жа гэтых песень праяўляецца ў новых адценнях іх асэнсавання, звязаных з сучаснас-

РЫСЫ СУЧАСНАСЦІ

Прыгожая магістраль — Партызанскі праспект — рашуча і напорыста прарэзала буйнейшы раён Мінска — Заводскі. На фоне «тыпавых» дамоў, сцвярджаючы сучаснасць, узвышаецца велічны будынак са шкла і бетону — гасцініца «Турыст».

Перад мастакамі і архітэктарамі стаяла складаная задача — стварыць актыўны архітэктурна-мастацкі вобраз у буйным горадабудаўнічым комплексе. Прыём спалучэння арыгінальных твораў манументальнага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва з тыпавай архітэктурай тут намецці шляхі вырашэння найскладанейшай праблемы сінтэзу мастацтва.

Комплекс, пабудаваны на кантрастах гарызантальных і вертыкальных аб'ёмаў, размешчаны над аўтамагістраляю. Ён уключае такія элементы планіроўкі, як вядук, развязкі пад'язных дарог, зону парку. У гэтым складаным прасторава-аб'ёмным асяроддзі Л. Пагарэлаў размясціў розныя па прызначэнню інтэр'еры: рэстаран, нумары гасцініцы, унутраны сад з басейнам, кіназалу, чытальню. Усё мастацкае афармленне комплекса пабудавана на дзвюх асноўных тэмах.

Тэма партызанскага руху беларускага народа знайшла вырашэнне ў мазаічным панно, на тарцы будынка. Маза-

іка ўспрымаецца своеасаблівым мемарыялам — гасцініца стаіць на Партызанскім праспекце.

Мастацкае афармленне інтэр'ераў вырашаецца, у асноўным, дэкаратыўнымі сродкамі і носіць камерны, інтымны характар, пра што будзе сказана далей.

Манументальны жывапіс разлічаны на стагоддзі, гэта — своеасаблівы летапіс эпохі, на якім нашадкі будучы меркаваць аб нашым мастацтве. Таму манументальны жывапіс, у адрэзненне ад манументальна-дэкаратыўнага, павінен адлюстравань самыя глыбокія працэсы, што адбываюцца ў нашым грамадстве у яскравых і характэрных мастацкіх вобразах. Мазаіка «Беларусь партызанская» адпавядае ўсім гэтым патрабаванням.

Вопытны манументаліст А. Кішчанка не ўпершыню сутыкаецца з праблемай сінтэзу. Ён стварыў твор, які дае прыклад дзейснага спалучэння архітэктуры з манументальным жывапісам. На сценны жывапіс павінен ствараць сваю прастору. Гэта класічнае правіла. І мазаіка А. Кішчанкі актыўна ўплывае на акаляючае асяроддзе.

В. Мухінай належыць слоў, што манументалізм — гэта не прыём і не тэхніка, а метады мыслення мастака, асаблівасці яго светаўспры-

мання. А. Кішчанка цалкам валодае манументальным мысленнем. Ён настаянна адчувае вызначальны сэнс вобраза. Гэта сёння асабліва каштоўна, таму што ў манументальным мастацтве слова «вобраз» у сваім першародным сэнсе крыху знісціся. Глыбіня гэтага паняцця страціла сваю меру ў жывой творчасці: занадта часта яно прыкладаецца да таго, што пазбаўлена сапраўднага дыхання мастацтва.

Мазаіка — партызанскі летапіс, пераведзены ў матэрыял рэчаіснасці. Так разумеў А. Кішчанка сваю задачу. На сцяне — вобразы партызан сімвалічны: стары — Мудрасць, Вопыт; жанчына з дзіцем — Маці — Беларусь; юнак — Сіла, Мужнасць і г.д. Твары герояў змадэліраваны моцна, буйнымі планамі, з рэзкімі светлацямі. Яны здаюцца такімі аб'ёмнымі, быццам выступаюць з плоскасці, велічынны і ўрачыстыя, назаўсёды застыўшыя ў гарнавай варце.

Дзякуючы буйным формам, цёплай аранжава-залатэйтай гаме, яснасці сферычнай пабудовы, дакладнай кампазіцыі, мазаіка пакідае ўражанне сілы, мужнасці, прыгажосці.

Мастак уводзіць у кампазіцыю і канкрэтныя сюжэты: партызаны адыходзяць у лес, паранены партызан са сця-

гам... Аўтар вырашае іх у розных прасторавых планах і розных маштабах; сюжэты лёгка чытаюцца з блізкай адлегласці. Гэтая ўмоўнасць тут апраўдана. Яна дае магчымасць пэўнай раскрыць тэму партызанскага руху, расказаць больш, чым гэта можна было б зрабіць у адзін сюжэце.

Мазаіка «Беларусь партызанская» з'яўляецца новым якасным скачком ад прывычных дэкаратыўных вырашэнняў да пастаноўкі сацыяльна значнай тэмы, паваротам да вырашэння задач высокага грамадзянскага напрамку сродкамі мастацтва, глыбока эмацыянальнага і высока прафесійнага.

Несумненна, што такі шлях арганізацыі жывапісу, актыўна ўліваючыся ў прастору, безумоўна, і ў далейшым будзе і павінен развівацца, бо ён дазваляе шматбакова адлюстравань наша жыццё і нашу гісторыю.

Асноўныя тэндэнцыі сучаснай архітэктуры — ўзаемасувязі з іншымі відамі мастацтва, стварэнне «непарыўнасці» перапынаючай прастору» мы назіраем у інтэр'ерах гасцініцы. Тут створаны формы, якія нібы «выцякаюць» з плоскасці сцен і ўваходзяць у прастору. Кожная дэкаратыўная кампазіцыя размяшчаецца такім чынам, што ўспрымаецца адначасова з архітэктурай. Гэтыя кампазіцыі і ў выглядзе фігур, якія сімвалізуюць поры года, і ў пластыцы дэкаратыўных металічных чашвозераў і аб'ёмных сімвалічных карцін з шмоту, і ў вы-

глядзе вялікага шклянога свяцільніка, што спускаецца ў пралёт лэвцы, і ў жывапісна-лінозорнай прасторы габелена — «Чалавек, які пазнае свет». Дарэчы, габелен, плоскасць якога трактуецца як мадэль космоса, з'яўляецца сапраўдным упрыгожаннем гасцініцы. Ён зачароўвае цудоўнай гармоніяй шэра-жамчужнага колеру, незвычайнай чысцінёй ліній, рытмаў... Юнак з уплеченымі ў валасы вянкомі, сімвалізуючы вечную яснасць і вечны пошук, ідзе па сусвету, каб па-

Чашвозераў у гасцініцы «Турыст»

У БРАТЭРСКИМ СУЗОР'І

ДА 50-ГОДДЗЯ УТВАРЭННЯ УЗБЕКСКАЙ ССР. І КАРПАРТЫІ УЗБЕКІСТАНА

цю. Напрыклад, неабрадавыя лірычныя песні, што выконваюцца «абы-калі», за перыяд, які прайшоў з часу налёскіх экспедыцый 30-х гадоў, напоўніліся новымі мелодычнымі варыянтамі, маюць прыкметны ўплыў сучаснага, асабліва партызанскага фальклору.

Трэці раздзел кнігі прысвечаны праблемам уласна музычным. Напевы песень розных жанрава-тэматычных груп разглядаюцца тут у адносінах, з аднаго боку — з грамадска-бытавой функцыяй песні, з другога — з рознымі, тыповымі для Палесся стылямі спявання. І самі напевы раскрываюцца ў складаным узаемадзеянні ўстойлівасці і рухомасці элементаў, абумоўленых традыцыяй і новатворчасцю.

Да якога б песеннага жанру мы ні звярнуліся, у кожным выпадку пераконваемся, што яго музычна-стыльавыя якасці і характар распеву вынікаюць з самой яго мелодычнай прыроды. Так рэчытатыўныя песні імправізацыйнага складу (як жніўныя песні) робяць абавязковай гетэрафонную манеру спявання. Мелодычная свабода лірычных песень неаддзельна ад свабоды іх адзіночнага распеву або «зацягучага» шматгалоснага спявання з падводнай.

МНОСТВА разгледжаных у кнізе праблем вызначае і шматпланавасць зместу і поліфанічнасць выкладання. Усе старонкі гэтага даследавання прасяяны па часам сцвярдзення вялікай сілы народнага песеннага мастацтва, вялікага прызначэння фальклору як фундаменту нацыянальнай музычнай культуры. У дадзеным сэнсе можна адзначыць, што сама кніга З. Мажэйкі «Песенная культура беларускага Палесся» асвятляецца не толькі па-сапраўднаму навуковай, але і глыбока патрыятычнай ідэяй.

І. НАЗІНА,
навуковы супрацоўнік
АН БССР.

знаць свет. Сімвалы, метафары, алегорыі... А. Кішчанка ўмее іх удаля выкарыстаць у розных інтэр'есах: зубры бягуць — багачце прыроды і бег часу; азёры — Беларусь; папаратнікі — часткі свету; дзяўчынка на зубры — заўсёды юная рэспубліка. Свяцільнік таксама трантуецца як планета ў космасе.

Дзівосная гармонія адчуваецца і ва ўнутраным «музычным» дварыку, дзе ля вады, як у вечнай крыніцы жыцця, юнак іграе на жалейцы. Больш правільна, тут не канкрэтны юнак. Тут фігура — сімвал музыкі, музыкі пчырай, крыху сумнай, крыху задуманай. Патрабавалася шмат працы, каб спалучыць экзэтэр'еры і інтэр'еры гасцініцы, арганізаваць вобразы і асобныя групы, прымусяць гучаць матэрыял. А. Кішчанка выступіў не толькі як аўтар, як рэжысёр, але ён і распрацаваў мастацкія ідэі. Разам з Л. Пагарэлавым яшчэ ў генеральным вырашэнні комплексу ён дакладна сфармуляваў задачу прасторавага ўздзеяння.

Гасцінічны комплекс «Турыст» з'яўляецца адным з самых маштабных і выдатных мастацкіх твораў. Гэта першы ў рэспубліцы прыклад вырашэння адной з найцяжэйшых праблем — стварэнне прасторавага асяроддзя, у якім арганічна спалучаюцца архітэктура, выяўленчае мастацтва і ўбранства.

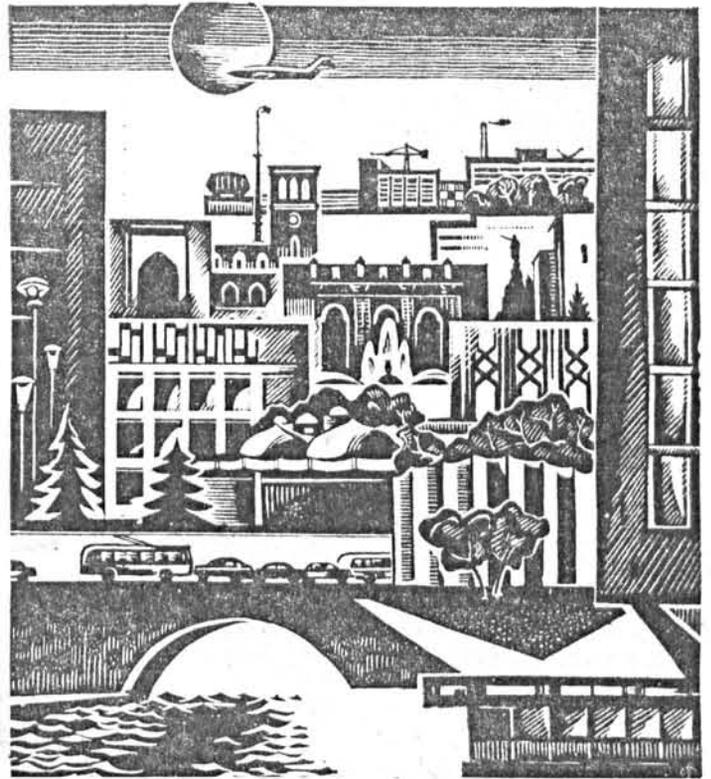
Б. КРЭПАК.

Беларускі мастак Р. С. Фралоў доўгі час жыў у г. Ташкенце, працаваў у выдавецтве мастацкай літаратуры імя Гафура Гуляма. Ён зроблена шмат ілюстрацый і вокладак да кніг узбекскіх пісьменнікаў. Працы беларускага мастака неаднаразова адзначаліся дыпламамі і граматамі на міжрэспубліканскіх конкурсах на лепшае афармленне кніг. Вось як напісала народная паэтэса Узбекістана Зульфія на адным сваім зборніку, які афармляў Р. С. Фралоў:

«Дарагі Рыгор Сямёнавіч!

Вы вельмі многа зрабілі сваёй творчасцю ў афармленні мастацкай літаратуры Узбекістана. Ваша праца не толькі ўпрыгожвае, але і раскрывае змест і характар кніг, дапаўняе іх».

Прапануем чытачам некалькі работ мастака Р. С. Фралова.

Новы Ташкент

Узбекістан

Ілюстрацыя да кнігі Зульфіі «Спатканне».

З УЗБЕКСКАЙ ПАЭЗІІ

ЗУЛЬФІЯ

І куды ні пайду, на каго ні зірну,
Пасябрую з гарамі ці з борам
вядчымым,—
Адзіноце цяпло абвешчае вайну
І вайну — згаістам.

А калі мы на бой за Радзіму ішлі, —
Ты, была, цеплыня, і лісточкам, і зернем,
І была ты і бодем, і сілай зямлі,
І змагалася верна.

Ты ахоўвала сон і старых, і малых,
І кавала ты зброю, сущышала ты матак.
Ты — пачатак вялікіх шляхоў баявых,
І жыццё ты — пачатак!

Ты адкуль, цеплыня!
Ты — дутар у цішы!
Мо' цымбалы ў дуброве, ці каналы
ў пустыні!

Ты — цягнік у глушы
Альбо пошук душы,
Перамога вышыняў!

Ты адкуль, цеплыня! —
Продкаў мужны агонь,
Што ў жывую сучаснасць
нястомна імкнецца!

Ты — радок да радка,
Ты — з далонняй далонь,
З сэрцам — роднае сэрца.

Дзе пачатак цяпла!
Ён — у лёсе людскім,

У палётах касмічных, над вятрамі
і дымам,
На зямлі — на прасторы маім і тваім,
Тут, дзе наша радзіма.

УЙГУН

ВУЧЫСЯ

У МАЛАНКІ

Нараканняў не трэба, мой друг,
Што душа твая стомленай стала,
Што ў жыцці на зямлі
Нам адведзена часу замала.
Так, жыццё чалавека
У параўнанні з сусветам,
Як маланка лятучая:
Запалала — і ў момант прапала,

Хоць у небе маланка
Адну толькі хвілю гарэла, —
Светлы след напісаць
І праз цемру прабіцца паспела.
Будзь маланкаю, друг!
Дастаткова ж бывае хвіліны —
Для бяссмерця, для подзвіга,
Для ўспышкі маланкавай смелай.

Пераклала Эдзі АГНЯЦВЕТ.

ЦЕПЛЫНЯ

Ты адкуль, цеплыня!
Дзе пачатак цяпла!
У краіне маленства — і роднай,
і светлай,
У вясне, што ізноў нечакана
прышла,

Альбо ў музыцы свету!

Ты чыя, цеплыня!
Ты — гарачы пагляд,
Што сагрэў адзінокае сэрца
каханнем!

Можа, ў тысячах сэрцаў, на радасны
лад,

Ты прэш на святанні!

Дзе пачатак цяпла!
У разуменні людзей —
Што мы разам жывем, мы нязломныя
ў згодзе!

Дрэва ўсёй дабрата чалавечай мацней
За навалы стагоддзяў.

Ты адкуль, цеплыня!
Можа, ты — мая кроў,
Ты — дзіця маё мілае, шчасця
прыкмета!

Ці любэў, што, як цуд,
з'явілася зноў,

Ці надзея паэта!

1.

СУХАРУКАЎ не любіў начных званкоў. У яго свядомасці яны неяк міжвольна атосамляліся з жудасным выцём сярэн паветранай трывогі: пачутае ў маленстве, гэта выцце назаўсёды запала ў памяць. Як некалі сярэны, начныя тэлефонныя званкі крычалі пра бяду. Заўсёды пра бяду, толькі пра бяду і ні пра што іншае. Як бы ні называлася гэта бяда: вострай сардэчнай недастатковасцю, нечаканымі крывацэчэннямі, шокам, трамбозам сасудаў, — начны званок азначаў, што дзяжурная брыгада не спраўляецца і трэба ляцець у Сасноўку і прымаць Імгненныя, часам да канца не асэнсаваныя рашэнні, якія ўзнікаюць ад пякучай неабходнасці нешта рабіць: аперыраваць, уводзіць прэпараты, пераліваць кроў, — нешта рабіць, толькі не стаяць у здранцвенні і глядзець, як на тваіх вачах памірае чалавек. Ну, а як ужо зусім не ведаеш, што рабіць — клікаць на дапамогу Верасава, калі ён, вядома, у Мінску, а не ў ад'ездзе.

Горш за ўсё было выклікаць Верасава. Не таму, што гэта балюча біла па самалюбству, ліха з ім, з самалюбствам, хоць і не вельмі весела зноў і зноў адчуваць сябе нявострым вучнем, а яго — усемагутным богам. Гублялася нешта большае: упэўненасць у сабе, у сваіх ведах, магчымасцях, сіле.

Начныя званкі ўжо даўно былі звязаны для Сухарукава з мігалькай машыны хуткай дапамогі, якая ляцела, не звачаючы на чырвоныя светлафоры, а таксама з трывожнымі ўсхліпамі наркознага апарата, аспярожным бразганнем хірургічных інструментаў, з халодным святлом бяспечнай лямпы над галавой і той каменнай стомай, калі ўжо скінуты пальчаткі і халат, і хворага адвезлі на каталцы ў палату, а ты сядзіш за сталом у сваім кабінцеце на трэцім паверсе, і цыгарэта дыміць у пальцах, а ў кубку стыне чорная кава, якую клапатліва звярнула дзяжурная медсястра, і на канане бялее свежая пасцель, а табе нічога не хочацца: ні спаць, ні курыць, ні піць каву, — нічога табе не хочацца, сядзіш, як у баракамеры, адгароджаным стомай ад усяго свету, і бессэнсоўна глядзіш у акно, а яно павольна наліваецца блакітам новага дня, — хай яны згінучы, тыя начныя званкі!

Тэлефон стаяў на пісьмовым стале каля канапы — з таго часу, як Сухарукаў развёўся з жонкай, ён спаў у кабінцеце. Званок зазвінеў якраз у той самы момант сну, калі ён прыгнуўся і вырнуў пад крывую бярозу, што нізка нависла над накатанай лыжніёй. Вырнуў, адштурхнуўся палкамі і выехаў на ўскрай лесу. Елкі стаялі ў сьнезе, як у цукру, і сонца сільвала па Іх россыпам фіялетавых іскрынак. Недзе непадалёку лісіным хвостом мільгала чырвоная шапачка Ніны Мінавай, і Сухарукава так захацелася дагнаць яе, што ён яшчэ мацней заплішчыў вочы... Ён ужо прагнуўся ад званка, але нейкім цудам зноў убачыў засежаны лес, тугую, як дзве напятае струны, лыжню, чырвоную Нініну шапачку, але тут зарыпелі дзверы, і маці аспярожна кранула яго за плячо.

— Андрэйка... Звоняць, Андрэй.

— Чую, — прамармытаў ён і сеў, не расплюшчываючы вачэй, але снег ужо зік, і лес зік, і зікнула адчуванне палёту, ад якога солідка сціскала сэрца, толькі чырвоны агеньчык пачашчаным пульсам біўся ў тэлефоннай скрынчцы на сцяне, ды і той патух, ледзь толькі Сухарукаў зняў трубку.

— Ало! — сказаў ён і не пазнаў свайго голасу: у роце было суха, і твар яшчэ гарэў нібыта ад марознага ветру. — Слухаю, Павел Пятровіч, што там здарылася?

— Прабачце, Андрэй Андрэвіч, — заенчыў Ярашэвіч, адказны дзяжурны на клініцы, — мы не хацелі вас турбаваць, але тут, бачыце, такая справа...

Сухарукаў ведаў звычайку Ярашэвіча гаварыць доўга, пудна і грунтоўна і злосна заньмеў у трубку, краем вока пазіраючы на маці, якая зябка хуталася ў пуховую хустку:

— Карацей, чорт вашага бацьку... Хто? Што? Што робіце?

Ён увачавідкі і ўжо злучыўся на сябе за нястрыманасць убачыў, як недзе там, за пятнаццаць кіламетраў ад горада, на другім канцы дроту, Ярашэвіч ускінуў цяжкі, рэзка акрэслены надбародак і збялеў ад крыўды.

— Хворы Зайца, — забулькала ў трубку. — Назіраецца пасля ўвядзення прэпарата радыёактыўнага золата. Пачашчаны пульс, прыкметы вострага жывата. Скардзіца на моцныя болі, траціць прытомнасць.

Прыціснуўшы трубку плячом, Сухарукаў апраўся.

— Болесуціцальныя ўводзілі?

— Уводзілі. Падае ціск. Мы тут паралілі і рашылі вам пазваніць.

— Высылайце машыну. На ўсякі выпадак падрыхтуйце радыёхірургічную аперацыйную. Зараз буду.

Маці ўсё яшчэ стаяла каля стала.

— Пракляты тэлефон, — прамармытаў Сухарукаў. — Навошта ты паднімалася, ён жа і мёртвага разбудзіць. Ідзі сні.

— Высплюся, — адказала маці, — ноч доўгая.

Кава ў тэрмесе, моцная, як ты любіш. Бутэроброды зрабіць?

— Не трэба, сам зраблю. Не маленькі.

Вулічны ліхтар адбіў на падлозе дакладную геаметрыю аконнай рамы: прамавугольнік, падзелены на секцыі чорнымі лініямі і заштрыхаваны лёгкім павудзінем гардзіны. Машына прыйдзе мінут праз дзесяць. Не, бадай, праз пятнаццаць, з вечара цёплым дождж, здаецца, і цяпер ідзе. Так, ідзе, асабліва не разгонішыся. Нават такі шафёр, як Толік, менш чым за пятнаццаць мінут не справіцца.

Ён засунуў у кішэню цыгарэты і запальнічку. Пагаліўся, памыўся, звязаў перад люстэркам гальштук, паклаў у партфель бутэроброды. Кожны рух быў адрэцэпіраваны раз і назаўсёды: ні

Міхаіл ГЕРЧЫК

НАЧНЫ ЗВАНОК

УРЫВАК З РАМАНА

Чатыры гады назад, сонечным верасістым ранкам, я ўпершыню прыехаў у маляўнічы пасёлак Бараўліны, дзе побач з іншымі медыцынскімі ўстановамі размешчаны Беларускі навукова-даследчы інстытут анкалогіі і медыцынскай радыялогіі. З таго дня маршрут Мінск—Бараўліны стаў для мяне такім жа звыклым, як для урачоў, якія там працуюць. Сустрэчы і доўгія гутаркі з радыёхірургамі

і хіміятэрапеўтамі, радыёлагамі і рэнтгеналагамі, з хворымі, якіх урачы вырвалі з кіпцюроў смерці, вярнулі надзею, аперацыйным і лабараторыям, знаёмства з «фантастычнымі» машынамі, што пастаўлены на службу здароўю саветскіх людзей, стосы прачытаных кніг і медыцынскіх часопісаў — менавіта з гэтага ўсяго, як аржаны колас з зярняці, і вырастаў раман «На краі адчаю». Яго жыццё аптымізм, упэўненасць, што чалавецтва стаіць на прагледзі разгядкі адной з самых цяжкіх і таямнічых хвароб, глыбокая пашана перад людзьмі, якія, не ігнадуючы ні сіл, ні таленту, ні, часам, свайго жыцця, вядуць барацьбу супроць рака. І яшчэ — гонар за нашу Беларусь — гэта ж менавіта беларуская дэлегацыя яшчэ ў 1957 годзе на XIV сесіі Генеральнай Асамблеі ААН заірнула за ўсіх краін свету з заклікам узмацніць барацьбу супроць рака. Прапануючы чытачам «Ліма» раздзел з раманам.

АУТАР.

спешкі, ні мітусні. Наліў у кубак чорнай, як дэгаць, кавы. Кубак апёр рукі. І трэба ж, каб такое прыснілася: снег, сонца, Ніна Мінаева ў чырвонай вязанай шапачцы, а на двары — восень, слота, і яшчэ цэлы век да снегу. Ды і наогул адкуль я ўзяў, што Ніна ходзіць на лыжах, ніколі мы з ёю пра гэта не гаварылі. Пра дыягназы гаварылі, пра розныя лакалізацыі рака, пра шляхі ўвядзення радыёактыўнага ізатопаў — пра што хочаш, толькі не пра лыжы. Чаму ж прысніліся лыжы, паспрабуй, здагадайся.

Павольныя, мерныя рухі, дробязныя, нікчэмныя думкі, што ўсплывалі, як рыбы, з глыбінь яшчэ адурманенай сном свядомасці, былі кароценькім прыпынкам перад напружанай работай, якая па-трабавала яснасці, дакладнасці і хуткасці, — быццам глыток паветра перад скачком у ваду. Балела галава: імяніны Вольгі Міхайлаўны Верасавай. Жартаўнікі называюць гэта законам бутэроброда: бутэроброд заўсёды падае маслам уніз. Варта засядзецца ў гасцях, як абавязкова нешта здарыцца. Учора ж не пазванілі. І заўчора. А сёння — калі ласка. Хаця менавіта сёння табе трэба было б выснацца. Але гэта — глупства, галаўны боль пройдзе, ледзь толькі сядзеш у машыну і падставіш твар сырому свежаму ветру. Ды яшчэ кава, гарачая, моцная кава...

Сухарукаў памешваў каву і думаў пра Зайца, пра нізкарослага і тоўстага — трыццаць два кілолішняга тлушчу — Фаму Фаміча Зайца з шызым, падобным на развараную бульбіну носам і пячонкай ханічнага алкаголіка. Пяцьдзесят сем гадоў, рак ніжняга аддзела страўніка, пухліна запущаная, з кулак. Аперацыя, практычна, паліатыўная, Мельнікаў знайшоў у аддаленых лімфавузлах злаякасныя клеткі. Прэпарат радыёактыўнага золата ўваля, каб у будучым не ўзнік рэцыдыву. Шкада толькі — будучыня кароткая, пячонка

дабё. Не рак — пячонка, вось што крыўдна. Ад рака мы яго пакуль што абаранілі. Сам сабе чалавек скараціў жыццё. Не падабаецца мне яго пячонка, зусім не падабаецца. А наогул ён быў нішто сабе. Усё, як гаворыцца, адпавядала цяжкасці перанесенай аперацыі. Адкуль жа такое пагоршанне? З клінікі мы з шафам паехалі позна, а сёмай гадзіне, перад ад'ездам я зазірнуў у палату, Зайца выглядаў нармальна. Зараз без чвэрці тры ночы. Што з ім здарылася за гэтых восем гадзін, што магло здарыцца?

Сухарукаў наставіў каўнер плашча і лёгка збег па лесвіцы. У пад'ездзе, каля батарэі, цесна прытуліўшыся, стаялі салдат і дзяўчына. Салдат мог смела заняць месца цэнтравога ў зборнай рэспублікі па баскетболу, дзяўчына не даставала саламянымі кудзеркамі да россыпу значкоў на яго кіцелі. Яркая лямпачка высвечвала Іх напружаныя спіны. «Дурань, — весела падумаў Сухарукаў, — пры гэтым росце — і не дадумаў выкруціць лямпачку... Салага!»

На вуліцы гуляў вецер, абрываў з таполяў лісце, бразгаў бляхай на павільёне, у якім гандлявалі гароднінай. Накрапваў дождж; пад ргунтай лямпай ліхтара слупом таўкліся празрыстыя дажджынкі. Падвор'е... добры гаспадар сабаку з хаты не выганіць. Дык што там з Зайцам? Прыкметы вострага жывата? А што за гэтымі прыкметамі? Няздольнасць швоў анастамоза? Сам шыў, дакладная работа, з чаго б гэта швам разысціся? Ды і наогул, калі разыходзіцца, дык звычайна на чацвёрты дзень, а сёння ж толькі другі. Не можа быць. Не, можа. Усё можа быць. Таму што — рак. Гэта паскудзь такое з тканінамі вырабляе — не табе расказаць. Часам ад аднаго дотыку рвуцца.

Сухарукаў спыніўся. Але калі ў Зайца пляцелі швы анастамоза, прыйдзеца ісці на паўторную аперацыю. А ў ім, у тым самым Фаме Фамічу, — сто пяцьдзесят мілікюры радыёактыўнага золата. Перыяд паўраспаду ізатопа золата — 2,7 сутак. З таго часу, як я ўвёў прэпарат, не прайшло і дванаццаці гадзін. Значыць, там усё сто пяцьдзесят мілікюры без нейкай дробязі. Ён выпраменьвае радыёактыўнасць, як маленькая атамная бомба, як уранавы кацёл, тоўсты кацялок з шызым носам горкага п'яніцы і рудымі пракураннымі вусамі. Што для Зайца — лекі, адзіны шанец на выратаванне, для здаровага чалавека — атрута. У палату зазірнуць, пульс памацаць — каці перад сабой свінцовую шырму, а аперыраваць... Таксама з-за шырмы? Так, так, ёсць там радыёхірургічная шырму, толькі чорта лысага ты за ёю схавашся ў час аперацыі. Таму што на стала — чалавек, не падвопытная труска. Як гаворыцца, хоць круць-верць, хоць верць-круць, а сотня мілірэнтген забяспечана. Доза, вядома, не смяротная, але ж вышэй дапушчальнай нормы на тыдзень. Не на раз — на тыдзень. А ён жа яшчэ толькі пачынаецца, твой чарговы тыдзень, ці адзін такі сюрпрыз ён табе падрыхтаваў... Сёння — сто, заўтра — ішчэ дзесяць, паслязаўтра — яшчэ сорак... А колькі там, за плячым? Хто вядзе падлі, акрамя твайго геаграфічнага апарата, на які гэта дрэнны непрыкметна, але несупынна ўздзейнічае? Чым яно аднойчы скончыцца, чым адгукнецца, калі не табе дык тваім дзецам, дзецам тваіх дзяцей... А ты яшчэ спадзеешся мець дзяцей? Смешна... А ўласна кажучы, чаму смешна? Табе ж толькі трыццаць сем. Так, гэта не дваццаць сем, як Жору Зайцу, але ж і не семдзесят. Не, лепш бы што-небудзь другое. Хоць што, толькі б не лезці зноў Зайцу ў жылот.

Толік гнаў машыну, як на пажар. Сухарукаў міжвольна ўсміхнуўся банальнасці параўнання: там, куды яны спыналіся, кожная мінута была даражэйшай, чым на пажары. Там не хата гарэла, не калгасная ферма — можна новую пабудаваць — чалавек гарэў. Слесар-сантэхнік домакіраўніцтва, мяркуючы на носе і пячонцы, не дужа самавіты чалавек, ніжэй сярэдняга, але што ж ты паробіш... Хірург, асістэнт, анестэзіёлаг, дзве медсястры — мінімум пяць душ запіхвай у атамны кацёл радыёхірургічнай, каб адвесці ад Фамы Фаміча Зайца бяду. Ды ці адвядзеш, вось пытанне. Злаякасныя клеткі ў лімфавузлах застануцца, і пагроза застаецца...

«Волгу» занесла на павароце, але Толік нейкім цудам утрымаў яе, выкруціў каля самага кювета. Ён амаль ляжаў на рулі, выпягнуўшы да шкла доўгую кадыкастую шыю, і напружана ўглядаўся ў дымную прасеку, якую высякалі ў начы фары. Пабліскаў мокры асфальт, «дворнікі» наспешна разграбалі воднае месца, а ў машыне было суха і цёпла, і няўлоўна пахла духамі. Вольга Міхайлаўна ніколі не ездзіць у службовай машыне шафа, чые ж гэта духі? Мінаевай? Няўжо праўда тое, што па завуголлях гавораць пра яе і Верасава? Толіка б запытаць, але з гэтага драўлянага ёлуня абыгудамі слова не выпяніш, ды і якая патрэба... А што прыснілася, дык чалавек не ўладар сваім снам, ці мала якое глупства можа прысніцца пасля доўгіх і шчодрых імянін графесарскай жонкі...

2.

Толік хвацка завярнуў машыну на пляцоўцы каля радыёлагічнага корпуса і выцер рукавом

корткі твар. Сухарукаў вылез і праз цямяна асветлены вестыбюль прайшоў у ардынатарскую. Дзяжурная бригада была ў зборы. Ярашэвіч і Мінаева сядзелі каля ўключанага тэлевізара. На сіяватым экране Сухарукаў убачыў змарнелы твар Зайца: чорны правал рота, падпухлыя вочы, рэдкае шчацінне на абвіслых шчоках. Саміскі прыбораў вычэрчвалі звідзістыя крывыя. Басаў і Зайкін разглядалі доўгія стужкі і аб нечым напуголасту спрачаліся. Убачыўшы загадчыка аддзела радыёхірургіі, абодва замаўчалі.

«З дзяжурнай бригадай Зайцу пашанцавала, — распранаючыся, падумаў Сухарукаў. — Ды і мне, дарэчы, таксама».

Сухарукаў любіў аперываць з Зайкіным. Калі Жора стаў побач з аперацыйным сталом, мерна націскаючы на гармонік нарकोзнага апарата, можна было думаць толькі пра адно: пра рух скальпеля або нажнічак да пухліны. Дыханне, работа сэрца, мозга, кроў і кровазамяшчальнікі, печаканья падзенні пульса і ціску — усё гэта заставалася недзе там, за шырмачкай, дзе працавалі Зайкін са сваёй медсястрой, дзе перапляталіся трубка ад капельніцы з рознымі прэпаратамі. Часам Сухарукаву здавалася, што Жора прыстаювае сваё дыханне да рынення гармоніка, што ён уласнымі лёгкімі адчувае, якую порцыю заксісу азота трэба паслаць у апаўшыя лёгкія хворага. Ён вечна нешта канструяваў, але наркоз даваў толькі ўручную, — сабе даяраў больш, чым рэле і аўтаматам. Гадзіну, дзве, а часам — і пяць, і шэсць гадзін запар. Ніводзін анестэзіёлаг не падаваў Сухарукаву столькі ўпэўненасці ў тым, што аперацыя закончыцца паспяхова, колькі гэты культывавы, заўчасна аблысели хланец. «І адкуль

— Слабы... Але калі ўдасца падняць ціск, вытрымае. Пачнём у артэрыю качаць, можа, зрушыцца. Ну, добра, я — туды.

Зайкін выйшаў. Сухарукаў яшчэ нейкі час углядаўся ў экран.

— Пайшоў у палату і я, нічога ў гэтай скрыпцы не ўбачыш. Хто са мною? —

Басаў устаў, зняў з вешалкі гумавы прасвінцаваны фаргук. Ярашэвіч дзелавіта палез у партфель. Сухарукаў усміхнуўся: нічога іншага не чакаў ад яго.

Памагаючы адзін аднаму, яны апанулі пад халаты цяжкія фаргукі, маскі, пальчаткі і выйшлі ў калідор. У калідоры, у драўляных кадупках, цямнелі фікусы, рэдка, цераз два на трэці, гарэллі плафоны. Дзяжурны дазіметрyst, каб не заснуць, гартаў нейкую кнігу. Пачуўшы крокі, ён устрэпаўся і падаў Сухарукаву яго дазіметр. Дазіметр нагадваў звычайную аўтаручку. Андрэй прывычна засунуў яго ў верхнюю кішэню халата. Басаў свой агрымаў, яшчэ калі заступаў на дзяжурства.

На тоўстых, аббітых свінцовым лістом дзвярах чацвёртай палаты, у якой ляжаў Заяц, вісела выразаная з кардону «рамонка» — тры чырвоных пялёсткі ў крузе — знак радыёактыўнасці. Сухарукаў сцяпаўся і павярнуў ручку.

Невялікую вузкую палату залівала яркае святло. З-пад столі на хворага глядзела тэлевізійная камера. Вакол ложка тоўлілішы шырмы радыацыённай абароны, за адной з іх Зайкін завіхаўся ка-

— Так, павінны. — Сухарукаў правёў языком па асмяглых вуснах. — Павінны, чорт пабары. — Ну, хадзем.

Яны вярнуліся ў ардынатарскую. Мінаева ўсё яшчэ сядзела над аналізамі. Ярашэвіч наліваў з тэрмаса каву, на стале ляжаў скрутак з бутэр-бродамі.

«Зараз ты ў мяне пакруцішся, як карась на патэльні», — злосна падумаў Сухарукаў пра яго і сказаў:

— Давайце мыцца, Павел Пятровіч, будзеце маім асістэнтам. Пазней паснедаеце.

У Ярашэвіча ўздрыгнула рука, кава лінулася на стол.

— А чаму, уласна какучы, я? Якаў Яўхімавіч больш вопытны...

— Якаў Яўхімавіч абывдзе таракальнае аддзяленне, там жа таксама ёсць цяжкія, а мы ўсе тут. Можа, там зараз таксама хірург патрэбен.

— Але я сёння не магу, — збянтэжыўся Ярашэвіч. — Я... Я дрэнна сябе пачуваю.

— Ну, гэта іншая справа, — са здэклывым спачуваннем сказаў Сухарукаў. — І што ж з вамі такое?

— Мядзведжая хвароба, — не даўшы Ярашэвічу раскрыць рота, сказала Мінаева. — Цяжкі выпадак мядзведжай хваробы. Вазьміце мяне, Андрэй Андрэевіч. Ну, вазьміце...

Яна ўмольна глядзела на Сухарукава ледзь прыкметна касаватымі, падцягнутымі да скроней вачыма. Ён успомніў свой недарэчны сон — снег, лыжня, сніж елкі — і адмоўна паківаў галавой. Не варта. Нічога цікавага, а схпіць можна мнагавата. Мне гэта да лямпачкі, а ў цябе, як гавораць, класкі, яшчэ ўсё наперадзе, навошта ж рызыкаваць. Тым больш, што гэта не выклікана вытворчай неабходнасцю.

— Лепш займіся Паўлам Пятровічам. Як казалі латынцы: «Хто добра ставіць дыягназы, той добра лечыць». Потым пройдзеш на клініцы.

Мінаева пакрыўджана адварнула. Ярашэвіч зрабіў выгляд, што нічога не адбылося. Ён згорбіўся, прыціснуў да жывата рукі і спадыба пазіраў на аслеплы экран тэлевізара. З-пад доктарскай шапачкі на патыліцу звесілі шэрыя, плоскія валасы. На імгненне Сухарукава стала шкада яго: малады, здаровы, прыгожы, а, па сутнасці, няшчасны, нікчэмны чалавек.

Ён крануў Якава Яўхімавіча за руку.

— Хадзем мыцца, стары. Спадзяюся, ты не баішся, што радыацыя заўчасна адгукнецца на тваіх мужчынскіх вартасцях?

— Нам за гэта малако даюць, — сціпла ўсміхнуўся Басаў. — Можа, кампенсуе...

Калі яны, жартуючы, памыліся, Заяц ужо спаў на аперацыйным стале, абгароджаным радыёхірургічным шырматамі. Зайкін шэптаў, быццам баяўся яго разбудзіць, нешта тлумачыў нарकोзнай сястры. Басаў накрыў хворага прасцінёй, змазаў спіграм аперацыйнае поле, зашытальна паглядзеў на Сухарукава.

— Пачнём?

Андрэй Андрэевіч з нянавісцю паглядзеў на таўшчэзную шырму, якая аддзяляла яго ад Зайца і працягнуў да сястры руку:

— Скальпель.

Праз гадзіну дваццаць мінут ён выйшаў з аперацыйнай. Спыніўся каля прыбора, які вызначае радыёактыўнасць, паднёс да шкла далоні. Стрэлка ажыла, скальнулася, пабегла па дыферблале, звалілася за чырвоную рыначку. Што і чакалася. Як гэта паяцца ў жаргаўлівай песеньцы? «То ж, браточкі, радыацыя, а не медны купарос...» Радыацыя... Цяпер — толькі б ён выкараскаўся. Голькі б выкараскаўся і прахыў хоць з год, а інакш — каму гэта ўсё трэба... Дрэнна. Разліты гнойны перытаніт, плеўкі ў брушной поласці, не зрабі я паўторную аперацыю, не дажыць бы да раніцы. Усё-такі няздольнасць швоў анастамоза, праклятая няздольнасць. Задасі ты яшчэ нам работы, Фама Фаміч, чые маё сэрца, задасі!

Сухарукаў доўга і старанна мыўся. Тонкія, пругкія струменьчыкі вады казыталі пальцы. Варта было б прыняць душ, але пра гэта не хацелася і думаць. Доўгім падземным пераходам ён прайшоў у цэнтральны корпус і падняўся да сябе ў радыёхірургію.

Клініка спала. Стагнала, трызніла, усхліпвала, варочалася з боку на бок, асмяглымі вуснамі шаптала дарагія імёны. Клініцы сніліся зялёныя ласы і залатыя жытнёвыя палі, сонечны час, калі жыццё здавалася светлым і бясконцым, як неба над галавой. Літасцівая, як добры чараўнік з дзіцячых казак, за белымі дзвярыма палат стаяла ноч, і дзяжурная бригада ахоўвала яе, чуіна ўслухоўваючыся ў цішыню.

Сухарукаў зайшоў у свой-кабінет. На канапе, як заўсёды ў такіх выпадках, было пасцелена. Тэрмас, бутэрброды... Каньяку б зараз учарашняга з паўшклянкі і — спаць. Да васьмі гольноль. Ды дзе ж ты яго возьмеш... Хіба прыняць снатворнае? А-а, халера з ім.

Ён выключыў святло, распрануўся і лёг. Свежыя прасціны прыемна халадзілі цела. Успомніў выселае застолле ў Верасавых, соладка пацягнуўся. Шэф, відаць, сёмыя сны даглядае. Цікава, ён таксама пайшоў бы на паўторную ці яшчэ некалькі гадзін вагаўся б? Відаць, пайшоў бы. На шэфа табе пашанцавала, пра што гаварыць. А на што яшчэ табе пашанцавала. На многае. Чаму ж тады так паскудна на душы? Сон гэты смешны... Хутчэй бы зма. Стаць на лыжы, нахлэбацца марознага паветра, аслепнуць ад ззяння снега — вось гэта адпачынак!

А да раніцы яшчэ далёка-далёка, бакі адляжыш.

Мал. Ул. ПАЛІВАРАВА.

яны толькі бяруцца, такія хлонцы? — міжвольна падумаў Сухарукаў. — Усяго два гады, як скончыў інстытут, калі паспеў навучыцца? А хіба гэтаму навучыцца? Талент. Шкада, характар цяжкаваты. Як цяпер гавораць, некантактны. Рэзкі, насмешлівы. Перасварыўся з усімі інстытутам, на апошняй клінічнай канферэнцыі Верасаў ледзь з залы яго не выгнаў. Дзіўная рэч: пасрэднасці звычайна бываюць мілым, прыемнымі людзьмі. Той жа Ярашэвіч... Але аперываць лепш з Зайкіным. Асабліва, калі складаны выпадак...

Ярашэвіч падняўся, саступаючы яму месца каля тэлевізара, паправіў халат.

— Дрэнь справы, Андрэй Андрэевіч. Каланс, ціск семдзсят пяць на сорак, пульс нікуды не варты.

— Пераліванне крыві наладзілі?

— Чакалі вашай каманды, — буркнуў Зайкін.

— Ці не бачыце?

Сухарукаў зноў зірнуў на экран і ўбачыў капельніцу — як адразу не разгледзеў...

— Ніякага паляпшэння?

— Пакуль што ніякага.

— Працягвайце ліць. Ціск вымяраць несумяшчальна. Лейкацыты і гемаглабін узлілі?

— Узлілі, — адгукнулася Мінаева. — Дзевяць тысяч і шэсцьдзесят чатыры.

— Лейкацытоз дрэнны. Закажы паўторныя аналізы. Аперацыйная гатова?

— Але... Ярашэвіч насцярожана паглядзеў на яго. — Можа яшчэ паназіраем?

— Як ён канае? — узарваўся Зайкін. — Вельмі цікавае відовішча!

— Пачакай, — спыніў яго Сухарукаў. — Хлопцы, як вы лічыце, што там такое?

— Хутчэй за ўсё паляцелі швы анастамоза. Болі пачаліся нечакана, і вельмі моцныя, — сказаў Басаў.

— А можа крывацячэнне?

Мінаева зашаматала паперкамі.

— На дрэннае з брушной поласці нічога не выдзяляецца, я правярала.

— Так... — Сухарукаў пацёр скроні. — На ўскладненне пасля ўвядзення прэпарата непадобна. Баюся, прыдзецца ўскрываць. Жора, ён вытрымае?

ля сваіх капельніц. Праз тоўстае зеленаватае шкло акенца Сухарукаў убачыў яго заклапочаны твар.

— Як ціск?

— Скрануўся. Восемдзсят пяць.

— Паспрабуй загнаць за сотню.

— Спрабую.

Заяц распушчыў запалыя вочы. У горле ў яго нешта булькнула.

— Рагуйце, доктар. Паміраю.

— Ну, да гэтага справа не дойдзе, — бадзёра адказаў Сухарукаў. — З гэтым яшчэ паснедца.

— І намацаў пульс.

Гама-промі прайшлі праз тонкую гумавую пальчатку, як аўтаматная чарга праз фанерную мішэнь. Сухарукаву здалася, што пальцы аняклі вяртам. «А імянны яшчэ адчуваюцца. — буркнуў сабе пад нос. — Каву трэба піць, шапоўны, каву, а не каньяк. І для нерваў карысна, і наогул...»

Пульс у Зайца быў як нітачка — вось-вось абарвецца.

— Дзе баліць?

— Жывот. Ам раздзірае. Быццам вояўка праглынуў, а ён там варочаецца, гад.

— Жартуеце... Гэта добра. Пакажыце язык. Гм... сухі. — Памацаў акамянелы, напружаны жывот. — Тут баліць? А тут? Якаў Яўхімавіч, памацай. Што? І я так думаю. Вось што, Фама Фаміч, прыйдзецца вас яшчэ раз прааперываць. Вядома, не так, як учора, аперацыя дробязная, але, на жаль, без яе не абывецца. Зараз доктар Зайкін вас трохі падмацуе, і зробім. Згодны?

— Баюся. Можа само адпусціць...

— Не, — сказаў Сухарукаў, — не адпусціць.

Часу шкада, нельга час губляць.

— Тады воля ваша. Рабіце, што хочаце, толькі б не балела. Шалею ад болю.

Сухарукаў выключыў тэлевізійную камеру і разам з Басавым выйшаў з палаты.

— Падобна на перытаніт.

— Падобна.

— Ведаеш, пра што я думаю?

— Здагадваюся. — Басаў зняў акуллары і працёр тоўстыя шкельцы. — Толькі ты пра гэта не думай. Нават калі ён пражыве паўгода, тры месяцы... Усё роўна мы павінны... Гэта ж лепш, чым не дажыць да світанні.

ГОРДАСЦЬ РУСКАЙ СЦЭНЫ

ЗАТРА будзе сто пяцьдзесят гадоў з таго дня, як упершыню ўзнялася заслона тэатра, які атрымаў назву Малога, і з таго часу яго ведаюць пад гэтым крылатым імем ва ўсім свеце — Маскоўскі Малы...

Калі пачалася сацыялістычная перабудова мастацтва, гэты калектыў карыстаўся асаблівай увагай Саветскай улады. Гэта адчувалася ў тых клопатах, якія працягваліся для захавання Вялікага, Мастацкага і Малога. Надзвычай заняты дзяржаўнымі справамі, У. І. Ленін знаходзіў час, каб паглядзець спектаклі з удзелам карыфяў аднаго са старэйшых тэатраў Расіі. Так, напрыклад, Уладзімір Ільіч быў на паказе драмы «Стары» М. Горькага, на святкаванні 50-годдзя сцэнічнай дзейнасці вялікай М. Ярмавай, якой тады ж было надзена ганаровае званне народнай артысткі рэспублікі. Менавіта Малы тэатр паставіў адну з першых п'ес, дзе героем выступаў рэвалюцыйнер-бальшавік, змагар за камуністычныя ідэалы, — гэта была «Любоў Яравая» К. Транёва. Работа сцвярджала прынцыпы сацыялістычнага рэалізму, партыйнасці і народнасці тэатральнага мастацтва ў канкрэтным увасабленні дасканалы твора драматургіі і сцэны (1926 г.).

Акцёрскае і рэжысёрскае мастацтва Беларусі развілася пад уплывам лепшых дасягненняў Малога тэатра,

Гісторыя адзначае і прыклады непасрэдных сувязей паміж работнікамі сцэны нашай рэспублікі і прадстаўнікамі вядучай драматычнай сцэны РСФСР.

Скажам, другі БДТ, які вядомы цяпер пад назвай Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, сустракаўся з выдатнымі рэжысёрамі К. Зубавым (ён паставіў этапы для нашай сцэны спектакль «Гібель эскадры» па п'есе А. Карнейчука) і А. Дзвіжым, мастакамі, адданымі рэалістычнаму напрамку ў шуканнях найбольш адпаведнай

зместу формы ўвасаблення драматычнага матэрыялу. Былы галоўны рэжысёр Малога тэатра І. Судакоў узначальваў мастацкае кіраванне Акадэмічнага тэатра імя Яўкі Купалы і паставіў тут «Залі «Ліроры» і «Шчасце паэта».

Цікава, што сёння ў трупе тэатра-юбілера працуюць таленавітыя выхаванцы Беларускай сцэны — заслужаны артыст БССР Р. Філіпаў і рэжысёр Л. Хейфец (у яго паставіўшы мінчане бачылі прэм'еру «Перад заходам сонца» з народным артыстам

Спектакль «Лес» — адна з апошніх пастановаў Малога тэатра. На здымку — народны артыст СССР І. Ільінскі і заслужаны артыст БССР Р. Філіпаў у ролях Аркадзя Шчасліўцава і Генадзя Нешчасліўцава.

СССР М. Царовым пад час апошніх гастрольных трупы ў сталіцы Беларусі). І як рэжысёра таго ж К. Зубава або І. Судакова арганічна ўлівалася ў плынь рэалістычнага мастацтва Беларускай сцэны, убагаचाючы традыцыі новымі адкрыццямі, так і моладзь, што фарміравалася пад уражаннем ад ігры В. Платонава і Л. Ржэцкай, Л. Рахленкі і А. Ільінскага, П. Малчанова і З. Стомы, натуральна знаходзіць месца сярод маскоўскіх калег.

Калісьці А. Герцэн, назваўшы славу таго М. Шчэпкіна артыстам-чараўніком, падкрэсліў, што той першым у Расіі стаў неафіцыйным у тэатры, тым самым вітаючы праўдалюбца і рэвалюцыйнага ў мастацтве, мастака-грамадзяніна. «Домашні Шчэпкіна» і дагэтуль называем мы Малы тэатр. Мае ён і другую назву: «Дом Астроўскага», бо тут у святле рампы паўстала галерэя незлічоных персанажаў трагедыі і камедыі ў усіх сферах тагачаснага расійскага жыцця, раскрытых як жывыя, рэальна існуючыя асобы. Гэта

ён, як прадаўжальнік традыцый Гоголя, замацаваў прынцыпы тыпізацыі грамадскіх з'яў праз лёс чалавека. Гэта яго драматургія давала права лепшым сынам краіны з гордасцю гаварыць: у нас, рускіх, ёсць цнер свой нацыянальны тэатр. Пасля Вялікага Кастрычніка ўбагаціліся і памножыліся дасягненні трупы ва ўсіх аспектах творчасці актёра і рэжысёра. Спектаклі па п'есах В. Раманова і К. Транёва, А. Талстога і Л. Ляонава, І. Друцэ і А. Карнейчука ўваходзяць у залаты фонд саветскай тэатральнай класікі.

На святкаванні юбілея Дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага Малога тэатра паехала дэлегацыя дзялячых Беларускай сцэны на чале са старшынёй прэзідыума праўлення БТА народнай артыстскай СССР Л. Александроўскай. У складзе яе — народныя артысты СССР А. Клімава (любімая вучаніца слаўтай В. Пашанай), З. Стома і заслужаны артыст БССР Ю. Сідараў.

В. ІВІН.

АБ ЧАСЕ, АБ ПОДЗВІГУ

Прэм'ерай спектакля «Беражыце белую птушку» па п'есе Н. Мірашнічэнка адкрыў сезон Брэсцкі абласны драматычны тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі. Галоўны герой спектакля — наш малады суцэсны, у вобразе якога ўвасаблены лепшыя рысы моладзі. Спектакль прысвечан 50-годдзю прысваення камсамолу імя У. І. Леніна.

Калектыў падрыхтаваў яшчэ дзве новыя работы — драму Э. Валадарскага «Даўгі нашы» і сатырычную камедыю У. Маякоўскага «Лазня».

Важнае месца ў рэпертуары тэатра, як і раней, займае ваянна-патрыятычная тэма. Цяпер ідуць рэпетыцыі трагедыі

«Вярнасьць» ленинградскай паэзэсы В. Бергольц — усхваляванага, страшнага расказу аб пакаленні, якое прыняло на сябе увесь цяжар барацьбы за свабоду і незалежнасць Айчыны.

У новым сезоне глядачы ўбачаць таксама намядзю сучаснага англійскага драматурга Д. Папуэла «Місіс Пайпер вядзе следства», намядзю М. В. Гоголя «Жаніцьба», «Энергічных людзей» В. Шукшына, п'есу А. Арбузава «Вячэрняе святло» і іншыя работы.

У плане тэатра — творчыя сустрэчы з працоўнымі на прафэсійна-артысцкім узроўні, у калгасах і саўгасах.

БЕЛТА.

ГРАДЫ ДАКУМЕНТАЛЬНАГА КАДРА

У саветскім мастацкім і дакументальным кіно, гаворыцца ў Пастанове Цэнтральнага Камітэта КПСС «Аб мерах па далейшым развіццю саветскай кінематаграфіі», павінны знаходзіцца таленавітае адлюстраванне працэсы камуністычнага выхавання новага чалавека, ажыццяўленне неўміручых ленинскіх ідэй, гістарычныя поспехі ў сацыялістычным пераўтварэнні свету.

Штогод у творчым аб'яднанні «Летаніс» студыі «Беларусьфільм» выпускаецца больш як сорак хронікальна-дакументальных і навукова-папулярных фільмаў, у якіх закранаюцца і даследуюцца самыя разнастайныя бакі нашай рэчаіснасці.

Большую частку гэтай кінапрадукцыі складаюць дакументальныя сэржкі. Аб некаторых з іх і хочацца паразважаць.

Аўтары фільма «Цана аднаго працэнта» (сцэнарыст Ул. Мехаў, рэжысёр А. Ільінаў, апэратар Г. Шынгер) абралі аб'ектам увагі Мінскі шарыкападшыпнікавы завод, дакладней — дзве зменныя брыгады аднаго ўчастка, якія ўзначальваюць брыгадзіры Леанід Плашчынскі і Віктар Грушэўскі.

Ужо ў самой экспазіцыі дакументальнасці недвухсэнсава заяўляюць, што гаворка пойдзе аб укараненні ў вытворчасць вядомага злобінскага метаду. На прыкладзе дзвюх названых брыгад яны спрабуюць паказаць, у чым яго эфектыўнасць.

Аўтары фільма гавораць аб тым, як важна было выбіраць месца для станкоў, як іх размясціць, каб брыгадзе зручней было працаваць. А яшчэ — які будзе эфект, калі станкі перадаваць зменшчыкам на хаду, без выключэння з тэхналагічнага працэсу.

Уснамі сваіх герояў дакументальнасці пераконваюць, што новаўвядзенне прымалася не аднадушна, што ня мала было праціўнікаў нават сярод станочнікаў...

І ўсё ж новы метад прыжываўся, у яго прагрэсіўную аснову паверылі, а хутка і пераканаліся, што ён дае плённы вынік.

А сутнасць эксперыменту заключалася ў тым, што былі створаны брыгады наладчыкаў, якія, калі трэба, выконвалі абавязкі станочнікаў, у прыватнасці, дапамагалі ім адсарціроўваць кольцы падшыпнікаў. Гэта акалічнасць дазволіла станочніку весці не чатыры, як раней, а пяць і нават — шэсць станкоў. А дзіўна і разкі, небывалы скачок — дваццаць тры працэнт павышэння прадукцыйнасці працы на ўчастку.

У фільме прасочваецца і маральна-псіхалагічны аспект гэтага новаўвядзення, бо ён няўхільна навіў да перагляду рабочымі сваіх адносін да працы, вымагаў ад іх большай руплівасці і стараннасці, а галоўнае — павышанай адказнасці за даручаную справу.

З другога боку, брыгадны метад патрабаваў размеркавання калектыўнага заробку па каэфіцыенту далявога ўдзелу: колькі чалавек у бры-

гадзе, столькі і каэфіцыентаў. Папрацаваў, скажам, лепш, вызначыўся, значыць, і свой каэфіцыент павялічыўся, ну, а калі папрацаваў горш — таксама не крыўдуй... Брыгада вырашае, і вырашае аб'ектыўна. Бо ў сваёй дзейнасці яна прадугледжвае і такое: захварэе, напрыклад, хто-небудзь са станочнікаў, або яшчэ што-небудзь здарыцца з ім. Тады яго станкі абслугоўваюць іншыя рабочыя, і атрымліваецца, што ён як быццам працаваў тут. «У гэтым і ёсць істотная розніца, — гаворыць станочнік Дубаў, — паміж ранейшым і цяперашнім брыгадным спосабам».

Калі глядзіш гэты дзесяцімінутны дакументальны фільм, то неяк востра адчуваеш патрэбу ўдакладніць у аўтараў некаторыя дэталі, пакуль больш дакладныя адказы на пытанні, імі ж паставленыя. І першае з іх, бадай, самае асноўнае — у чым сутнасць метаду Злобіна, яго выкарыстання на шарыкападшыпнікавым заводзе? Злобінскі метад, як вядома, узнік і ўкараняецца ў будаўніцтве, да таго ж, у даволі-такі канкрэтнай форме — на брыгадным падрадзе. Таму, відаць, пераносіць яго на іншыя віды нашай вытворчасці — у прамысловасць, напрыклад, трэба надзвычай асцярожна і абдуманна, з улікам яе спецыфікі. Думаецца, што і на шарыкападшыпнікавым заводзе такое пытанне вырашалася больш складана, чым гэта паказана ў кінастужцы.

Яшчэ большыя папрок можна зрабіць аўтарам дакументальна-прапагандыскага фільма «Брыгадзіры» (сцэ-

нарысты М. Шыманскі, І. Пікман, рэжысёр І. Пікман), якія таксама на прыкладзе дзвюх брыгад, занятых на будаўніцтве Мазырскага нафтаперапрацоўчага завода, хацелі раскрыць сутнасць метаду Злобіна і паказаць, як яго паспяхова прымяняюць у сваёй дзейнасці палескія нафтабудаўнікі. Атрымалася аднак нешта іншае: даволі цікавы, зняты апэратарам М. Южыкам, рэпартаж аб ходзе грандыёзнай будовы на палескай зямлі, пра цудоўных, працавітых людзей, якія прыехалі сюды з розных куткоў нашай краіны. Пра метад жа Злобіна — агульны развагі, так сказаць, для «ажыўлення» дзеяння.

Кажучы гэта, мы не закрэсліваем цалкам згаданы вышэй кінастужкі. Проста хочацца падкрэсліць, што нашы кінадакументальнасці, на жаль, занатоўваюць падчас не самае істотнае і важнае. Замест таго галоўнага, што мы хацелі б разгледзець больш уважліва і грунтоўна, на экране часам выступае нешта агульнае альбо дугараднае.

Нельга не бачыць, якімі шпэркімі тэмпамі змяняецца аблічча вёсак нашай рэспублікі, якія зрухі адбыліся і адбываюцца ў адносінах людзей да працы, у самім характары земляроба, яго псіхалогіі. Таму заўсёды прыхільна ставіцца да матэрыялаў тых аўтараў, якія пра-сапраўднаму, сур'ёзна вывучаюць жыццё сучаснай вёскі.

Але ці то ў кіно свая спецыфіка, ці то яго творцы лічаць, што даследаваць асобныя бакі вясковага жыцця — недазволена раскоша, факт

застаецца фактам: не шмат можна назваць такіх фільмаў. Часцей бяруцца тэмы «глабальныя». Але, як правіла, яны знаходзяць сваё па-вархоўнае вырашэнне.

Для пацвярджэння гэтай высновы варта паглядзець хронікальна-дакументальны фільм «Гектар збожжжа» з падзагалоўкам «хроніка аднаго ўраджая» (сцэнарысты А. Акулік, Ч. Цяўлоўскі, рэжысёр Ч. Цяўлоўскі). У аналітычнай частцы фільм расказвае аб нялёгкім і няпростым шляху хлебарабаў двух калгасаў Пастаўскага раёна Віцебскай вобласці да важнага коласа, да багатага ўраджая... Прачытаўшы гэткую заяву кінадакументалістаў, спадзяешся ўбачыць гэты шлях, хочаш пранікнуцца думкамі аб тым, хто вырашчвае такі багаты ўраджай, паразважаць з імі аб жыццёбыцці, засяродзіцца на пытаннях, якія іх хваляюць, і магчыма, разам з імі пашукаць нейкіх аптымальных варыянтаў у вырашэнні той ці іншай праблемы.

Здасца, на экране ўсё гэта ёсць. Так, ёсць... А фільм не хвалюе, не захпляе. Чаму так сталася? У фільме ж ідзе сур'ёзная гаворка пра тое, як людзі двух суседніх калгасаў «Ленінскі шлях» і «Чырвоны маяк» змагаюцца за павышэнне культуры земляробства, як дзякуючы іх старацнай працы, умеламу выкарыстанню сістэмы асушэння і севазаварту, прымяненню мінеральных угнаенняў, укараненню перадавой тэхналогіі і стварэнню буйных механізаваных атрадаў ураджайнасці збожжжавых уніялася з васьмі да 40 цэнтнераў з гектара (у калгасе «Ленінскі шлях»).

Справа, відаць, у тым, што і экран і тэкст раскаваюць нам адно і тое ж. Гук выступае тут своеасаблівым поднісам пад кадрам. Ды не тым поднісам, які глыбей, знутры раскрывае змест адноств-

СПЫНІСЯ, ПАСЛУХАЙ, ПАГЛЯДЗІ...

Маладым артыстам у Брэсце пашанцавала на старэйных таварышаў па прафесіі: ёсць у каго павучыцца, з каго ўзяць прыклад, да каго звярнуцца за парадамі і падказамі. Ветэраны трупы маюць вялікі сцэнічны вопыт, з'яўляюцца яркімі артыстычнымі індывідуальнасцямі, ведаюць «сакрэты» малюўчай сцэнічнай мовы, пластычнай выразнасці, этанакіраванага жэсту... Адным словам, яны могуць дакладна і практычна паказаць маладому калегу, «што» трэба рабіць і «як» гэта ўвасобіць у сваіх паводзінах у спектаклі.

Сярод такіх майстроў — заслужаны артыст БССР Аляксей Максімавіч Самарай. Дарэчы, у юнацкія гады ён захапіўся пазізіямі, сам пісаў вершы, выступаў у самадзейнасці перад байцамі і партызанамі на Далёкім Усходзе і дэбютаваў на сцэне ў Хабараўску. Амаль чвэрць стагоддзя працуе ў Брэсце. Такім чынам, жыццёвы шлях і творчыя вандраванні правялі яго праз усю нашу краіну, адтуль, дзе ўзыходзіць сонца, па заходні рубяж дзяржавы. Ёсць у гэтым факце штосьці, я і скажаў бы, ад романтичнага.

Калі гаварыць пра яго настаўнікаў, то трэба назваць вядомых мхатаўцаў, якія ў сярэдзіне 20-х гадоў былі педагогамі ў Маскоўскім тэатральным тэхнікуме (пазней — інстытуце, вядомым як «ГИТИС»). — гэта А. Пятроўскі, Б. Сувшквіч і С. Бірман. Вось адкуль гэты густ і такая ўвага да гучання слова на сцэне, абавязкова выразнае аблічча пад грывам або амаль без грыву, адчуванне ўнутранага рытму жыцця ў воб-

разе! Цікава, што А. Самарай, іграючы ролю Хлестакова ў студэнцкім тэатры, многае рабіў, зыходзячы з таго, што раскрываў у характары слаўтага Івана Аляксандравіча вядомы тады Міхаіл Чэхаў. Хтосьці гаварыў: «Пераймае...» Настаўнік А. Самарайа Б. Сувшквіч адказаў на гэта так: «Калі Леша абраў для пераймання такі ўзор, дык гэта не страшна. Больш наштоўнае тое, што праз перайманне мы бачым яго ўласныя акцёрскія рысы. З іх і складаецца індывідуальнасць...»

Гэтую індывідуальнасць заўважылі М. Ахлопак і М. Плотнікаў, з якімі Аляксей Максімавіч супрацоўнічаў у Рэалістычным тэатры, іграючы і ў такім папулярным у свой час спектаклі, як «Прыгоды смелага ваякі Швейка». Потым ён выступае на сцэне Другога БДТ (цяпер — тэатр імя Якуба Коласа ў Віцебску) і тэатра Ціха-

аніянскага флоту...

Мабыць, багачце сустрэч робіцца творчым багажом сапраўднага акцёра, бо прыклад А. Самарайа, скажам, сведчыць, што і памяць — гэта крыніца творчых шуканняў выканаўцы розных ролей. Каго б ні іграў ён (сёння — арыстакрата былых часоў, заўтра — рэвалюцыйнага салдата, а там — дарэвалюцыйнага інтэлігента або персанажа з «замаскраванага свету» А. Астроўскага), за плячыма яго персанажа адчуваеш біяграфію, звычкі, професійнальныя манеры. Слова ў вуснах А. Самарайа набывае пэўны музычны малюнак, або, наадварот, гучыць «кавалкам», сграканцём. Рэвізітам артыст карыстаецца дакладна — пяро і папера, пенсі і кік, пальчаткі і насоўка — кожная рэч з'яўляецца акурат тады, калі яна можа нешта дадаць да характарыстыкі вобраза ці памагчы акцёру апраўдаць мізансцэну або паўзу...

Віртуозна — так, бадай, называюць майстэрства таго ўзроўню, на якім працуе наш старэйшы калега ў Брэсце.

Прыклад з апошніх сезонаў: роля «Мікалая-ўгодніка» ў інсцэніроўцы апавяданняў Васіля Шукшына («Характары»). Гэты сівенькі і ціхі стары сядзіць на печы. Амаль блакітныя вочы яго ззяюць прастадушшам, ён такі добра-звучлівы, такі лагодны... І вось да яго звяртаецца п'яны кладаўшчык Цімафей Худзякоў. «Святы» павінен памагчы яму, хітраму прайдзісевету, нека ўладкаваць адносіны

СЛОВА
ПРА СТАРЭЙШАГА
СЯБРА

з роднымі і блізкімі. «Мікалай-ўгоднік» слухае ўважліва, не пярэчыць, што ён — святы, што можа памагчы. А той, Худзякоў, лье і лье розныя крыўды і абразы на аднавіскаўцаў, на родных сваіх. А чаго ж яму трэба, Худзякоў? Ды, каб святы пахадаў інакш, дзе трэба, — маўляў, хай бы Худзякоў пражыў яшчэ адно жыццё на зямлі.

Ну, п'янога і дабалбатаўся! Тут і адкрываецца перад Худзяковым і перад намі, глядачамі, што ніякі гэта не «Мікалай-ўгоднік», а родны несець Худзякоў. І ён цяпер ведае тое, што аб ім думае зяцёк... «Білет на другі сеанс нарэзбен? — пытае ён здэкліва. — А вось гэтага не хочаш?!» — і паказвае зяццю фігу.

Здаецца, сатырычная сцэнка, ды ў ёй ёсць багаты падтэкст. Па-першае, стары спачатку ахвотна «ўваходзіць» у ролю «святога», ад якога залежыць — даць ці не даць зяццю «другое жыццё». Ён нават ганарыцца гэтым. І артыст шчодро раскрывае ганарлівы характар старога. Голасам, мімікай, паставай. Па-другое, «Мікалаю» цікава даведацца, што ж на самой справе прыхоўвае супраць яго Цімох Худзякоў. І яшчэ — гэты стары сам добра ведае, што п'яны выдасць самае запаветнае: толькі ўмей яго выслухаць. Ён і гэта ўмее!..

Сакавіты характар. Востры сатырычны персанаж. І ў той жа час — такая натуральная інтанацыя, такі жыццёвы

партрэт! Акцёр стаў саюзнікам таленавітага апавядальніка В. Шукшына, ён памасцаў заглядзеўся ў сутнасць паказанага на літаратурных старонках персанажа. І зала тэатра горача апладзіруе яму, Аляксею Самарайа, за філігранную распрацоўку далёка не галоўнай ролі ў спектаклі (рэжысёр яго — С. Лядошанка).

Шчодрая амплітуда акцёрскіх прыёмаў і малюнкаў наогул характарная для творчасці А. Самарайа — тэатральныя помняць яго выступленні ў спектаклях «Без віны вінаватыя» і «Суд сумлення», «У пошуках радасці» і «Сокалы і вораны», «Мяшчане» і «Брэсцкі мёр», у ролях галоўных і ў эпизодычных. І заўсёды яго работа яскравая, професійнальна дабротная, акрэсленая па знешняму абліччу і псіхалагічна дакладная.

Мушу расказаць і такі факт. Пасля вядомых бабё на возеры Хасан на Далёкі Усход прыехаў народны артыст БССР Мікалай Чаркасаў. Яму давёлося трапіць на спектакль «Неспаснойна старасць» па п'есе Л. Рахманова, дзе прафесара Палякава іграў малады тады А. Самарайа. Як вядома, у той час Чаркасаў праславіўся на ўвесь свет сваім выкананнем той жа ролі ў фільме «Дэпутат Балтыкі». І вось ён знайшоў патрэбным публічна павіншаваць маладога калегу і адзначыць тыя моманты ў сцэнічных паводзінах акцёра тэатра Ціхааніянскага флоту, якім можна і пазайздросціць. І гэта таксама было урокам высякародства сапраўднага мастака, якія сам А. Самарайа браў і бярэ ў кожнага выдатнага дзеяча сцэны.

Такі наш калега! Заўсёды захоплены новай ролю, грамадскімі даручэннямі, шэфскай работай. Мы вучымся ў яго заваўваць поспех кожнага раз, калі выходзім на сцэну, у любой ролі.

Мікалай МАНОХІН,
артыст Брэсцкага тэатра
імя ЛКСМБ.

равання, напачатку кадр новым, больш важным сэнсам. Лукавы тэкст тут тлумачыць дзеянне на экране механічна-апісальна, без паглыблення ў яго сутнасць. Прычына таго, што кінатвор атрымаўся няўдалы, не столькі, мусіць, у выбары невыразных мастацкіх сродкаў, якімі карысталіся стваральнікі стужкі «Гектар збожжа» (аператар Г. Лейбман), колькі ў аўтарскай задаценасці пры вырашэнні важнай тэмы. Як заканамерны вынік, следам за ёю неабавязна пацягнулася аднастайнасць, а напружанне без асаблівага адбору эпізодаў вымагае і аднаведнай іх трактовкі: г. зн., ужыць самы вывераны ў такой сітуацыі прыём — што страгна пераказаць тое, што транзіла ў аб'ектыўныя камеры. Такі «прыём» цалкам выключае разважанні, аўтарскія адносіны да ўбачанага, асобныя акцэнтны на дэталі, якія надавалі б твору большую важнасць.

Самі таго, мабыць, не заўважаючы, кінануліцысты стварылі неблагі твор у тым сэнсе, што ён папулярна і наглядна раскрывае асобныя бакі сельскагаспадарчай тэхналогіі, гаворыць аб тым, як трэба правільна абыходзіцца са складанай аграэхнікай, якімі, скажам, метадамі і правіламі неабходна кіравацца механізатарам ва ўмовах, неспрыяльных для ўборкі ўраджаю і г. д. І калі б аўтары фільма «Гектар збожжа» заўважылі гэта, то, думаецца, назвалі б яго навукова-папулярным, а не хранікальна-дакументальным. І гэта было б больш дакладна. Кінастужку маглі б выкарыстоўваць школы перадавога вопыту ў якасці метадычнага дапаможніка па вывучэнню сельскагаспадарчай вытворчасці.

Сцэнарысты М. Бярозка, М. Матукоўскі, рэжысёр І. Вейнарович стварылі фільм

«Мінск — горад-герой». Карціна ўсёй сваёй сюжэтнай парабудовай дае адказ на самае галоўнае: чаму сталіца нашай рэспублікі стала горадам-героем, у чым яе ратная заслуга.

Паказальна, што Мінск удастоены такой высокай узнагароды ў 30-гадовы юбілей вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Але як перадаць у кароткім фільме той напал барацьбы з ворагам, што разгарнулася ў горадзе амаль з першага дня вайны? Які абраць кінематаграфічны ход? Вырашана было спыніцца на самым «традыцыйным» — у хранікальнай паслядоўнасці нагадаць глядачам яшчэ раз тое, што яны бачылі не аднойчы, але што было раскідана па розных творах.

Такім чынам, фільм «Мінск — горад-герой», не ўлічваючы абноўленых канцовак, выкананых у колеры, у якіх паказаны сённяшні дзень сталіцы, уяўляе як бы канспектны запіс таго гераізму, стойкасці, што былі праяўлены савецкімі людзьмі — падпольшчыкамі і партызанамі — на працягу і 100 дзён і начэй фашысцкай акупацыі.

Сабраныя разам і ўдала зманціраваныя архіўныя дакументы «ажылі» на экране, выклікаючы ў сэрцы гнеў і абурэнне да вылюдкаў рода чалавечага. З другога боку — мы зноў (у каторы раз), глядзячы на экран, пранікаемся глыбокай павагай і любоўю да лепшых сыноў і дачок нашага народа, якія не шкадавалі свайго жыцця ў жорсткай барацьбе з лютым ворагам.

Хранікальна-дакументальны фільм «Паляванне на золата» (аўтары сцэнарыя А. Белавусаў і С. Лукіянчыкаў, аператары Ф. Кучар, Ю. Шалімаў, Д. Зайцаў, М. Бераў, А. Кляймаў,

У. Жылевіч, Б. Кагановіч) расказвае пра нялёгкую барацьбу на чэмпіянаце свету па біятлону, які праходзіў у Раўбічах у сакавіку 1974 года, аб мужнасці і волі савецкіх спартсменаў, якія сумелі пераадолець паласу цяжкіх няўдач і заваяваць званне чэмпіёнаў свету ў эстафетнай гонцы, а яшчэ — аб самаадданасці, веры ў свае сілы, аб самацярплівым сябе як спартсмена, байца.

І трэба шчыра прызнацца, што за дваццаць мінут экраннага часу, нам не толькі перадаецца ўвесь спартыўны напал страсцей, прага перамогі, але (дзіўная рэч!) і амаль фізічнае адчуванне стомленасці. Быццам і мы пераадоўвалі тыя бачныя (і нябачныя) бар'еры, што паўставалі перад спартсменамі на гоначнай трасе — так напружана пабудавана драматычна твора. Добрая і яго рэжысура.

Але галоўную заслугу, мабыць, трэба бачыць у рабоце аператараў. Маём на ўвазе, у першую чаргу, іх здымкі, зробленыя «Равідам»... На экране — замаруджанае дзеянне, і мы маем магчымасць добра ўгледзецца ў твар таго ці іншага спартсмена, працягчыца на ім тую бязлітасную на апошнім дыханні барацьбу, якую ён вядзе з самім сабой у імя перамогі, у імя таго, каб даказаць (зноў-такі) самому сабе, што ён здольны на большае.

Што і казаць, спорт любіць мужных. І ў кінастужцы «Паляванне на золата» добра, на нашу думку, расшыфраваны сродкамі кіно гэты кароткі тэзіс.

Фільмы пра дзеі заўсёды глядзяцца з цікавасцю, бо на экране — сама неабавязнасць, шчырасць, даверлівы позірк лясных і далыльных вацэй. Яшчэ большую зацікаўленасць выказваем

мы, калі нам надараецца паглядзець дакументальныя стужкі з кадрамі, знятымі метадам кіназнірання. Ашчадна адабраўшы і ўдала ўключаны ў агульную тканіну кінатвора, яны надаюць яму выключную дакладнасць і верагоднасць. З героямі хранікальна-дакументальнага фільма «Касця майскія дажджы» (сцэнарый Р. Рамаанава і І. Пісьменнай, рэжысёр Д. Міхалеў, аператар У. Цяслюк) мы ўжо сустрэкаліся крыху раней — у стужцы «Штука Ікс» тых жа аўтараў, якая, дарэчы, атрымала на Іранскім кінафестывалі ў 1973 годзе прыз «Залаты Дэльфан». Тады яны былі ў першым, цяпер мы іх бачым у трэцім, «выпускным» класе 111-й школы горада Мінска.

Дзеці развітаюцца са сваёй першай настаўніцай Раісай Мікалаеўнай Кароль, дораць ёй кветкі і свае першыя вершы, працэс «сачынення» якіх і складае аснову фільма.

Мусім, аднак, заўважыць, што на гэты раз кінадакументалісты, як нам падалося, нека скамечылі дзеянне. Пачаўшы экранную гаворку са стоп-кадраў, у якіх шмат дынамікі, душэўнага парыву, характава; намацаўшы апорныя пункты ў кінаапазданні, аўтары недзе ўжо з сярэдзіны (а стужка — усяго адна частка) пайшлі, як кажуць, напрасткі, дзіўна шпаркімі тэмпамі наблізілі фінал. І так усё гэта хутка атрымалася, што мы пачынаем як бы адмотваць назад стужку і дадуваць убачынае, аналізаваць яго, параўноўваць. І прыходзім да высновы, што дарэмна спыналіся кінематаграфісты. Ці не варта было б дабавіць экраннага часу, а заадно і заглядзець ў закрутаную ім паліблецу.

І апошні фільм — «Шлях да Арыёна» (аўтар сцэнарыя

І рэжысёр Б. Сарахатуняў, аператары А. Алай, Ю. Іванцоў, У. Пужэвіч).

Палёт у космас, ён ужо не мае тых акцэнтаў, якія былі ў час першых візітаў чалавека ў касмічную прастору. Дакументальна стужка «Шлях да Арыёна» пранануе глядачу не столькі падзею, колькі партрэт сучаснага лётчыка-касманauta, які ўровень з професійнымі якасцямі валодае ўсім неабходнымі ведамі для правядзення навуковых эксперыментаў у складаных умовах касмічнага палёту. Карціна расказвае пра лётчыка-касманauta Пятра Ільіча Клімука, ураджэнца беларускай вёскі Камароўка, простага і абаяльнага чалавека.

Ашчадна адабраныя і зманціраваныя рэжысёрам Б. Сарахатунявым кадры кінахронікі з увядзеннем у агульную тканіну дзіцячых малюнкаў «пра космас» далі добры плён. Фільм глядзіцца з цікавасцю і захапленнем. Шкада толькі, што хутка канчаецца — усяго адна частка. Хочацца бліжэй пазнаёміцца з нашым «нібесным» земляком, паслухаць яго словы пра касмічны палёт...

Як бачым, кола пытанняў, якія цікавяць нашых кінадакументалістаў, самае разнастайнае, у чым можна пераканацца нават на назвах стужак. А вось вырашаюцца яны сродкамі кіно не заўсёды так, як хацелася б. Прынамсі, як таго патрабуе наш імклівы час.

Віктар ПОЛЯК.

СПАТКАННІ НА АПАЛЕНАЙ ЗЯМЛІ

НАБЛІЖАЮЦА паў-векавы юбілей беларускага кіно. Гэта знамянальная дата ў культурным жыцці рэспублікі і перш за ўсё ў жыцці і практычнай дзейнасці беларускіх кінематаграфістаў. Бо прадстаўнікам старэйшага пакалення ёсць на што азірнуцца, а маладым ёсць чаму павучыцца, бо побач з пэўнымі творчымі пралікамі былі і ўдачы, ствараліся фільмы, якія ўвайшлі ў залаты фонд савецкага кінамастацтва.

Беларускае кіно, як вядома, пачыналася на «голым месцы». Маецца на ўвазе матэрыяльна-тэхнічная база, у тым ліку і памяшканне. Але творчыя работнікі мелі ў сваім распараджэнні самае галоўнае — авіяны ідэямі Вялікага Кастрычніка шлях — прамы і светлы. Да гэтага яны не былі адзінокамі ў сваёй працы. Ім дапамагала ўся краіна, спецыялісты самых розных нацыянальнасцей. І сярод іх быў латыш Эдуард Тысэ. Упершыню ступіў ён на беларускую зямлю, калі грывела грамадзянская вайна. Знаходзячыся ў радах 1-й коннай арміі, гэты кінааператар зняў некалькі хронікальна-дакументальных стужак, такіх, як «Вызваленне Барысава», «Вызваленне Мінска». Пазней рэвалюцыйны Савет Першай коннай выдаў яму нават афіцыйны дакумент.

«Вось што ў ім было сказана.

«РСФСР. Рэвалюцыйны Савет 1-й коннай Арміі. 7 лістапада 1920 года № 1736. МАНДАТ

Выдан гэты аператару Усерасійскага Ваеннага кінематаграфічнага аддзела тав. Тысэ Э. К. у тым, што ён сапраўды служыць пры палковым штабе 1-й коннай Арміі, якому надаецца права на правядзенне кінематаграфічных здымкаў як у тыле, так і ў часе баявых дзеянняў на фронце.

Усім камандзірам часцей конарміі прапануецца аказваць тав. Тысэ поўнае садзеянне пры выкананні ім ускладзеных на яго задач, а таксама падаваць на першаму патрабаванню тав. Тысэ срэды перамяшчэння.

Рэзюмэсавет: Варашылаў, Будзённы».

Разам з Першай коннай Арміяй Тысэ прайшоў шлях ад Беларускай пупчы да Крыма, дзе ішлі жорсткія баі з урангелеўцамі. Аднойчы ў Керчы, успамінаў пасля аператар, будзеўнаўцы сустраляліся з узброеным да зубоў ворагам — завязалася бой. Беларускае кіно вярнулася ў першы артылерыйскі абстрэл. На святанні па ўсяму фронту нашы часці перайшлі ў атаку. Маж тым Эдуард Тысэ прыладзіўся са сваім «вэрблюдам» у танку, захопленым у белых. Танк ішоў наперадзе чырвонаармейскіх падраздзяленняў, якія наступалі на праціўніка. Бой разгарэўся з новай сілай. Але нягледзячы на гэта, аператару ўдалося зафіксаваць самыя рашаючыя яго моманты.

У парыве патхнення Тысэ нават і не падазраваў, што нейкім цудам застаецца жывым. Бо ў некалькіх месцах бронемашына была прабіта снарадамі цяжкіх марскіх гармат. Дасталося таксама танку і ад нашай зброі, бо, «забегшы» наперад сваіх войскаў, ён апынуўся якраз між двух агнёў. Яна ахануў Тысэ толькі тады, калі бітва заціхла, і ён зразумеў, з якога пералёту выйшаў цэлым і здаравосенькім...

Выступаючы 29 лютага 1940 года ў Інстытуце кінематаграфіі на вечары, прысвечаным 25-годдзю яго творчай дзейнасці, Э. Тысэ ў заключным слове гаварыў:

— Я хачу акцэнтаваць момант маёй працы ў грамадзянскую вайну. Я лічу, што савецкая кінематаграфія, перажываючы грамадзянскую вайну, прайшла акадэмію кінематаграфіі, гэта значыць, тую першапачатковую студыю акадэміі, з чаго расло наша выяўленчае мастацтва. Тое становішча, што мы на франтах былі вельмі абмежаваны метражом, што мы не маглі разлічваць на 800—600 метраў плёнкі, а мелі на паездку ўсяго 120—240 метраў плёнкі, прымушала нас раптай за ўсё добра задумацца, прааналізаваць перад тым, як здымаць. Дзякуючы такой напружанасці, зроку, пільнай увазе да сюжэта і кожнага наасобку кадра, заўсёднай правярцы сябе, фарміраваўся аператар як мастак і стваралася савецкае кінамастацтва.

Пасля грамадзянскай вайны Э. Тысэ працягваў дзейнічаць як аператар і рэжысёр. Ён стварыў каля пяцідзясяці розных фільмаў, у тым ліку найнамэтражныя мастацкія і навукова-папулярныя.

Чалавецтва заўсёды будзе ўдзячна Э. Тысэ за тое, што ён быў тым аператарам, які зафіксаваў на кінаплёнцы ўсквечыў неўміручы вобраз Уладзіміра Ільіча Леніна.

Эдуард Казіміравіч расказаў:

— У летні дзень 1919 года я здымаў на Краснай плошчы рабочых. Яны прыйшлі туды з розных фабрык і заводаў. На іх былі рэчавыя мяшы і вінтоўкі. Іх апырэвалі кулямётныя стужкі і патрантаны. Мне казалі, што прама з плошчы ўсе яны пойдучы на фронт. Людзі стаялі, абняўшы сваіх жонак і прыціскаючы да грудзей маленькіх дзяцей.

Неспадзявана я адчуў штуршкі і рух натоўпу. Дзеці і дарослыя, углядаючыся ў адну кропку, паўтаралі: «Ленін! Ленін! Ленін!»

Уладзімір Ільіч ішоў павольнай паходкай. У яго быў задумены і засяроджаны твар, які асвятляўся ветлівай усмешкай. Потым ён спыніўся, вынаў маленькі блакнот, алоўкам нешта запісаў. Затым накіраваўся да аўтамабіля і, убачыўшы мяне з апаратам, гучна сказаў: «Як найменей, таварыш, здымайце мяне, і як найболей тых, хто будзе слухаць — таварышаў, што адыходзяць на фронт».

Робочы дапамаглі Уладзіміру Ільічу ўзбрацца на машыну. У гэты момант упершыню ў сваім жыцці я здымаў Леніна. Ён стаяў спіной да апарата. Я нават адчаўся, заціснуты з усіх бакоў натоўпам. Але Уладзімір Ільіч сам прыйшоў на дапамогу. Паўварнуўшыся на секунду і заўважыўшы мяне, усміхнуўся і стаяў так, каб яго можна было здымаць.

Яшчэ мне нашчасціла сустрацца з Уладзімірам Ільічам у час другога кангрэсу Камінтэрна ў Петраградзе ў 1920 годзе. Зала была перапоўнена. Сабраліся дэлегаты розных краін і кантынентаў. Многія былі ў сваім нацыя-

нальным адзенні. У палац я прыйшоў загадзя. Азнаёміўся з размяшчэннем пакояў і самой залы, вызначыў месцы, дзе павінна быць устаноўлена кінакамера. Пасля выйшаў у сад. Па алеі сярод дрэў хутка мне насустрач набліжаўся Уладзімір Ільіч. Дэлегаты сустралі яго каля паездка. Завязалася ажыўленая размова. Калі яму паднеслі ружы, ён усміхнуўся і паціснуў усім рукам. Заўважыў і мяне з апаратам. Здагадаўшыся, што мне патрэбна, на некаторы час затрымаўся каля паездка для таго, каб я мог зрабіць здымку.

З'яўленне Леніна ў прэзідыуме ўзняло бурную аваяцыю ў зале. Цягнулася яна вельмі доўга. Усе пачалі спяваць «Інтэрнацыянал». Спяваў і Уладзімір Ільіч.

У кінаасвоішчы Дзяржаўнага фільмафонда СССР ёсць кінакадры, знятыя Э. Тысэ на пахаванні Якава Міхайлавіча Свядлова і выступленні на жалобным мітынгу У. І. Леніна.

Зусім зблізкай адлегласці здымаў Эдуард Казіміравіч пралетарскага правядыра на парадзе ў 1919 годзе.

На Краснай плошчы ў нерухомасці стаяць нешчы і конныя войскі, гатовыя ісці на фронт. Э. Тысэ зрабіў кіназдымкі ў той момант, калі Уладзімір Ільіч у адрытай машыне аб'язджаў войскі. А потым падняўся на імпрывізаваную трыбуну і выступіў з кароткай, але хваляючай прамовай, напоўненай глыбокай верай у непазбежнасць нашай перамогі над ворагамі.

Здымкі Леніна, яго вобраз, яго палымныя прамовы натхнілі кінааператара Э. Тысэ, служылі баявой праграмай усёй творчай дзейнасці. Хацелася як мага глыбей і паўней адлюстроўваць у кіначасопісах і фільмах пераможнае шасце на зямлі неўміручых ленінскіх ідэй. Гэта асабліва ярка працягвалася ў фільмах, якія ён здымаў разам з выдатным рэжысёрам С. Эйзенштэйнам. На іх плённы супрацоўніцтве варта спыніцца больш падрабязна. Эйзенштэйн пачаў працаваць над мастацкім фільмам «1905 год». Здарылася так, што Э. Тысэ апынуўся ў баку ад пачатай справы. Замест яго фільм здымаў аператар А. Лявіцкі. Эйзенштэйн працаваў з уласцівым яму вялікім напружаннем. Было адзнята некалькі тысячаў метраў плёнкі, але давалася адмовіцца ад пастаноўкі. Бо С. Эйзенштэйн зразумеў, што не здолее ўмясціць велізарны матэрыял у адзін фільм. А да таго ж узнік сур'ёзны канфлікт з аператарам А. Лявіцкім. Тады і была зроблена прапанова Э. Тысэ, які ўспрыняў яе як вялікі гонар.

Сяргей Эйзенштэйн і Эдуард Тысэ працавалі зладжана, добра разумелі адзін аднаго. Але і паміж імі таксама ўзніклі спрэчкі. Толькі гэта былі творчыя спрэчкі. Скажам, калі не было згоды з якім эпізодам, то здымалі

два варыянты. А чый лепшы — пакажа экран... Так яно і было. Нярэдка перамагаў Э. Тысэ. Менавіта па яго задуме з'явіліся туманы ў «Бранясцы «Пацёмкіну» і шэраг іншых знаходак, як, напрыклад, на славутай Адэскай лесвіцы.

«Бранясцец «Пацёмкін» (ранейшая назва «1905 год») зрабіў трыумфальнае шасце па ўсёй планеце. Гэта была велізарная перамога савецкага кінамастацтва, якое рабілася таксама і рукамі аператара Эдуарда Тысэ.

Сам жа Эдуард Тысэ прапоспех кінастужкі гаварыў: «Поспех «Бранясцы «Пацёмкіна» быў для С. Эйзенштэйна, як і для ўсяго творчага калектыву, нечаканасцю. Мы не ставілі перад сабой задачу стварыць фільм-шэдэўр. Задача была ў тым, каб адлюстраваць народны пафас рэвалюцыі. У «Бранясцы «Пацёмкіну» былі выкарыстаны цікавыя кампазіцыйныя рашэнні». Нярэдка крытыкі і рэцензенты хвалілі рэжысёра агулам і за выдатны аператарскія знаходкі. Так фігура самога Эйзенштэйна пачала засланяць фігуру аператара Э. Тысэ. За яго засупіліся калегі. Яны падрабязна прааналізавалі фільм з пункту гледжання выяўленчых сродкаў. У выніку Эдуард Казіміравіч аднадушна быў прызнаны адным з лепшых у свеце кінааператараў. Сусветна вядомы тэарэтык кіно, венгерскі пісьменнік Бела Белаш пасля прагляду ў 1926 годзе «Бранясцы «Пацёмкіна»

так пісаў аб майстэрстве Э. Тысэ!

«...насельніцтва Адэсы пазвана ўсё ўзрастаючым рытмам групіровак узрушанай масы. І пачынае здавацца: куды ж яшчэ далей? Чым жа можна выявіць яшчэ большае захваленне, радасць, экстаз?»

І раптам раскошная карціна. Як экстаатычны гімн, які перабівае гучаннем усё, што было дагэтуль: яліні, што імчацца насустрач бранясцы. Па фабуле яны перавозаць прадукты харчавання паўсгаўшым матросам. У карціне здаецца — вязучы ім мільёны сэрцаў.

У гэтым лёгкім, акрыленым палёце раздзімаемых ветразяў дадзена карціна калектыва праўлення людской абуджанасці, радасці, любові, спадзяванняў, чаго не мог адлюстраваць ні адзін твар самага вялікага артыста. Гэта здымка і менавіта здымка, а не сюжэты матыў, напоеная праз край вышэйшай лірыкай такой сілы, вобразнасці і паэтычнасці, з якой наўрад ці можа параўнацца сама паэзія.

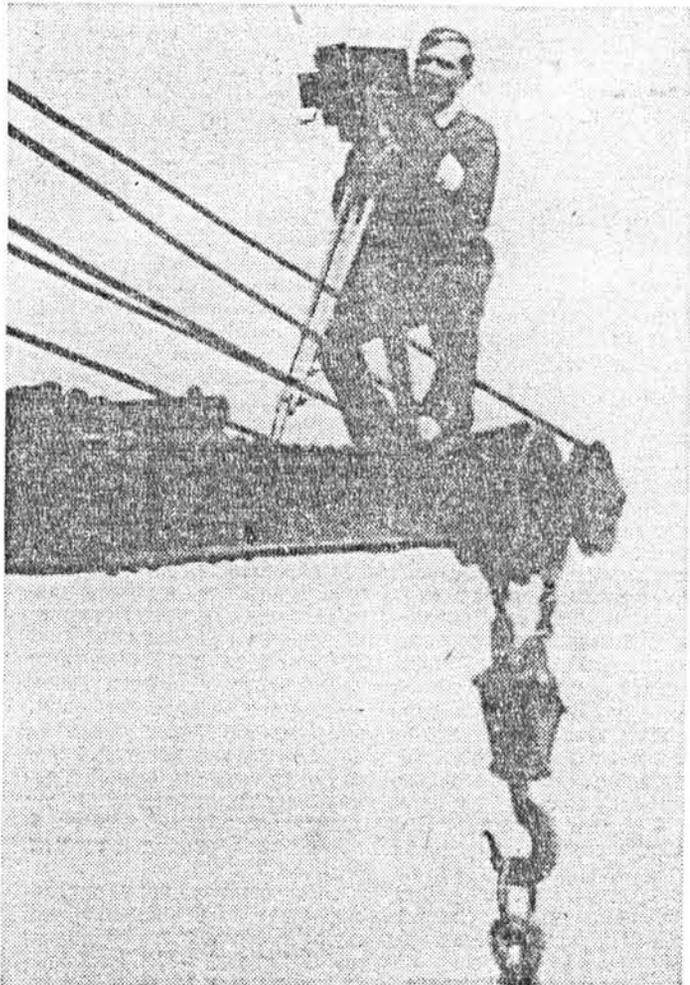
У гэтай вольнай вобразнасці кадра нічога няма агульнага з «дэкаратыўнай» прыгажосцю, тут якраз і хаваюцца паэтычныя магчымасці аператара.

Мы бачым пасля ветразі, знятыя з палубы. Як і на камандзе, разам спускаюць яны свае палотнішчы. Лагічны змест — чоўны спыніліся каля бранясцы. Дзеянне ж гэтай карціны — быццам сотня ветразяў, сотня сцягоў схіліліся перад героем. У гэтай вобразнасці карцін заключана іх уласная паэзія, тая, што ўзнікае толькі ў кінастужцы, толькі праз здымку».

Чарлі Чаплін, узрушаны светлай гатай «Бранясцы «Пацёмкіна» звярнуўся да Тысэ: «Мне хацелася бачыць Вас аператарам аднаго з маіх фільмаў».

За межамі нашай краіны «Бранясцец «Пацёмкін» прабіваў сабе шлях праз рыфы і скалы. У Германіі цензура адразу ж забараніла яго, але агульная зацікаўленасць і хвалаванні былі такімі моцнымі, што цензары вымушаны былі адступіць.

(Заканчэнне на 15-й стар.)

Э. Тысэ з кінакамерай.

УЛЮБЕНЫ Ў ПРЫРОДУ

апошнія работы самадзейнага мастака. Гэта—эцюды, напісаныя ім у час адпачынку ў Жыткавіцкім раёне на сваёй радзіме. Вось стаяць залітыя сонцам сосны. Шматлікія колерамі расквіцаны луг. Блакітны пераліваецца возера. Волат-дуб схіліў сваё ўбранне над вадой.

Амаль ва ўсіх пейзажах Міхаіла Пятровіча паўстаюць гаі, бары, дубровы. Лес стаў для яго ўвасабленнем беларускага краю.

«Зіма. Заход сонца» — адна з работ мастака. На яе першым плане — бяроза, стаяць сена на узлесьці. Блакітныя цені лялі на снег, на дрэвы, на стажок. Адмысловая гама фарбаў падкрэслівае цішыню вячэрняга матыву.

«Родныя мясціны» — вялікае палатно. Камернасьць матыву папярэдняга пейзажу змяняецца эпічнасцю. Паабпалі ракі стаяць сцяной лес, яго зеляніна адлюстроўваецца ў вадзе. Колер у пейзажы насычаны, складаны. Твор напоўнены мажорнасцю.

У работах М. П. Андыка неаддзельныя мажорнасьць і пазытыўнасць. Асабліва характэрны ў гэтых адносінах пейзаж «Мядовая паліана», які пераліваецца чырвонымі, ружовымі, залацістымі фарбамі.

Міхаіл Пятровіч актыўна удзельнічае ў выстаўках твораў мастакоў-аматараў.

Сёлета, напрыклад, у Светлагорску экспанавалася яго 15 пейзажаў: «Заход», «Сажалкі», «Дубовы гай», «Паліана», «Сонечны дзень» і іншыя. З імі пазнаёмліліся таксама жыхары Гомеля і Мінска.

М. П. Андык шмат працуе над павышэннем майстэрства. Прыгадваеш яго раннія работы «Зімовы вечар», «Начлег рыба-

на», «Восень», «На рыбалцы», «Бліззіна». У іх бедная палітра, незгарманіраваная колерная гама, умоўныя матывы. Напрыклад, «Зімовы вечар» нагадваў дзіцячы малюнак. Апошнія ж пейзажы сталі больш вобразнымі, больш жывапіснымі. Гэтыя якасці пралюльваюцца ў абагульненні стану прыроды, у сакавітай колернай геме, у свабоднай манеры пісьма.

Пастаянная вучоба і творчы пошук дазволілі Міхаілу Пятровічу напісаць пейзаж-карціну «На прасторах роднай Беларусі».

«На прасторах роднай Беларусі» — шматпланавая кампазіцыя. На першы погляд у ёй угадваеш Светлагорск і яго ваколіцы: на лузе пасвіцца жаласны стаяк, намайны ўбіраюць збжыну, працуе ДРЭС, узвышаюцца нафтавыя вышы.

Калі я пісаў гэты пейзаж, — раскавае мастак, — я ставіў мэту: паказаць квітнюючую рэспубліку, прадаць багачце нашай зямлі.

Гэты твор экспанавалася на Усесаюзнай выстаўцы твораў самадзейных мастакоў «Слова працы» у Маскве і адзначан дыпламам I ступені. Цяпер названы пейзаж уключан у экспазіцыю перасоўнай выстаўкі па саюзных рэспубліках і буйнейшых прамысловых цэнтрах Урала, Сібіры, Далёкага Усхода. М. П. Андык узнагароджан таксама памятным медалём выстаўкі.

Якія ж задумкі ў мастака? Апошнія эцюды стануць асновай для пейзажаў цыкла «Маё Палессе». Міхаіл Пятровіч думае таксама напісаць тэматычную карціну пра мужнасць беларускіх партызан. Адным з яго галоўных кампанентаў будзе лес — месца гераічных дзеянняў.

«Стаяць восень. Залатымі барвамі пераліваецца клёны, бярозы. Сярод гэтай прыгажосці і піша зараз новыя эцюды М. П. Андык, чалавек, — лес, сэрца і душа якога звязаны з вялікім светам прыроды.

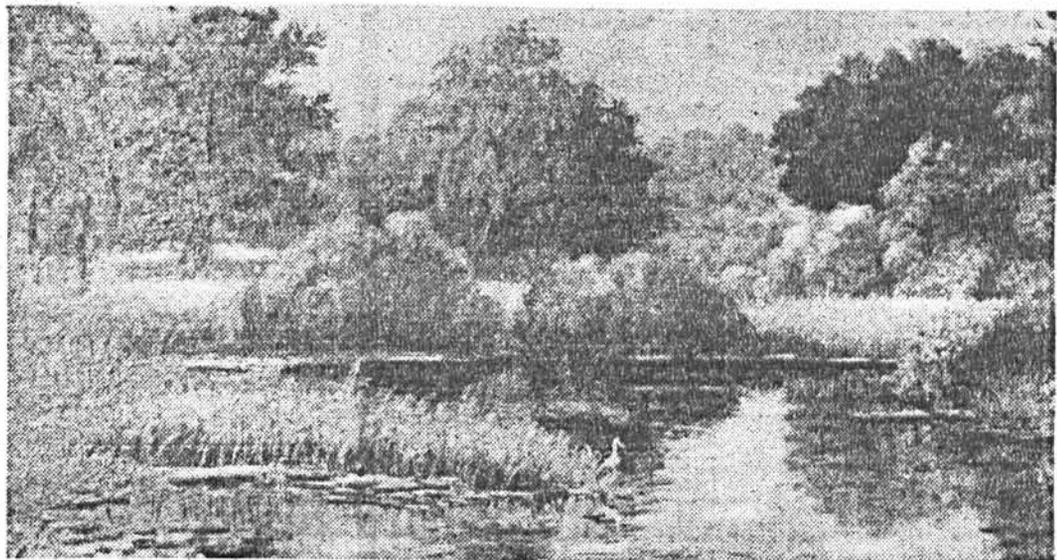
А. ШНЫПАРКОВ.

У вольны час інжынера Светлагорскага завода штучнага валіа Міхаіла Пятровіча Андыка часта можна сустрэць у лесе, на рэчцы, на калгасных нівах. Ён вельмі любіць родныя краіны і іх прыгажосць перадае ў пейзажах, якія піша з вялікім натхненнем.

«Мы ў кватэры М. П. Андыка. У яго бачым кнігі па мастацтву, у тым ліку манаграфію пра Ігара Грабара.

— Мне вельмі падабаюцца творы Грабара, — гаворыць Міхаіл Пятровіч. — Ягонькі пейзажы напоўнены трапятлівым жыццём, вялікай праўдзівасцю матываў, мастацкай вобразнасцю.

Тут жа ў кватэры — самыя

М. АНДЫК. Лясная цішыня.

КОНКУРС СТУДЭНЦКІХ РАБОТ

Не навіна ў нас такіх грамадскія арганізацыі ў вышэйшых навуковых установах: студэнцкія навуковыя таварыствы (СНТ), студэнцкія канструктарскія бюро (СКБ). Далучэнне да навуковай творчасці, да навуковай пошуку ў час вучобы ў вучы не раскоша, а надзённая патрэба жыцця.

Калегія Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР, бюро ЦК ЛКСМБ, прэзідыум Цэнтральнага савета Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры рэспублікі аб'явілі конкурс студэнцкіх навуковых прац па праблемах вывучэння і аховы помнікаў гісторыі і культуры Беларусі, прысвечаны 30-годдзю Перамогі савецкага народа над нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Конкурс праводзіцца з кастрычніка 1974 па люты 1975 года ў рамках чарговага рэспубліканскага агляду студэнцкіх навуковых прац па прыродназнаўчых, гуманітарных і тэхнічных навуках 1974/1975 навучнага года.

Мэта конкурсу — прыцягнуць студэнцкую моладзь рэспублікі да вывучэння і прапаганды гістарычнай і культурнай спадчыны савецкага народа, выхоўваць яе на рэвалюцыйных, баявых і працоўных традыцыях старэйшых пакаленняў.

Тэматыка навуковых прац студэнтаў павінна быць звязана з вывучэннем, аховай і прапагандай гістарычнай і культурнай спадчыны савецкага народа. Змест навуковых прац — рэвалюцыйныя, баявыя і працоўныя подзвігі савецкіх людзей, у чый гонар збудаваны помнікі і мемарыяльныя комплексы; знамянальныя падзеі і біяграфіі калектываў і прамысловых прадпрыемстваў, новабуду-

ляў, калгасаў і саўгасаў нашай краіны; героіка сучаснасці, Аўтары навуковых прац павінны адшукваць імёны невядомых герояў, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Студэнцкія навуковыя працы можна прысвячаць такім помнікам:

а) помнікі рэвалюцыйнай, воінскай і працоўнай славы; помнікі мемарыяльнага значэння, звязаныя з жыццём і дзейнасцю У. І. Леніна, выдатных дзяржаўных і палітычных дзеячаў, народных герояў, слаўтых дзеячаў навукі і культуры;

б) помнікі мастацтва: скульптурныя помнікі і манументы, а таксама збудаваны мастацкага і дэкаратыўнага характару; творы жывапісу і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, звязаныя з помнікамі гісторыі і культуры;

в) помнікі архітэктуры: архітэктурныя ансамблі і комплексы, якія маюць горадабудунавае значэнне; старажытныя цэнтры гарадоў, кварталы, плошчы, вуліцы, палацы, сядзібы, крэпасці, рэшткі старажытных архітэктурных збудаванняў.

Правадзненне конкурсу ўскладзена на рэспубліканскі аргкамітэт па агляду студэнцкіх навуковых прац (секцыя педагогікі, псіхалогіі і гістарычных навук), які знаходзіцца ў Мінску (Савецкая, 18, педагогічны інстытут імя М. Горкага, кафедра псіхалогіі).

Аўтары лепшых прац будуць узнагароджаны дыпламамі Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР, ЦК ЛКСМБ і Цэнтральнага савета Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры і грашовымі прэміямі.

МАЛЮЮЦЬ ДЗЕЦІ

Агляд-конкурс дзіцячага малюнка на асфальце на тэму «Мы за мір на ўсёй планеце» адбыўся ў г. Мар'іна горка.

У ім прынялі ўдзел самыя юныя мастакі — аццябраты

многіх школ Пухавіцкага раёна. Першае месца журы прысудзіла Тані Кульбідкай, Віцю Давыдаву, Наташы Севяруч жыцкай.

БЕЛТА.

ШТРЫХІ СЁННЯШНЯГА ДНЯ

Калі заходзіш у салон магілёўскіх мастакоў, дзе размешчана абласная выстаўка графікі і прыкладнага мастацтва, міжволі забываеш, што ўжо восень, што жаўце і ападае лісце, а на балотных імшарах даспяваюць журавіны. Тут, у салоне, буе ясна, высокім блакітам свеціць лега. У дзювох залах выставачнага памяшкання ўмясціўся вялікі свет чалавечай радасці, трывог і надзеі. На графічных лістах і палотнах замацаваны, каб надоўга застацца з намі, імгненні нашага неспакойнага жыцця.

Паглядзім жа вачыма мастакоў Магілёўшчыны на акаляючы свет, на тое, чым жывуць і што робяць людзі прыдняпроўскага краю.

На першым плане работы Юрыя Нікіфарова, члена Саюза мастакоў БССР. Мы знаёмы з ім па персанальнай выстаўцы ў Бабруйску, дзе жыў і працуе мастак, па ўдзелу ў іншых выстаўках і рэпрадукцыях асобных работ, што публікаваліся ў рэспубліканскім друку. Юрый Нікіфарав — мастак-публіцыст. Мастак імгненнай рэакцыі на ўсё, што адбываецца ў свеце. А яшчэ заўважаецца імкненне паказаць гістарычны лёс чалавецтва ў

трох вымярэннях: мінулым, сучасным і будучым.

Чылі — наш боль, наша неадступная думка. Шматпакутнай Чылі Ю. Нікіфарав прысвяціў графічны ліст «Ноч Дасона». Мы бачым фашысцкую катуюню на чылійскім востраве, які затканы павуцінем калючага дроту. У змроку, ашчэрпышы зубастыя пашчы, лётаюць калканы-вампіры з аўтаматычнай зброяй. За калючым дротам над прывідамі крыважэрнай нечысці ўзвышаецца мужная нязломная постаць Луіса Карвалана, позірк яго скіраваны ўперад, дзе ён бачыць заранак новага, заўтрашняга дня Чылі.

Прыцягвае ўвагу яшчэ адна работа Ю. Нікіфарова — партрэт Кірылы Арлоўскага. У гэтым партрэце мы пазнаём рысы чалавеча легендарнага лёсу: удзельніча трох войнаў, байца інтэрнацыянальнай брыгады рэспубліканскай Іспаніі, выдатнага дзеяча калгаснага будаўніцтва. Перад мастаком стаяла вялікая задача: выявіць і засведчыць галоўныя рысы, якасці, штрыхі душы і характара чалавека, якога добра ўсё ведалі. Відаць, партрэт нешта страціў у сваім

фізічным, знешнім падабенстве. Але ж відавочна і тое, што ў партрэце ярка выступае рамантычная ўзніслаць і рэвалюцыйная маладосць душы героя. Мастак, бясспрэчна, удалося стварыць маштабны абагульняючы вобраз.

Добрае ўражанне пакідае партрэт маці Юрыя Гагарына, зроблены С. Абрамавым. У вобразе рускай жанчыны адчуваецца сардэчная цеплыня, мужная стрыманасць і самаахвяраванне маці, якая праводзіць сына на вядлікі подзвіг.

Магілёў расце. У красавіку 1971 года на пляжоўку ўсесаюзнай ударнай будоўлі паміж горадам і прылеглай вёскай прыйшлі першыя будаўнікі. І вось ўжо ўзняліся карпусы камбіната шаўковых тканінаў, у пачатку гэтага года выпушчаны першы мільён квадратных метраў каларовага шоўку. Сто мільёнаў квадратных метраў тканіны пачне штогод вырабляць камбінат у канцы пяцігодкі, калі дасягне сваёй праектнай магутнасці. Усё, што вядома нам пра новы камбінат, паўстае пры знаёмстве з малюнкам мастака В. Ерамеева «Будуецца камбінат шаўковых тканінаў». Экспануецца

таксама цыкл яго работ «Магілёў Індустрыяльны».

Ала Лабодок-Ерамеева сваю творчасць прысвячае сённяшняй вёсцы. Часта бывае ў калгасах і саўгасах Магілёўшчыны, на палях і фермах знаходзіць сваіх герояў і піша іх партрэты. На гэты раз яна прапанавала нашай увазе новую сваю работу «Палывод Вяляўскі».

Услаўляе горад над Дняпром, ствараючы ў сваіх работах новы сучасны пейзаж, М. Васіленка. Яго малюнкі экспанаваліся ўжо на папярэдніх выстаўках і звярнулі на сябе ўвагу грамадчасці. Мастак застаецца верным сваёй галоўнай тэме. Вось яго новыя работы: «Раён млынкамбіната», «Плошча Перамогі», «Камбінат сінтэтычнага валакна», «Магілёў будзеца».

Трэба адзначыць «Дэпо» А. Халецкага і «Мой горад» М. Печуроў, работы, якія нясуць прыгажосць малюнка і лірычную цеплыню.

Свет, які адлюстроўваецца магілёўскіх мастакаў, паўстае велічным будоўлямі пяцігодкі, сучасным індустрыяльным пейзажам. Гэты свет населены прыгожымі людзьмі. Наведвальнікі выстаўкі любуюцца жаночымі партрэтамі, спасцігаюць жыццёвую мудрасць і душэўную чысціню старых людзей, захвалююцца вобразамі герояў баў і працы.

Многія работы ўзнаўляюць характэрныя рысы роднага краю, незабыўныя малюнкі нашага вясковага маленства. Паслядняя копія калія пачнога вогнішча. Вяртаюцца з пашы каровы... Акварэльнай мяккасцю і цымбальнай павучасцю напоўнены пейзажы У. Дамарада, С. Абрамава, А. Халецкага.

Магілёўская выстаўка вабіць увагай да сучаснасці, шырыняй тэматычнага аб'ёму, грамадзянскім тэмпераментам маладых мастакоў. Але хочацца выказаць і заўвагі іншага парадку. Часам занадта падкрэслена імкненне да свайго «неаўтарнага» почырку і стылю вядзе да аднастайнасці творчых прыёмаў. З работы ў работу ў некаторых мастакоў пераносяцца знаёмыя зямля-блакітныя смуга, а таксама дрэвы, падобныя на воблакі. Трафарэтнымі стапавяння некаторыя ляталі гарадскога пейзажу. Расце горад, растуць людзі, а на многіх графічных лістах мы бачым толькі сцены новых карпусоў і вежавыя краны. Асобныя мастакі, зачараваныя знешнім абліччам горада, не адважваюцца зайсці ў пэх, у кватэру, на сход, на стайню, на ўлонне прыроды, каб блізкай пазнаёміцца з жыццём і працай рабочага чалавека, зазірнуць у яго ўнутраны свет.

Аляксей ПЫСІН.

Аказваецца ёсць і такія аб'яднанні. Чым жа мы займаюцца? Выкарадка абавязкі ўзялі на сябе вучні. Са школьных гадоў яны збіраюць з кнігай. А кааператывы, у якіх яны аб'ядноўваюцца, займаюцца распаўсюджваннем выданняў сярод насельніцтва. У іх полі зроку палітычна, мастацкая літаратура, кнігі для школьнікаў. Шмат надаецца ўвагі прапагандзе твораў беларускіх пісьмнікаў.

У Барысаўскім раёне працуюць дзве кааператывы. Асабліва добра зарэкамендавалі сябе кнігалюбы Землінскай, Лошніцкай сярэдніх і Макоўскай, Пасодзіцкай васьмігадовых школ. Актыўна ўдзельнічаюць у рабоце школьных кааператываў і настаўнікі Т. Бельская, Г. Лашкевіч, піянерважыты В. Вайнаровіч, Л. Чарнула і іншыя.

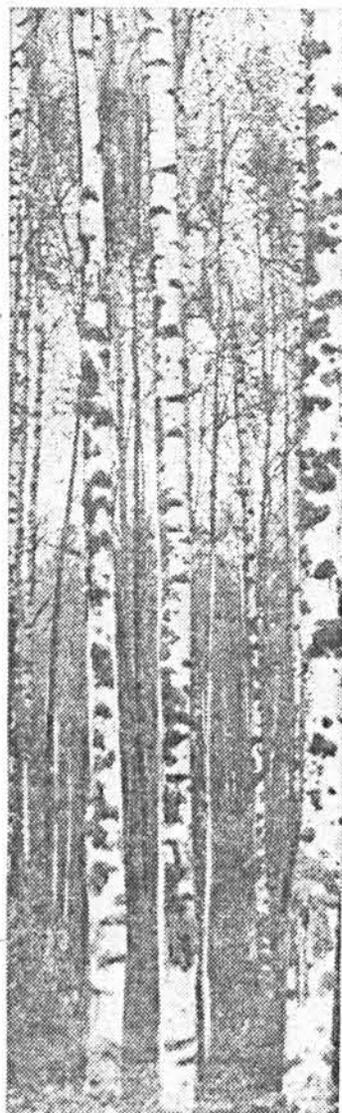
Збіраюцца заяўкі ад насельніцтва на патрэбныя выданні. А пасля засадзіцца цэнтральнага кніжнага склада райспажыўсаюза В. Грацова падбірае для сваіх памочнікаў заказаную літаратуру і дадае яшчэ юныя кнігалюбы памала цікавых навінак. І справа ідзе даволі паспяхова. Штогод праз школьныя кааператывы распаўсюджваецца розных выданняў амаль на дзве тысячы рублёў. Задаваліны вучні, удзячны ім за дапамогу сельскія кааператывы.

А. БЕНЯНСОН.

ВЫСТУПАЕ «СПАДЧЫНА»

Камсамольска-агітацыйны атрад «Спадчына» Віцебскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя С. М. Кірава завяршыў серыю выступленняў перад жыхарамі Ушацкага, Гароднянскага і Шумілінскага раёнаў. Навучэнцы паказалі літаратурна-музычную кампазіцыю, прысвечаную ўдарнікам дэвятай пяцігодкі, выстаўку работ студэнтаў мастацка-графічнага факультэта.

БЕЛТА.

БЯРОЗКІ. Фотаэцід А. АНДРЬЯНАВА.

тыя інструкцыі падзвычай патрэбныя, яны даюць работніку канкрэтны напрамак у яго дзейнасці. Адсутнасць жа гэтых дакументаў іншым разам прыводзіць да «размывання» межаў адказнасці за даручаную справу. Гэтым і тлумачыцца той факт, што ў адзеле культуры часам пачуені: «Маўляў, гэта павінен рабіць не я, а ён, гэта не мае функцыі...»

Спырылі б дзелавітасці аддзела культуры грамадскія асновы ў яго рабоце, і, у прыватнасці, актыўная дзейнасць яго савета. Практыка паказвае, што гэтыя саветы ўсё яшчэ вельмі пасіўныя. Трэба праводзіць выязныя пасяджэнні ў сельсаветах, на якіх бы абмяркоўваліся актуальныя праблемы дзейнасці ўстаноў культуры, запрашаюць на свае пасяджэнні кіраўнікоў калгасаў, саўгасаў, настаўнікаў, спецыялістаў сельскай гаспадаркі. Неабходна арганізоўваць рэйды праверкі членамі савета работы ўстаноў культуры.

Няма патрэбы даводзіць, што пытанні стылю, формы і метадаў работы аддзела культуры вырашаюць кадры. Запытайцеся сёння ў любога загадчыка аддзела культуры, што трэба для палепшэння работы аддзела, і туг жа пачуецца адказ: «Дайце другую адзінку інспектара і сакратара-машыністку, няхай бы ў штаце раёнай бібліятэкі была яшчэ пасада метадыста».

Ну, а што рабіць, калі штатных адзінак няма? Трэба лепш выхоўваць тых кадры, якія мы маем. Як адзначалася на XIII пленуме ЦК КП Беларусі, ва ўсіх звенях партыйнага, ідэалагічнага і гаспадарчага апарату трэба развіваць аналітычны падыход да справы, усмяерна ўмацоўваць выканаўчую дысцыпліну, апэратыўна знаходзіць найлепшае вырашэнне актуальных пытанняў. Зыходзячы з рашэнняў пленума, работнікі аддзелаў культуры і іх служб павінны праявіць максімум дзелавітасці, творчага запалу і пошуку, дысцыпліны і пачуцця адказнасці за даручаную справу.

І апошняе, што мае непасрэдна асноўны да работы аддзела і ў многім залежыць ад яго — гэта роля ўпраўлення культуры і абласных метадычных цэнтраў. Трэба нічыра сказаць, што ўпраўленне культуры яшчэ мала надае ўвагі рабоце сваіх аддзелаў культуры. Дзелавітасці амаль не вучым, не абавязваем станоўчага вопыту лепшых.

Было б карысна праводзіць семінары загадчыкаў аддзелаў, інспектараў і іншых работнікаў культуры з пастаноўкай на іх пытанні аб формах і метадах работы, аб тым, як весці справаводства, як пісаць справаздачы і т. п.

Выступаючы ў Алма-Аце, Л. І. Брэжнеў гаварыў аб тым, што павышэнне адказнасці, развіццё ініцыятывы, дзелавітасці, выхаванне свядомай дысцыпліны і нецярпімасці да недахопаў — гэтыя рысы партыйнага стылю работы набываюць сёння рашаючае значэнне.

Работа аддзелаў культуры — гэта своеасаблівы паказчык ідэйна-выхаваўчай дзейнасці культасветустаноў. Па творчаму пульсу жыцця клубаў і бібліятэк можна меркаваць і пра стыль кіраўніцтва аддзела культуры ў раёне.

М. РОЗУМ, намеснік начальніка ўпраўлення культуры Мінскага аблвыканкома.

ўстанаўленню кантактаў, так неабходных і важных для нас. У вёсцы Івацэвічы Красненскага сельсавета доўгі час не было ні бібліятэкі, ні клуба. Між тым, там дзейнічае баптысцкая секта. Адзел культуры на адной з сесій сельскага Савета ўзняў пытанне аб неабходнасці пабудаваць у Івацэвічах бібліятэку з актавай залай. Дэлегататы падтрымалі прапанову. Неўзабаве бібліятэка справіла наваселле, у вёсцы ажывілася масава-палітычная работа.

Можна спаслацца на вопыт аддзела культуры Мядзельскага райвыканкома. Яго загадчык Уладзімір Іосіфавіч Казакевіч працуе ў цеснай

тэмаўнасці, умелі сярод шматлікіх пытанняў знайсці найбольш важнае, каб не распыляцца на дробязях.

Аналіз дзейнасці аддзелаў культуры паказвае, што часам некаторыя з іх з-за штодзённай «цяжучкі» не бачаць галоўнага ў сваёй рабоце, апэратыўна не рашаюць падзельныя пытанні ідэйнай і творчай накіраванасці ў дзейнасці вяковых асяродкаў культуры. А гэта вышэйшае наўмення арганізаваць і сваю работу, і сваіх падначаленых.

Як жа ператварыць адзел культуры ў штаб, зрабіць яго цэнтрам, дае парадак новыя задумкі, ініцыятыва, як кантраляваць

АДДЗЕЛ КУЛЬТУРЫ: ЯГО СТЫЛЬ І ДЗЕЙНАСЦЬ

связі з мясцовымі партыйнымі і савецкімі арганізацыямі. Гэта дае добры плён. За паўгоддзе поўнаасцю выкарыстаны асінаванні на рамонт, набыццё інвентару і абсталявання для сельскіх асяродкаў культуры, на паўненне кніжнага фонду бібліятэк. Адкрыта шэсць сельскіх дамоў культуры, усе прыкладныя бібліятэкі рэарганізаваны ў сельскія і забяспечаны стандартнымі сглажамі. У 25 клубках і бібліятэках раёна праведзены капітальныя або бягучыя рамонт. За сродкі калгасаў набыта тысяча сцэнічных касцюмаў для самадзейных артыстаў, многа музычных інструментаў.

Шырока разгорнута сацыялістычнае спаробіцтва паміж клубамі і бібліятэкамі. Пераможцы вызначаюцца штоквартальна. Праводзяцца вечары ўшанавання лепшых работнікаў культуры. Шасці культурмейцам уручаны значкі «Пераможцы сацыялістычнага спаробіцтва 1973 г.».

Шырокая і разнастайная дзейнасць аддзела культуры. Яго абавязак дамагацца таго, каб кожны клуб, бібліятэка, дом культуры быў ідэалагічным цэнтрам па камуністычнаму выхаванню працоўных, мабільнаці на дадэрміновае выкананне пяцігадовага плана. Ён закліканы кіраваць усёй культурна-асветнай работай, арганізацыямі, клубамі і бібліятэкамі раёна. Клапаціцца аб умацаванні іх матэрыяльнай базы, развіцці народнай творчасці і мастацкай самадзейнасці, займацца пытаннямі аховы помнікаў рэвалюцый, гісторыі і культуры, кантраляваць дзейнасць іншых арганізацый і ўстаноў культуры незалежна ад іх ведамаснай падпарадкаванасці.

Адным словам, неадкладных спраў многа. Галоўнае ж у тым, што адзел культуры і падначаленыя яму арганізацыі і ўстановы абавязаны заўсёды быць на прыэднім краі нашага жыцця. Зразу-мела, як важна выхоўваць у сваёй штодзённай рабоце прынцып дзелавітасці, апэра-

рабату клубаў і бібліятэк, дапамагаць ім? Пытанне складанае, яно патрабуе глыбокага вывучэння і творчага падыходу. Думаецца, што стыль, формы і метады работы аддзела культуры, яго дзелавітасць у першую чаргу залежаць ад правільнага комплекснага перспектывага і блучага планавання культасветработы ў раёне. Адзел павінен мець гадавы план асноўных мерапрыемстваў. Зыходзячы з яго складаюцца кварталныя планы, у якіх адлюстраваны важнейшыя бягучыя пытанні.

План складзены, зацверджаны. Што далей? Відаць, тут пачынаецца самае галоўнае. Паспех справы будзе залежаць ад арганізатарскіх здольнасцей, самадyscyпліны і эрудыцыі загадчыка аддзела. Трэба ўлічыць тую акалічнасць, што адзел культуры адзін не можа працаваць. Яго дзейнасць — вынік цесных кантактаў з рашчымі аддзелаў аховы здароўя, народнай асветы, райваенкаматам, галаўным кінатэатрам, райкомам камсамолу, міліцыяй і інш.

Часам, прыязджаючы ў адзел культуры, пытаецца ў загадчыка, інспектара або дырэктара РДК: «Што сёння або заўтра адбудзецца ў клубках раёна?» Ніхто не ведае. А ведаць жа трэба. Між тым, ёсць у нашай вобласці нямала прыкладаў, калі гэтая справа вырашаецца паспяхова. Загадчыкі аддзелаў культуры Нясвіжскага, Салігорскага і Уздзенскага райвыканкомаў складаюць зводныя планы культурна-масавых мерапрыемстваў у клубных установах і бібліятэках. Гэта дае магчымасць узмацніць кантроль за іх дзейнасцю.

Не менш важна, каб кожны работнік культуры раёнага звяна дакладна ведаў свае абавязкі і плухільна іх выконваў. Але, на жаль, у аддзелах культуры няма падобных інструкцый, і загадчыкі, у асноўным, карыстаюцца вусным размеркаваннем абавязкаў.

Між тым, практыка і вопыт сведчаць аб тым, што гэ-

РАЗ-ПОРАЗ у кабінете загадчыка Маладзечанскага раёна аддзела культуры Івана Віктаравіча Пяткевіча чуюцца тэлефонны званок. Гаворка сніжыцца. Старшыня Лебедзеўскага сельскага Савета А. Мажук просіць дапамагчы яму падрыхтаваць на абмеркаванні сесіі Савета пытанне аб рабоце ўстаноў культуры па ваенна-патрыятычнаму выхаванню насельніцтва.

— Бачыце, — гаворыць Іван Віктаравіч, — да канца тыдня засталася два дні, і кожны ў мяне заняты, а трэба ж разабрацца на месцы з гэтым пытаннем і дапамагчы скласці праект пастановы. Пашлю туды дырэктара раёнага Дома культуры, ён чалавек спрактыкаваны.

Праз некалькі хвілін зноў званок. З другога сельсавета просіць прыслаць прадстаўніка з раёна для перадачы кніжнага фонду і маёмасці сельскай бібліятэкі новаму работніку. Усе просьбы загадчык аддзела занатаваў у спецыяльны сшытак-шасцідзёнку.

— Гэта, — гаворыць ён, — пачатак апэратыўнага планавання работы аддзела на наступны тыдзень.

Як жа адзел плануе сваю дзейнасць, як ён кіруе і трымае пад кантролем установы культуры раёна? Кожны працоўны дзень тыдня, а часам і выхадныя, у адзеле культуры раслісаны па схеме: дзе быць, каго запрасіць для гутаркі, што даручыць і каму, якія матэрыялы, дакументы і для каго падрыхтаваць і т. п.

На пытанне, ці дае падобнае планаванне станоўчыя вынікі, Іван Віктаравіч адказвае: «Менавіта такая рэалізацыя работы дысцыплінуе, дае магчымасць кантраляваць дзейнасць культасветустаноў».

Умела арганізаваная работа аддзела спрыяе параджэнню новага ў клубках і бібліятэках раёна. Заслугоўвае ўвагу, напрыклад, вопыт правядзення эстафет-рапартаў, у час якіх кіраўнікі гаспадарак, прадпрыемстваў, устаноў, культработнікі дзеляцца здабыткамі і дасягненнямі ў працы, расказваюць аб перадавіках спаробіцтва.

На Маладзечаншчыне нарадзілася і яшчэ адна цікавая справа. Па ініцыятыве райкома партыі і аддзела культуры быў створаны перасоўны клуб палітычнай інфармацыі, вопыт якога заслугоўвае пільнай увагі.

Культармейцы раёна шукаюць разнастайныя формы ідэйна-палітычнай работы сярод насельніцтва. Да 30-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захоўнікаў метадычны кабінет раёнага Дома культуры раслаў у культасветустановы сцэнарны тэматычных вечароў: «Радзіма памятае вас», «Беларусь партызанская», «Франтавікі, надзеце ордэны!», «Песня ішла на вайну». Гэтыя матэрыялы шырока выкарыстоўваліся ў клубках і дамах культуры Маладзечаншчыны.

Адзел культуры трымае цесную сувязь з сельскімі Саветамі, ім выслаюцца планы работы. Акрамя таго, высвятляюцца пытанні, якія варта абмеркаваць на пасяджэннях выканкомаў і пастаяннай камісіі па культуры, на сесіях Савета. У пачатку года, напрыклад, усе выканкомы сельскіх Саветаў атрымалі інструкцыйна-метадычнае пісьмо, якое раіць, як падводзіць вынікі спаробіцтва паміж культасветустановамі, знаёміць з сацыялістычнымі абавязанствамі работнікаў культуры раёна на 1974 год. Усё гэта спрыяе

ШЭФЫ — ТВОРЧАЯ ІНТЭЛІГЕНЦЫЯ

Шэфства творчай інтэлігенцыі над аддзеламі і падраздзяленнямі ўнутраных спраў стала ў нашай рэспубліцы пастаянным, планамерным, комплексным. Паміж райаддзеламі МУС і тэатрамі, бібліятэкамі, музеямі, Інцымі творчымі арганізацыямі заключаны дагаворы. Вялікае пашырэнне атрымалі лекторыі культуры. Толькі ў гэтым годзе беларускія пісьменнікі, кампазітары, мастакі, артысты правалі больш за 300 творчых сустрэч з работнікамі органаў унутраных спраў.

Акрамя арганізацыі экскурсій, шэфы афармляюць у

музеях стэнды, якія расказваюць аб гісторыі беларускай міліцыі, дапамагаюць стварыць у органах МУС пакоі і куткі баявой і працоўнай славы.

Шэфскія спектаклі і канцэрты вядучых майстроў сцэны сталі добрай традыцыяй. Па выніках мінулага года калектыў тэатра імя Янкі Купалы ўзнагароджаны Ганаровай граматай МУС СССР.

Усё гэта дапамагае выхоўваць у супрацоўнікаў высокія маральныя якасці, павышаць іх эрудыцыю, усведамленне ўсёй паўнаты адказнасці перад партыяй і народам за бездакорнае выкананне служ-

бовага абавязку па ахове грамадскага парадку, за найстражэйшае захаванне сацыялістычнай законнасці, за высокую культуру ў рабоце.

Аб гэтым 16 кастрычніка ішла вялікая размова на сходзе актыву творчай інтэлігенцыі і супрацоўнікаў органаў і падраздзяленняў унутраных спраў рэспублікі. З паведамленнямі выступілі народны мастак СССР Э. І. Азгур, член-карэспандэнт АН БССР прафесар М. І. Арынчын, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, кінарэжысёр І. Н. Вейняровіч і іншыя.

У рабоце сходу прынялі ўдзел міністр унутраных

У прэзідыуме сходу.

Фота Ул. СТАСЮКА.

спраў БССР А. А. Клімаўскай, міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч, на-

меснік начальніка ўпраўлення МУС СССР І. С. Осінаў, БЕЛТА.

ЗВАРОТ

ДЗЕЯЧАЎ НАВУКІ, КУЛЬТУРЫ, ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА — УДЗЕЛЬНІКАЎ РЭСПУБЛІКАНСКАГА СХОДУ АКТИВУ КУЛЬТУРНА-ШЭФСКАЙ РАБОТЫ НАД ОРГАНАМІ І ПАДРАЗДЗЯЛЕННЯМІ УНУТРАНІХ СПРАЎ, ДА УСІХ ТВОРЧЫХ РАБОТНІКАЎ БЕЛАРУСКАЙ ССР

Дарэгі таварышы!

Разам з усім савецкім народам над выкананнем велічных планаў, вызначаных XXIV з'ездам Камуністычнай партыі Савецкага Саюза і XXVII з'ездам Камуністычнай партыі Беларусі, самааддана працуюць работнікі творчых саюзаў, арганізацыі і ўстаноў культуры Беларускай ССР.

Сваёй працай яны садзейнічаюць выкананню гістарычных рашэнняў партыі, прапагандаюць поспехі савецкага народа ў ажыццяўленні грандыёзных планаў дзесятай пяцігодкі, вядучы выхаванне працоўных у духу самаадданасці справе камунізму. Адною з важнейшых задач высакароднай працы творчай інтэлігенцыі з'яўляецца настойлівае барацьба за высокія камуністычныя маральна-этычныя асновы, за маральную чысціню адносін паміж членамі нашага сацыялістычнага грамадства, пераадоленне рознага роду перажыткаў у сям'ядомасці і паводзінах людзей.

На адным з востраўшчых участкаў гэтай барацьбы — барацьбы са злычынствам, антыграмадскімі праявамі знаходзяцца супрацоўнікі органаў унутраных спраў, савецкай міліцыі.

Ажыццяўляючы культурнае шэфства над органамі сацыялістычнага правапарадку, мы бачым перад сабою дзве мэты: супольна вясці выхаванне высокай маралі, грамадзянскай адказнасці перад грамадствам у самых шырокіх слабах насельніцтва, а таксама садзейнічаць марксісцка-ленінскай загартоўцы, распаўсюджанню палітычных, прававых, педагогічных, псіхалагічных, навукова-тэхнічных, агульнаадукацыйных ведаў сярод супрацоўнікаў органаў унутраных спраў, сумесна садзейнічаць росту іх культуры, патрыятычнаму, інтэрнацыянальнаму выхаванню, шырока прапагандаваць з дапамогай мастацтва іх высакародную працу, гераічныя подзвігі, самаадданыя ўчынкi.

За апошнія гады значна актывізавалася культурна-шэфская работа творчай інтэлігенцыі ў органах і падраздзяленнях унутраных спраў рэспублікі. Асабліва шырокі размах яна набыла ў сувязі

з 30-годдзем вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, у ходзе падрыхтоўкі да святкавання 30-годдзя сусветна-гістарычнай Перамогі савецкага народа над гітлераўскай Германіяй.

Выконваючы сумесныя пастановы калегіі Міністэрства культуры, калегіі Міністэрства ўнутраных спраў БССР і прэзідыума Рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры, сталі больш мэтанакіравана і эфектыўна вясці сваю работу ваеннашэфскія камісіі творчых саюзаў, арганізацыі, устаноў навукі, культуры і мастацтва.

Вучоныя Акадэміі навук БССР, лектары рэспубліканскага таварыства «Веды», работнікі музеяў сістэматычна аказваюць падраздзяленням органаў унутраных спраў вялікую дапамогу ў ідэйна-палітычным, ваенна-патрыятычным выхаванні асабовага саставу. Работнікі бібліятэк многае робяць для таго, каб разумная, змястоўная кніга была добрым спадарожнікам і сябрам кожнага міліцыянера, кожнага супрацоўніка органаў унутраных спраў.

Беларуская студыя тэлебачання і работнікі радыё рэгулярна рыхтуюць перадачы аб дзейнасці беларускай міліцыі, аб яе людзях, аб гераічных буднях салдат правапарадку. Газеты маюць спецыяльныя рубрыкі, якія асвятляюць пытанні ўмацавання грамадскага парадку і сацыялістычнай законнасці, шырока прапагандаюць службу міліцыі, мужныя і высакародныя ўчынкi супрацоўнікаў.

Дзейнасці органаў унутраных спраў свае стужкі прысвячаюць кінематаграфісты; высакароднасць, гуманнасць сутнасць, гераіка буднях нялёгкай міліцэйскай працы прыцягнулі ўвагу многіх пісьменнікаў, мастакоў і кампазітараў, журналістаў.

Важкі ўклад у павышэнне маральна-эстэтычнага і культурнага ўзроўню асабовага саставу ўносяць калектывы тэатраў, канцэртных арганізацый, дамоў народнай творчасці, музычных і мастацкіх навучальных устаноў.

Як баявую праграму дзейнасці ўспрынялі ўсе творчыя работнікі патрабаванні Пастановы Цэнтральнага Камітэта КПСС

«Аб рабоце па падбору і выхаванню ідэалагічных кадраў у партыйнай арганізацыі Беларусі». У адказ на заклік Пастановы ЦК КПСС мы будзем яшчэ больш актыўна прапагандаваць нашы камуністычныя ідэалы, савецкі лад жыцця, узмацняць барацьбу супраць праўдубнабуржуазнай псіхалогіі, хцівасці, хуліганства, п'янства і іншых антыграмадскіх учынкаў. Наша высокая мэта — фарміраваць у кожнага чалавека высакародныя мэты і духоўныя патрэбы, высокамаральныя паводзіны, садзейнічаць разумнаму выкарыстанню вольнага часу.

Работнікі навукі, культуры, літаратуры і мастацтва ганарацца сваёй дружбаю з асабовым саставам органаў унутраных спраў і поўныя рашучасці ўсямерна развіваць і ўмацоўваць яе ў ходзе сумеснай працы па выкананню патрабаванняў Пастановы ЦК КПСС.

Мы, удзельнікі сходу актыву культурна-шэфства, заклікаем усіх творчых работнікаў Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі ўключыцца ў патрыятычны рух — культурнае шэфства над асабовым саставам органаў унутраных спраў.

Сход заклікае вучоныя, дзеячы культуры, кіно, музыкі, тэатра, выяўленчага мастацтва, архітэктуры, работнікаў тэлебачання, радыё і друку, музеяў, бібліятэк, культурна-асветных устаноў, лектараў таварыства «Веды», выкладчыкаў і студэнтаў музычных і мастацкіх навучальных устаноў рэспублікі:

— настойліва пазышаць ідэйны, мастацкі і арганізацыйны ўзровень культурна-шэфскай працы над органамі ўнутраных спраў, больш актыўна працаваць над стварэннем высокамастацкіх твораў, прысвечаных гуманістчным праблемам дзейнасці органаў унутраных спраў, больш шырока прапагандаваць мужнасць і гераізм, высокае і высакароднае прызначэнне службы савецкай міліцыі ў сацыялістычнай дзяржаве;

— часцей сустракацца з асабовым саставам органаў унутраных спраў непасрэдна ў падраздзяленнях, наладжваць для іх больш канцэртаў, спектакляў,

творчых сустрэч і абмеркаванняў творчых работ, тэматычных тэле- і радыёперадач, лекцый, гутарак, экскурсій і выставак. Аказваць больш практычнай дапамогі калектывам мастацкай самадзейнасці, клубам і лінінскім пакоям органаў унутраных спраў, больш актыўна дапамагаць ва ўдасканаленні ідэйна-мастацкага ўзроўню нагляднай агітацыі;

— пастаянна аказваць дапамогу камандзірам, начальнікам, палітработнікам падраздзяленняў у фарміраванні ў супрацоўнікаў органаў унутраных спраў марксісцка-ленінскага светалогляду, камуністычнай перакананасці, павышэння іх культурнага кругогляду і агульнаадукацыйнага ўзроўню;

— разгарнуць шырокую шэфскую работу ў сувязі з святкаваннем 30-годдзя Перамогі савецкага народа над гітлераўскай Германіяй. Правесці ў лютым — маі 1975 года чатырохмесячнік культурна-шэфства над воінамі Узброеных Сіл, пагранічных і ўнутраных войск, супрацоўнікамі органаў унутраных спраў;

— выкарыстоўваючы дапамогу работнікаў органаў унутраных спраў БССР, шырэй разгарнуць прававую прапаганду ў творчых калектывах, на прадпрыемствах і ва ўстановах культуры рэспублікі.

Сход актыву культурна-шэфскай працы выказвае цвёрдую ўпэўненасць у тым, што работнікі навукі, культуры, літаратуры і мастацтва будуць актыўна ўмацоўваць традыцыі культурнага шэфства, развіваць і ўдасканальваць патрыятычны рух, узмацняць культурныя сувязі з супрацоўнікамі міліцыі, пажарных часцей і папраўча-працоўных устаноў.

Работнікі навукі, культуры, літаратуры і мастацтва! Памнажайце рады актывістаў культурна-шэфскай працы!

Супрацоўнікі органаў унутраных спраў! Умацоўжайце сувязі з творчай інтэлігенцыяй!

Нашы цесныя і дзелавыя культурныя ўзаемасувязі, наша сумесная работа будуць садзейнічаць далейшаму ўмацаванню правапарадку і сацыялістычнай законнасці ў гарадах і сёлах ардэнаноснай Беларусі.

СЕМІНАР-НАРАДА

У Кобрыне адбыўся рэспубліканскі семінар-нарада дырэктараў раённых дамоў культуры, метадыстаў па клубнай рабоце абласных дамоў народнай творчасці, у якой прыняло ўдзел больш за 120 чалавек. Вялікая творчая размова была прысвечана важнай і актуальнай тэме: «Роля раённага Дома культуры ў павышэнні эфектыўнасці клубнай працы».

З дакладам «Аб задачах раённых дамоў культуры ў павышэнні эфектыўнасці клубнай працы ў святле патрабаванняў XIII пленума ЦК КПБ» выступіў намеснік міністра культуры БССР А. І. Ульяновіч. Былі таксама заслуханы даклады дырэктара Рэспубліканскага метадычнага кабінета культуры А. А. Сурыновіча «Аб стане і некаторых праблемах арганізацыі метадычнай працы раённых да-

моў культуры» і дырэктара Рэспубліканскага Дома народнай творчасці Г. М. Талчынскай «Аб ролі раённага Дома культуры ў развіцці самадзейнай народнай творчасці».

Падзяліліся вопытам работы дырэктары раённых дамоў культуры: Кобрынскага — І. Чэрнік, Рагачоўскага — М. Печуроў, Быхаўскага — А. Зарэцкі, Лёзненскага — Р. Траяноўскі, Асіповіцкага — М. Жарняк, Шчучынскага — Г. Зайко, Талачын-

скага — А. Савік, Мядзельскага — У. Якуцін, Столінскага — Ф. Галуза, метадыст Гомельскага раённага Дома культуры Р. Фінагенава і інш.

Удзельнікі семінара-нарады пазнаёміліся з работай Навадэльскага сельскага Дома культуры, прысутнічалі на цікавым тэматычным вечары, прысвечаным ўслаўленню працы лепшых людзей калгаса «Сцяг Леніна», і на канцэрте калектываў мастацкай самадзейнасці Кобрын-

скага раённага Дома культуры.

Вынікі семінара-нарады падвяла ў заключным слове начальнік ўпраўлення культуры асветустаноў Міністэрства культуры БССР Ж. М. Сіпельніцава.

Для дырэктараў раённых дамоў культуры была наладжана экскурсія ў Кобрынскі ваенна-гістарычны музей імя А. В. Суворова. Яны пазнаёміліся таксама з мемарыяльным комплексам «Брэсцкая крэпасць-герой».

ПАЧАТАК ЖИВУНЯ.
Сонца паліць бялі-
тасна. Гарачыня. Не-
ба не засмужана, чыстае,
празрыста-блакітнае. Браці-
слаўцы жартуюць: «Зусім, як
у Італіі...» І сапраўды, лета
ў тутэйшых месцах сёлета
надзвычай сухое, спякотнае.
Але ж на вуліцах Браці-
славы мнагалюдна. Тут і
жвавыя, дапытлівыя туры-
сты з фотаапаратамі, і сяля-
не, што прыехалі ў сталіцу
па сваіх неадкладных спра-
вах, і, нарэшце, гараджане —
асабліва не затрымліваюцца,
спяшаюцца змяніць гарачы-
ню вуліцы на прахалоду стар-
ых будынкаў.

А яны, гэтыя старыя бу-
дынкі, помнікі сёвай даўніны
ў Браціславе здзіўляюць на
кожным кроку: вось стара-
жытны Браціслаўскі замак і
Старая Ратуша, вось гатыч-
ны сабор святога Марціна і
Евангельскі Ліцэй — былы
цэнтр славацкага нацыяналь-
нага аднаўлення, нарэшце,
Прэмацьянальны палац, ва
ўрачыстых залах якога і сё-
ня гаспадары горада прыма-
юць замежных гасцей... Не
дарэмна ж называюць Браці-
славу гарадскім запаведні-
кам помнікаў!

Клара Ярункава, з якой
мы пазнаёмліся ў рэдакцыі
сатырычна-гумарыстычнага
часопіса «Рагач», вядзе ма-
шыну па гарадскіх вуліцах
не вельмі хутка, і я з эстон-
цам Лео Метсарам паспяваю
не толькі слухаць нашага
добраахвотнага «экскурсава-
да», але і чытаць транспаран-
ты і лозунгі на фасадах бу-
дынкаў. Яны — аб герайч-
ным Славацкім нацыяналь-
ным паўстанні, аб долбесці
савецкіх воінаў-вызваліце-
ляў, аб непарушнай дружбе
паміж чэхаславацкім і савец-
кім народамі.

— Я вельмі люблю бы-
ваць у Савецкім Саюзе... І
часта бываю, — гаворыць
Клара Ярункава. Яе смуглы-
вы твар робіцца мяккім і
крышчу задумлівым.
— Шмат якія кнігі мае пера-
кладзены на рускую мову.
Ды і не толькі на рускую...
Вось і Лео Метсар, мой даўні
перакладчык.

Гэта гучыць салідна, і Лео
Метсар, шыракатвары, даб-
радушны, хітравата ўсміха-
ецца, скопа пазірае ў мой
бок: якое ўражанне словы
гэткай вядомай пісьменніцы
зрабілі на мяне?

— Цяпер Лео не горш мя-
не славацкую мову ведае! —
смяецца Ярункава. — Вось
ужо не разумю, навошта
яму марнаваць час з вамі ў
студэнцкіх аўдыторыях...

Сапраўды, размаўляе Мет-
сар амаль свабодна. І мне,
першакурсніку штогодняга
летняга семінара на выву-
чэнню славацкай мовы і куль-
туры, які ўжо дзесяты раз
сабраў у Браціславу больш
сотні славакістаў з 22 краін
свету, з ім вельмі зручна:
Лео ў лаской гутарцы падмо-
га...

Уперадзе, амаль над са-
мым Дунаем, паказаліся ў зе-
ліняне дрэў будынак студэн-
цкага інтэрната ўніверсітэта
Імя Коменскага: у ім мы
знайшлі прытулак, у ім і
вучымся. Але, не даяжджы-
чы трохі да нашага жылга,
Клара Ярункава спыняе ма-
шыну, і мы ідзем усе разам
да ракі. Браціслаўцы закаханы
ў свой Дунай, дужа гана-
рацца ім — гэтай магутнай
воднай артэрыяй, нястомнай
працаўніцай, якая зручна
звязвае некалькі сацыяль-
стычных краін. І цяпер, назі-
раючы, як нясе хуткая плынь
прагулачныя цаляходзік, як
угарта супраціўляецца ёй
цяжкая непаваротлівая бар-
жа пад румынскім сцягам, я
міжволі параўноўваю Дунай
з нашай палескай прыпяццю
— такой жа паўнаводнай, та-
кой жа прыгожай і веліч-
най.

— Прашу вас на хвіліну
сяды, — заве печакана
Ярункава. — Зірніце, калі
ласка...

На беразе ляжыць камень
з невялікай чыгунай табліч-
кай. Узрушана чытаем пачар-
цельны ад часу літары; аказ-
ваецца, што менавіта тут, у
гэтым месцы, 29 гадоў назад,
у красавіку, войскі 2-га Ук-
раінскага фронту, праследу-
ючы ворага, фарсавалі на
пантонах раку. 29 гадоў на-
зад... І мы ўжо разам прыгад-
ваем, што тыя ж савецкія
салдаты, вызвалішы Браці-
славу, у цяжкіх умовах за
кароткі тэрмін адбудавалі
стары разбураны фашыстамі
мост праз Дунай... І там
удзячыны жыхары горада
таксама навесілі мемарыяль-
ную дошку.

— А як вам падабаецца
наш новы мост? — пытаецца
Ярункава.

Але яна і не чакае ад нас
адказу — яна чытае яго на
нашых зачараваных тварах.
Цудоўны мост! Нядаўна ўз-
ведзены, надвясны, ён лёгка
і прыгожа, нібы цацачны, пе-

настойлівасці славацкіх педа-
гагаў-моваведаў, праз пэўны
час мы маглі ўжо без асаблі-
вага цяжкасці слухаць на сла-
вацкай мове лекцыі аб бага-
тай культуры гэтага народа,
яго літаратуры, гісторыі. І
было ўдвая прыемней, што
леўцы чыталі вядомыя ў
Славакіі людзі — народныя
дзеччы мастацтва пісьменнік
Уладзімір Мінач, кампазітар
Ян Цыкер, вучоныя Эўген
Паўліні, Золтан Рампак, Ду-
шан Слобаднік, Бержых Тру-
гляж, Ян Чэрны, Езеф Міс-
тык і іншыя.

Паступова горад рабіўся
«сваім», абжытым. Памагалі
гэтак амаль штодзённыя на-
ведванні самых розных
культурных устаноў сталіцы:
Акадэміі навук, Інстытута
мовы і літаратуры, Таварыст-
ва савецка-чэхаславацкай
дружбы, выдавецтваў, рэдак-
цыяў... Гасцінныя гаспадары
спецыяльна для «семінарыст-
таў» наладзілі ў Нацыяналь-

вах. І ўжо ўсе разам — і го-
сці, і славацкія сябры ўспом-
нілі Максіма Танка, іншых
беларускіх пісьменнікаў,
якія пабывалі ў Браціславе.
— Язэпа Семіянона, Пётруся
Макаля, Алеся Бяжко. Пра-
цягваючы, відаць, пачаюць
гутарку, загаварылі аб літа-
ратуры, прывечанай Сла-
вацкаму нацыянальнаму паў-
станню, і Давід Кугульцінаў
падзяліўся сваімі творчымі
планамі: да 30-годдзя Пера-
могі над фашыскай Герман-
іяй напісаць паэму — «аб
вайне і міры»... Між іншым,
ён ужо яе піша, і тут, у Сла-
вакіі, яму надта добра пра-
цуецца.

А зусім побач стаялі Ула-
дзімір Мінач, Эміль Лукач,
Ян Салавіч, Любомир Фель-
дэк і таксама ажыўлена гу-
тарылі з маймі сябрамі на се-
мінару кляўлянінам Дзмітры-
ем Андрухівым і масквічом
Браніславам Халонавым. І
гаворка ў іх ішла аб творча-

калі мы неяк пацкаваліся ў
адным кааператыве, які гату-
юць шпаніцы ліны вырошчыва-
юць, накіры мужчына ах-
вотна адказаў:

— Ваша, «Міронаўская»...
Дзякуй. Добра прыжылася
яна ў нашым краі, не менш
трыццаці цэнтнераў з гекта-
ра збіраем... І сёлета не горш
ўраджай.

І пазней ужо, у Лявочы,
размаўляючы з партыйнымі
кіраўнікамі, мы зноў чулі
гэтыя ж словы аб ураджай,
аб плёне калектыўнай працы.
Было прыемна ўсведамляць,
што людзі выдатна працава-
валі ў гонар 30-годдзя Сла-
вацкага нацыянальнага паў-
стання, і там, дзе некалі ў
складаных горных умовах
збіралі ледзьве дзесяць цэнт-
нераў збожжавых з гектара,
цяпер, у кааператыве, збіра-
юць утрыя больш.

Але, гаворачы аб сваім
жыцці, аб дастатку, які пры-
шоў у кожны сялянскі дом —
у многіх цяпер і гаражы ў
дварах — старыя хлебаробы
абавязкова прыгадоўваю баі,
якія праходзілі ў тутэйшых
месцінах, аб мужнасці парты-
зан, аб гераізме воінаў Са-
вецкай Арміі, аб тых ахвя-
рах, што панеслі людзі ў
апошній вайне. І спяхмурне-
юць твары, замаркоцацца во-
чы...

У Банскай Быстрыцы,
цэнтры Славацкага нацыя-
нальнага паўстання, горадзе,
які кожны дзень наведваюць
шматлікія турысты з роз-
ных краін, створаны музей.
З вялікім хваляваннем пра-
ходзілі па залах музея, знаё-
мішыся з экспанатамі гераіч-
най барацьбы партызан. Між-
волі затрымліваецца каля
прабійтай кулімі салдацкай
касці з Чырвонай зоркай, па-
лявой сумкі, аўтамата, фота-
здымкаў савецкіх людзей,
удзельнікаў паўстання. Гэ-
тыя экспанаты — дарагі на-
памінак аб баявым братэрст-
ве, аб тых незабытых днях,
з якіх пачыналася вялікая

СА СЛАВАЦКАГА ДЗЕЊНІКА

ракінуты на правы бераг ра-
кі, сталёва серабрыцца на
сонцы. Нездарма ж мост, як
лепшае ў Славакіі, носіць імя
Славацкага нацыянальнага
паўстання. І мы ўважліва
слухаем Ярункаву, поўнасьцю
падзяляючы яе захапленне.

Праўда, аб будаўніцтве мо-
ста я ўжо чуў некалькі дзён
назад ад браціслаўца Уладзі-
слава Клаўсека... Пазнаёмлі-
ся мы з ім на «Славіне» —
вельчым помніку салдатам і
афіцэрам Савецкай Арміі,
якія загінулі ў баях за выз-
валенне Славакіі ў 1945 го-
дзе. Уладзіслаў прыехаў у
якасці гідэ з групай замеж-
ных гасцей. І калі госці пача-
лі фатаграфаваль помнік —
11-метровую фігуру савецка-
га салдата са сцягам у руках
на высокім п'едэстале, Клаў-
сек наблізіўся да мяне: ві-
даць, ён звярнуў увагу, што
я чытаю на мармуровых плі-
тах прозвінчы загінуўшых...

— Шукаеце сваіх? — па-
чуў я спачувальны голас за
спіной.

— Шукаю землякоў...
Сцакаўшы, Клаўсек ціха
сказаў:

— Усіх тут ляжыць болей
пачасці тысячы. Калі прыезджа-
юць сабецкія турысты, я ім
многа расказваю аб баях за
Браціславу, аб мужнасці на-
шых вызваліцеляў. Я ж добра
ведаю рускую мову: кан-
чаў у Маскве будаўнічы ін-
стытут. На спецыяльнасці —
будаўнік. І зараз працую
інжынерам. Не здзіўляйцеся
— экскурсаводам толькі ў
вольны час: вельмі хочацца,
каб людзі ведалі як мага
больш аб гераічных днях ба-
рацьбы з фашызмам...

І якраз, як Ярункава, не-
чакана спытаў:

— Падабаецца вам наш
новы мост праз Дунай? Я
прымаў удзел у яго будаў-
ніцтве...

Апошнія словы Уладзіслаў
прамовіў з нейкім асаблівым
гонарам за зробленае, за
сваю справу — так, як гаво-
рылі дагэтуль мне многія бу-
даўнікі на вуліцах Брацісла-
вы.

Калі мы неўзабаве разві-
таліся з Ярункавай, цепла-
ход параўняўся з намі, і мы
пачулі... украінскую песню:
пелі на падубе.

— Савецкія турысты, —
растлумачыла Ярункава. —
У нас многа бывае турыстаў
з вашых рэспублік...

А я пазіраў на залітую
сонцам раку, і яна мне зда-
валася падобнай ужо на ма-
гутны Днепр ля старажытна-
га Кіева.

Дні вучобы былі вельмі
напружанымі. Але, мажліва,
дзякуючы менавіта гэтакім і

ным тэатры канцэрт народ-
най музыкі з удзелам вядо-
май выканаўцы араўскіх на-
родных песень Дарыны Ла-
шчыкавай.

Але, бадай што, часцей
Іншых устаноў мы, літарата-
ры, наведвалі Саюз славац-
кіх пісьменнікаў. Асабліва
запомнілася адна такая су-
стрэча — вечар, на які запра-
сілі ўсіх удзельнікаў семіна-
ра. Сярод пісьменнікаў мне
пашанцавала адразу ўбачыць
«стараго знаёмага» — рэдак-
тара выдавецтва Віцэнта
Шыкула, ён прыязджаў да
нас у Мінск. І, натуральна,
зайшла ў нас гутарка аб сла-
вацка-беларускіх літаратур-
ных сувязях, аб выдадзеных
і пакуль яшчэ не выдадзеных
у Браціславе беларускіх тва-
рах...

— Цікаваць да белару-
скай кнігі ў нас вялікая, —
гаварыў Шыкула. — У міну-
лым годзе, напрыклад, анта-
логія беларускага апавядан-
ня «Месячная ноч», якую
выдаў «Славацкі пісьмен-
нік», разышлася з кніжных
тарміны... Дарэчы, у ліп-
нскім нумары «Словенскіх по-
глядаў» змешчана рэцэнзія
на гэты зборнік. Вельмі ста-
ноўчая...

Да таго часу я паспеў
пазнаёміцца з гэтым артыку-
лам Тругляжа, у якім ён даў
высокую ацэнку беларускаму
апавяданню. Згодна з яго
словамі, наша проза побач
з дасягненнямі ў
жанры рамана можа
служыць прыкладам і ў гал-
ле сучаснай навелістыкі. Чы-
таў я ў часопісе «Рэвію све-
тавай літаратуры» і артыкул
Душана Слобадніка «Про-
за высокіх маральных кры-
тэрыяў». Робячы агляд бе-
ларускай прозы апошніх га-
доў, спыняючыся, у прыват-
насці, на творах І. Шамякіна,
І. Мележа, В. Быкава,
Я. Брыля, І. Пташніківа,
Б. Сачанкі, ён адзначыў, як
вельмі станоўчы момант, што
гэтыя пісьменнікі засяроджа-
ваюць сваю ўвагу на рашэнні
маральных праблем сучасна-
га чалавека...

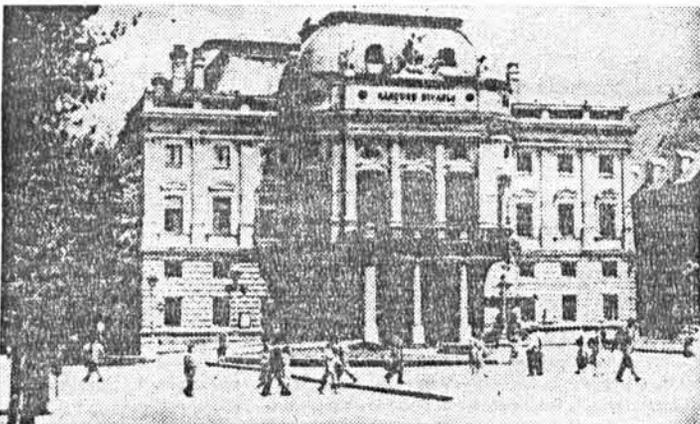
Безумоўна, аб сваіх «па-
знаннях» я тут жа праінфар-
маваў Шыкула.

— О, тады мая інфарма-
цыя запанілася, — засмяяў-
ся ён. — Сюрпрыза не атры-
малася... Але... вось вам сюр-
прыз! Пазнаеце?

Сапраўды, прыемная печ-
канасць з супрацоўнікам Са-
юза пісьменнікаў Ліборам
Кнежакам я ўбачыў Давіда
Кугульцінава і Мікалая Да-
рызо. Распытаў: яны ўжо не-
калькі тыдзін адпачываюць
у Славакіі. Пішуць. Есць
пэўныя справы і ў выдавецт-

сці Маякоўскага, аб апошніх
таленавітых перакладах на
славацкую мову яго твораў
Фельдэкам, дзякуючы якому
паэзія Маякоўскага яшчэ
больш палюбілася тутэйшаму
чытачу...

Размовы пра літаратуру...
У той вечар іх было так
многа, сардэчных і шчырых.
Славацкія калегі не толькі
адказвалі на шматлікія пы-
танні, але і самі распытвалі
аб літаратурных навінках у
нашых рэспубліках. Супра-
цоўнікі «Рэвію светавай лі-
таратуры» асабліва цікавілі-
ся новымі творамі Васіля
Быкава і Івана Шамякіна.
Цікавіліся не дзеля ветліва-

Будынак Славацкага нацыянальнага тэатра.

сці — у мінулым годзе рэ-
дакцыя прадастаўляла ста-
ронкі часопіса некаторым
беларускім аўтарам. У на-
ступным жа, 1975-м, яна
плануе пазнаёміць чытачоў
больш поўна з сучаснай бе-
ларускай прозай.

Нітра, Бойніца, Банска
Быстрыца, Попрад, Лявоча,
Трэнчын, Пешчыны, Трнава
— вось няпоўны пералік гара-
доў Славакіі, у якіх дзяля-
ючы пабываць, падарожні-
чаючы па рэспубліцы. Над-
вор'е ўвесь час стаяла цудоў-
нае. Ехалі ў аўтобусах, зрад-
ку спыняліся адпачыць — ля
горнай рэчкі, у ценю такіх
жа, як у нас, вербаў, або ў
вёсцы. На двухпавярховых
каменных доміках святочна
палымнелі палотнішчы, на
іх можна было прачытаць аб
поспехах сельскіх працаўні-
коў. Але тое, што мы бачылі
на свае вочы, было красамоў-
нае шпаніцы... На палях
працавалі трактары з пад-
боршчыкамі — прэсавалі аб-
малочаную салому ў цюкі і
звозілі да жывёлагадоўчых
фермаў. Але дзе-нідзе шпані-
ца яшчэ не была зката. Буй-
ныя каласы хліліся долу. І

дружба нашых народаў.
Мусіць, так заўсёды:
апошні дзень перад ад'ездам
дамоў вельмі турботны і
красны сумны.

Ды вось неўзабаве адышлі
ўсе дарожныя клонаты, ты
сідзіш ва ўтульным салоне
самалёта, недзе ўнізе заста-
ецца гасцінная Браціслава,
ахутаныя белямі воблакамі
граняваюць Татры... Рап-
там думкі аб доме прыпыні-
юцца: у салоне гучыць вясё-
лы смех. Прислухоўваюся:
браціслаўскія студэнты. І зу-
сім побач — знаёмы твар: ды
гэта ж Любіца Заградна, ад-
на з той групы студэнтаў, што
актыўна памагалі ў арганіза-
цыі работы нашага семінара.
Дачка рабочага, вучыцца на
філасофскім факультэце ўні-
версітэта Імя Коменскага. А
цяпер воль разам са сваімі
сябрамі — студэнтамі едзе на
вучобу ў Краснадар: на цэ-
лы семестр!

Любіца задаволена ўс-
міхаецца. Яе твар так і ззяе
радасцю, як у чалавека. У
якога сёння ўсё добра ў жы-
цці і яшчэ лепшае наперадзе.
Пазіраючы на Любіцу, я зноў
прыгадваю сваіх браціслаў-
скіх знаёмых — з удзячна-
сцю ў сэрцы і жаданнем но-
вых сустрэч.

Яўген КАРШУКОУ.

СПАТКАННІ НА АПАЛЕНАЙ ЗЯМЛІ

(Заканчэнне. Пачатак на 10-й стар.)

Шматтысячныя натоўны абступалі кінаэкраны. Фільм дэманстраваўся ў трыццаці, затым у шасцідзятцы і, нарэшце, у дзевяноста залах аднаго толькі Берліна.

Паглядзеўшы «Браняносаца «Пацёмкіна», людзі скандзіравалі: «Няхай жыве СССР!»

Аднак у Англіі і Францыі фільм афіцыйна быў забаронены. І ўсё ж пад націскам прагрэсіўнай грамадскай гэта кінастужка паказвалі на закрытых сеансах у прафесіянальных клубах. Лонданская газета «Саўдзі-Таймс» 17. XI. 1929 г. пісала: «...якая велічная фатаграфія! Што за пачуццё рытму! Якое пачуццё драматычных эфектаў, святло і цягло, расстаноўка натоўну, рух адушаўлёных прадметаў і значнасць неадушаўлёных!»

У Злучаных Штатах Амерыкі «Браняносец «Пацёмкіна» быў унесены ў спіс лепшых мастацкіх фільмаў, а яго стваральнікі — абраны членамі Акадэміі кінамастацтва ў Галівудзе.

...Шоў 1934 год. Ленінград. Беларуска студыя на канале імя Грыбасева. Група кінематаграфістаў глядзеў «Браняносаца». Аналіз яго эпизодаў быў тэмай чарговай творчай дыскусіі. На ўсё жыццё запомнілася паказаная ў фільме трагедыя дзяка забойства працоўных на Адэскай лэвіцы, сцэны расстрэлу матросаў, накрытых брызентам, развітанне з Вакулінчуком.

А хіба можна забыць чырвоны сцяг, што горда лвіла над браняносаца «Пацёмкіна» — першы ў свеце гэтакага эфекту было нялёгкай справай. Бо ў кожным кадры пазітыва на сцяг кропелькамі клалася фарба. У выніку — сапраўдны колер...

Творчыя работнікі беларускай студыі з захапленнем гаварылі аб майстэрстве Эдуарда Тыся. Аб удалым выкарыстанні аператарам упершыню ў гісторыі кіно цэлавай сістэмы люстравых падсветаў. Аб ужыванні ім матавага шкла і шаўковых сетак для атрымання эфектаў асбляівай выразнасці ў кадры.

...Тыся, Даўжэнка і Эйзенштэйн умелі разумець і пачуць адзін аднаго. Многія здзіўляліся гэтай беспрыкладнай, выпрабаванай часам дружбе, не разумеючы, што такія адносіны зусім натуральныя для шчырых людзей, сапраўдных мастакоў.

Даўжэнка добра разумеў, што Эйзенштэйн і Тыся творча ўяўляюць сабою непарыўнае цэлае і, можа здарыцца, што ў самы разгар яго даўжэнкаўскіх здымак, Эйзенштэйн запрасіць Э. Тыся на сваю карціну. Так яно і было.

Даўжэнка, Мядзведкін, Тыся і я, седзячы на лаўцы ў садзе, некаторы час маўчалі, назіраючы за рухам натоўну людзей, што расцягнуўся ад прахадной да галоўнага корпуса кінафабрыкі. Людзі спачаліся. Гэта былі ўдзельнікі масавых сцэн фільма «Пецябургская ноч».

Нельга было не здзіўляцца таму, як хутка прабягалі

статысты праз прахадную. Сакрат быў у тым, што дзяжурны ліліпут, які валодаў феноменальнай здольнасцю запамінаць убачаны твар раз і назаўсёды. Памяць ліліпута на твары выпрабавалі. Да вялікага натоўну далучалі аднаго або двух чалавек, што не мелі адносінаў да здымак, г. зн. людзей, якіх не бачыў перад сабой рэжысёр — пастаноўшчык «Пецябургскай ночы» Рыгор Рашаль. Ліліпут жа лёгка выяўляў пачобных асоб і не прапускаў іх.

А. Даўжэнка з вялікай увагай ставіўся да таленавітага ліліпута, здалёк кланяўся яму і з цікавасцю, хоць і надзвычай далікатна, разглядаў яго.

Між тым рух масоўні здаваўся бясконцым відовішчам. А Тыся расказваў пра сваю паездку за мяжу, пра спекулянтаў ад кінематаграфіі, якія ў прагавітай пагоні за грашыма не спыняюцца нават перад жудаснай парнаграфіяй, прыніжаючы чалавечую годнасць. Чаго варты, скажам, назвы такіх кінабаевікоў, як «Трыумф мужчынскага сексапіла» або «Каханне на востраве аголеных грудзей»...

Тыся паведаміў, што ў Швейцарыі яго запрасілі зняць фільм «Шчасце і гора жанчыны». Атрыманы ганарар вельмі спатрэбіўся для ўсёй групы, г. зн. для яго, Эйзенштэйна і Аляксандрава. Дарэчы, Тыся і Эйзенштэйн ганарар заўсёды дзялілі паміж сабой.

Шоў час. Закончыўшы здымкі асноўных эпизодаў да фільма А. Даўжэнка «Аэраград», Э. Тыся вярнуўся ў сваю здымачную групу, якая пачала работу над стужкай «Бежын луг» па сцэнарыю А. Ржэшэўскага. Аператар часта прыгадаў потым адзін хмарны, зольні і вельмі сумны дзень, які перашкодзіў здымакам. Як заўсёды ў такі час, нічым не занятыя людзі сядзелі, размаўлялі паміж сабой. Раптам бліснула сонца і ледзь не на цэлую гадзіну. Усе сталі на свае пасты і ўдала знялі два кадры. Потым зноў надоўга навісла хмара, і талы загаварыў Тыся. Ён доўга і вельмі цікава расказваў, а С. Эйзенштэйн, стоячы збоку пад парасонам, уважліва слухаў яго, часам устаўляў свае рэплікі. Асбляіва запомніліся ўспаміны пра здымкі таго ж «Браняносаца».

Эдуард Тыся быў настолькі багатай, каларытнай фігурай, што ў адной кнізе, а тым больш у адным артыкуле пра яго расказаў не магчыма. Вядома, не ўсё было зроблена роўна, не ўсе фільмы паздэўны. Але апрача «Браняносаца «Пацёмкіна» быў яшчэ «Аляксандр Неўскі», які стаў хрэстаматыйным творам сусветнай кінематаграфіі.

У аснову сцэнарыя П. Паўленкі было пакладзена лёдавае пабоішча. Гэта сцэна, якая займае ў стужцы адну трэць метражу, з'яўляецца цэнтральнай. Цікава, што спецыяльна для гэтага фільма пашыта для трох з палавінай тысяч касцюмаў, больш за сто ўзораў. Сем з палавінай тысяч штурк рознай зборі падрыхтавалі механічныя майстэрні кінастудыі. Было зроблена дзве тысячы кальчуг, паўтары

тысячы шлемаў і мноства разнастайнай бутафорыі...

«Аляксандр Неўскі» быў вырашан у рэалістычным напрамку. Атрымаўся твор глыбока патрыятычны і народны. Кінематаграфісты ўсяго свету былі здзіўлены вынікам «аднастылявой» працы ў гэтым фільме аператара, рэжысёра і кампазітара Сяргея Пракоф'ева.

Паглядзеўшы фільм, усе паверылі выканаўцам, але не ведалі, што многія з іх пад час здымкі былі моцна «пабіты» і, выходзячы з кадра, крывіліся ад болю. Тыдні два і я хадзіў з забінтаванымі грудзямі.

Спартсмены стаялі ў першым радзе «рускага войска», якое адбіла конную атаку псоў-рыцараў. Гэта была вельмі складаная здымка, але ўсе радаваліся яе ўдачы. Дальнія планы ў бойках здымаліся з удзелам спартсменаў, замест асноўных акцёраў, скажам, замест М. Чаркасава, М. Ахлопкава, А. Абрыйкосава выступалі менавіта яны.

Самую страшную сцэну, калі псы-рыцары праваліліся пад лёд Чудскага возера, здымалі ў басейне адной маскоўскай лазні. Там былі пабудаваны фанерныя льдзіны, якія па жаданні рэжысёра ў патрэбны момант давалі трэцінцу, рассоўваліся і ссоўваліся. Эфект патаплення іншаземных захопнікаў атрымаўся.

Разам з іншымі я ўдзельнічаў у масоўцы — пабоішчы на возеры, і па загаду рэжысёра некалькі разоў «тануў». Ды яшчэ мне часта перападала за тое, што толькі ўчора я быў рускім апалчэнцам, біў кнхэтаў, а другім разам сам рабіўся гэтым кнхетам...

Чаго толькі не ўбачыш на здымаках фільма, ды яшчэ такога маштабнага, як «Аляксандр Неўскі».

Эдуард Тыся!.. Куды толькі не кідаў яго лёс. Здарылася так, што на беларускую зямлю ён завітаў яшчэ раз. І, магчыма, прайшоўся па тых жа сцэнках, што і ў дваццатым. Маецца на ўвазе «Неўміручы гарнізон» — фільм, які ўсяму свету раскаваў пра гераічнае абарону Брэскай крэпасці. Такім чынам, Эдуард Казіміравіч быў на беларускай зямлі ў пачатку сваёй творчасці і ў яе вышэйшым росквіце.

А яшчэ гэты кінааператар напісаў для беларускага часопіса «Неман» свой нарыс «Жывы Ільіч на экране», які атрымаў высокую ацэнку ў «Літаратурнай газете». Аўтар намераўся працягнуць супрацоўніцтва з часопісам, але смерць перашкоділа. Дачка Алена нібы прыняла эстафету ад бацькі. Яна скончыла аператарскі факультэт Усесаюзнага Дзяржаўнага інстытута кінематаграфіі і зараз здымае фільмы. Калі глядзіш іх, то адчуваеш уплыў творчага пошуку яе бацькі, які пакінуў глыбокі след у кінамастацтве.

МІЖНАРОДНАЕ ПРЫЗНАННЕ БАЛГАРСКІХ ФІЛЬМАЎ

За апошнія гады балгарскае кінамастацтва дэбілася значных поспехаў на сусветнай арэне. Залаты медаль, які атрымаў балгарскі мастацкі фільм «Ксханне» рэжысёра Людміла Стайкава на Міжнародным кінафестывалі 1973 года ў Маскве, сведчыць аб высокім прызнанні балгарскага кіно.

У гэтым годзе балгарскія кінематаграфісты стварылі шэраг новых фільмаў. Многія з іх былі адзначаны на міжнародных кінафестывалах.

На аўтарытэтным міжнародным форуме ў Карлавых Варах (Чэхаславакія) балгарскі фільм «Дрэва без карэнняў» рэжысёра Хрыста Хрыстава быў удастоены першай прэміі. Прэмію за лепшае выкананне мужчынскай ролі атрымаў на фестывалі працоўных Чэхаславакіі Георгі Парцалеў (фільм «Бабіна лета» рэжысёра Мілена Нікалава).

На міжнародным кінафестывалі ў Сан-Рэмо (Італія) быў узнагароджаны залатым медалём за лепшае выкананне мужчынскай ролі Грыгар Вач-

каў (фільм «Апошняя лета» рэжысёра Хрыста Хрыстава). На міжнародным фестывалі дзіцячых фільмаў у Хіхоне (Іспанія) прыз «Залаты Пелайа» быў уручаны Іванцы Грыбчавай за фільм «Экзамены ў непадыждзячы час». На XX Міжнародным фестывалі кароткаметражных фільмаў у Оберхаўзене (ФРГ) балгарскі мультыплікацыйны фільм «Дэ-факто» рэжысёра Донеа Донева быў удастоены Вялікага прыза.

У першым паўгоддзі гэтага года з вялікім поспехам прайшлі Тыдні балгарскага фільма ў Англіі, Ліване, Афганістане, Алжыры, Сірыі, арганізаваныя Дзяржаўным аб'яднаннем «Балгарская кінематаграфія».

Да канца гэтага года намячаецца правядзенне Тыдня балгарскіх фільмаў і ў іншых краінах свету. Дні балгарскага фільма будуць арганізаваны ў ЗША, Іспаніі, Перу, Егіпце, Кеніі, Тунісе.

Балгарскае кінамастацтва карыстаецца сусветным прызнаннем.

Агенцтва «Сафія-прэс».

Рабочы момант здымаў новага балгарскага фільма «Падарожжа на плыце» рэжысёра Міколы Мічавы. Агенцтва Сафія-Прэс, Фота В. ЮСКЕСЕЛЕВА.

Голас Кошута

Мільёны венгерскіх радыёслухачоў пачулі нядаўна голас выдатнага венгерскага дзяржаўнага дзеяча, аднаго з правадзючых рэвалюцыі 1848—1849 гадоў Лайаша Кошута. Цікавая гісторыя гэтай унікальнай перадачы. Яшчэ некалькі гадоў назад венгерскі радыёжурналіст Іштван Хельі-Фюштэш даведаўся аб існаванні фанарграфічнага запісу голаса Кошута, зробленага ў 1890 годзе ў Турыне, куды Кошут эміграваў пасля таго, як задушыл рэвалюцыю. У выніку ўпорных пошукаў удалося

знайсці васковы цыліндр з запісам мовы. Аднак недасканаласць запісу не дазвала ўзнавіць яе па радыё. Пасля перапісу на магнітафонную стужку за працу ўзяліся гукааператары венгерскага радыё.

Іх карпатлівая праца дазволіла ўстанавіць голас аднаго з нацыянальных герояў Венгрыі, які заклікаў суайчыннікаў да барацьбы за свабоду і незалежнасць радзімы.

Б. ШАСТАКОЎ,
карэспандэнт ТАСС,
Будапешт.

Прэм'ера квартэта Шастаковіча

Струнны квартэт Фіццільямса атрымаў шырокую вядомасць у Англіі выкананнем твораў выдатнага савецкага кампазітара Дзмітрыя Шастаковіча.

Гэты малады калектыў упершыню пазнаёміў англійскіх аматараў музыкі ў лістападзе 1972 года з квартэтам № 13 Д. Шастаковіча. Тады на канцэрце ў якасці ганаровага госця прысутнічаў савецкі кампазітар, які даў высокую ацэнку выкананню свайго твора. Ён абяцаў даслаць англійскім музыкантам свой новы струнны квартэт № 14, над якім ён працаваў.

Як паведамляе газета

«Таймс», Д. Шастаковіч, закончыўшы работу, даслаў партытуру квартэта ў Лондан. Упершыню струнны квартэт № 14 Дзмітрыя Шастаковіча будзе выкананы ў канцы жніўня ў лонданскай царкве Святога Марка.

«Цудоўна, што такі выдатны кампазітар, як Дзмітрый Шастаковіч, памятае і стрымаў сваё абяцанне, дадзенае ім, чатыром музыкантам, якія знаходзяцца ў самым пачатку свайго творчага шляху». — заявіў адзін з музыкантаў квартэта альтист Алэн Джордж.

Р. СЯРЭБРАННИКАЎ,
(ТАСС).

Старонка СУСТРАЧ

Расказваюць балгарскія сябры

Дружба беларускіх і ўкраінскіх кампазітараў

Вечар у Палацы культуры

У ГАСЦЯХ У ТРАКТАРАЗАВОДЦАЎ

Палац культуры Мінскага трактарнага завода запоўніла моладзь. Сёння тут дзень адпачынку ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці. Прышлі артысты народнага тэатра, народнага ансамбля танца «Лявоніха», удзельнікі хору народнай песні, студыі. Усяго больш за пяцьсот чалавек.

Гасцямі трактаразаводцаў былі супрацоўнікі рэдакцыі штодзённіка «Літаратура і мастацтва». Вечар-сустрэчу адкрыў дырэктар Палаца культуры Я. Мільшын.

— Паміж нашым прадпрыемствам і рэдакцыяй, — гаворыць Яўген Іванавіч, — усталяваліся цесныя творчыя сувязі. Пра гэта сведчыць «Карэспандэнцыйны пункт газеты на Мінскім трактарным заводзе». Газета піша пра лепшых людзей нашага прадпрыемства. Няма друкуюцца матэрыялы, якія расказваюць пра самадзейныя калектывы палатна, іх поспехі і здабыткі.

Аб рабоце рэдакцыі, яе планах гаварыць на сустрэчы га-

лоўны рэдактар газеты «Літаратура і мастацтва» Хведар Жычка. Прачыталі свае гумарыстычныя творы Віктар Шымук і інжынер завода Мікола Варшынін. Выступілі таксама супрацоўнікі рэдакцыі Яўген Каршукоў, Яўгенія Данская і Алесь Мацкевіч.

Затым на сцэне выступілі самадзейныя артысты. Прыемна слухаць, як зладжана і стройна спявае жаночая група хору самага маладога самадзейнага калектыву Палаца культуры пад кіраўніцтвам Уладзіміра Журовіча. Народны ансамбль танца «Лявоніха», які многа год узначальвае заслужаны дзеяч культуры БССР Мікалай Чысцікоў выканаў танец «Аленяводы».

Хораша ўпісалася ў гэты канцэрт сатырычная сценка ў выкананні артыстаў народнага тэатра Міхаіла Варыводы, Леаніда Касянюка, Жанны Дзядовіч і Алены Арцём'евай (рэжысёр тэатра заслужаны дзеяч культуры БССР Аляксей Вяляеў).

НАРОДНЫЯ ПРОМЫСЛЫ ПАЛЕССЯ

Пінская фабрыка мастацкіх вырабаў адправіла ў Маскву вялікую партыю сувенирных ручнікоў. Як ільняныя абрусы, пакрывалы, накідкі, сурэзкі, яны выкананы народным метадам ручнога пераборнага ткацтва, вызначаюцца непаўторнасцю ўзораў і багаццем творчай фантазіі іх аўтараў — ткачы з вёскі Моталь.

Вольга Лунашэвіч, Праскоўя Ноўн і іншыя майстрыхі, чые вырабы слаўца не толькі на Палессі, але і далёка за яго межамі, яшчэ ў дзяцінстве перанялі сакрэты ткацтва у сваіх маці і бабуль.

З пакалення ў пакаленне перадаецца таксама вопыт ганчарнага майстэрства ў вёсцы Гародняя Столінскага раёна. Мясцовыя майстры робяць збаны, гаршкі, кубкі, вазачкі і падветачнікі, захоўваючы традыцыйную манеру і ўзоры.

Бондары з вёскі Рылавічы Пінскага раёна асвоілі вытворчасць сувенирных дубовых бочачак, распрацавалі ўзоры арыгінальных шкатулак, каробак і пудраніц з бяросты.

Вырабы палескіх майстроў экспанаваліся на міжнародных выстаўках і кірмашах у ЗША, Югаславіі, ГДР, Турцыі.

«Стаіць над гарою Алёша...»

Як у «Ліме» паведамлялася ўжо, пачаліся падрыхтоўка да здымаў сумеснага савецка-балгарскага мастацкага фільма пад умойнай назвай «Ішоў салдат да фронту» («Абозны салдат»).

Най карэспандэнт сустрэўся з аўтарам сцэнарыя Слаўча Дудаў і рэдактарам гэтага фільма, галоўным рэдактарам творчага аб'яднання «Хэмус» балгарскай студыі мастацкіх фільмаў (Сафія) Іванам Дэчаў. Яны падзяліліся некаторымі думкамі аб сваёй будучай кінастужцы.

Слаўча Дудаў, балгарскі пісьменнік, аўтар сцэнарыя фільма «Як песня»:

— Галоўная тэма нашага твора — савецка-балгарская дружба. Гэта тэма яшчэ і мой лёс. У тым, каб глыбока адлюстроўваць яе ў сваіх кнігах і сцэнарыях, ва ўсёй творчасці, — я бачу найвышэйшы сэнс свайго жыцця. Мне і самому давялося быць удзельнікам барацьбы супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў, неаднойчы глядзець

здарма ў тыя змрочныя гады чужаземнага панавання ў нашай краіне хадзілі ў народзе сімвалічныя, словы: «Нічога, прыйдзе дзядзя Ваня і вызваліць нас». Так яно і было. Сёння герояў Шыпкі ведае увесь свет. Іх ратны подзвіг натхняў на барацьбу з гітлераўскімі захопнікамі, а іх унукі і праўнукі прынеслі нам свабоду ў верасні 1944...

На балгарскай зямлі шмат помнікаў савецкім воінам-вызваліцелям. І самы вядомы з іх помнік у г. Пloedзіве, рускаму салдату Алёшы. У нас гавораць аб ім, як аб жывым чалавеку: «мой Алёша», «наш Алёша»... Які гэта моцны сімвал вечнай еднасці двух братніх народаў! Як журналіст, пісьменнік, сцэнарыст я не мог і не меў права стаць у банку ад пачаснага абавязку, не сказаць аб гэтым у сваіх нарысах, апавяданнях, аповесцях, кінасцэнарыях.

Вось чаму я з вялікай радасцю прыняў прапанову працаваць над сумесным савецка-балгарскім фільмам у якасці аднаго з аўтараў літаратурнага сцэнарыя.

Іван Дэчаў, галоўны рэдактар творчага аб'яднання «Хэмус» балгарскай студыі мастацкіх фільмаў (Сафія), кінакрытык, рэдактар фільма:

— У нашым творчым аб'яднанні выпускаецца штогод шэсць мастацкіх кінакарцін. Стужку «Ішоў салдат да фронту» («Абозны салдат») мы будзем ствараць разам са студыяй «Беларусьфільм». Галоўны герой яе — просты чалавек, але ў ім канцэнтраваны лепшы чалавечы рысы — рускіх і балгар. Гэта псіхалагічная аснова нашай дружбы. У вобразе салдата Васіля Казанна паказаны вялікая любоў да зямлі, узаемадапамога людзям, гатоўнасць выратаваць таварыша, нават калі ё гэта вымагае вялікай рызыкі. Дзейнасць савецкага салдата Васіля Казанна — яскравае таму сведчанне. Апынуўшыся па волі лёсу ў асяроддзі балгар, ён дапамагае адной сям'і чым толькі можа, галоўным чынам, падтрымлівае яе маральны дух. Скажам, бацькі добра ведаюць, што іх сын загінуў на вайне, а Васіль пераконвае іх, што ён зусім нядарна бачыў яго... Добрае слова сарвае старых. Усталяваецца дружба паміж балгарамі і салдатам Краіны Савятаў.

Аўтары фільма маюць на мэце раскрыць не самую падзею,

а духоўную еднасць людзей. Мясце, як рэдактара, у графічна-янальным плане зацікавіла сюжэтнасць сцэнарыя, так званыя дарожныя сюжэты — герой рухаецца за фронтам і з ім адбываюцца розныя здарэнні. Варта адзначыць унутранае нарастанне тэмы: час дзеі — адны сутні. Адгэтуль намякнае, ён насць, выразнасць характараў

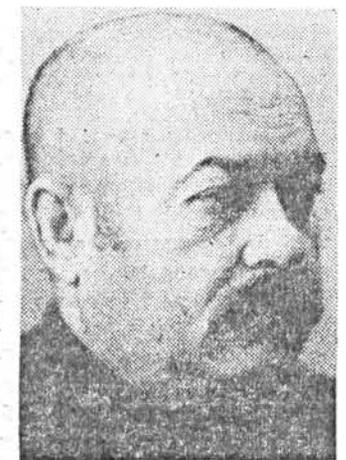
Іван Дэчаў.

Сімвалічнымі, напоўненымі глыбокай філасофскай думкай прагучае словы Васіля Казанна, беларускага хлопца, у фінале карціны. На пытанне сваіх аднапалчан, як ён так хутка завёў сяброў, Васіль сказаў: «Такія яна краіна, Балгарыя...»

Пастаноўна фільма даручана беларускаму рэжысёру Ігару Дабралоубаву. Як вядома, на яго рахунку ўжо некалькі карцін. У нас, у Балгарыі, гэтага кінематаграфіста асабліва добра ведаюць па стужцы «Іван Макаравіч», якая атрымала ў глядачоў самую высокую ацэнку. Новая работа — «Ішоў салдат да фронту» («Абозны салдат») — таксама ў рамках яго творчага амплуа. Здаецца, ніхто іншы, а толькі ён перакладзе на мову экрану хвалюючы літаратурны твор.

Карціна прысвячаецца 30-годдзю Перамогі над гітлераўскай Германіяй.

Алесь МАЦКЕВІЧ.
Фота Ул. КРУКА.

Слаўча Дудаў.

смерці ў вочы. Мы перамаглі ў гэтай барацьбе дзякуючы Савецкай Арміі. Яна прынесла нам свабоду.

Вялікі рускі народ заўсёды быў нашым вызваліцелем. Хіба не ён дапамог нам пазбавіцца ад турэцкага прыгнёту?! Не-

Творчая дружба яднае кампазітараў Беларусі і іх калег у многіх кутках краіны. Ленінград, Кіеў, Кішынёў, Чэбаксары, Торкі, Вільнюс — вось ніпоўны пералік гарадоў, дзе бывалі нашы дзеячы мастацтва, паказвалі свае творы, падзяліліся планами. У сваю чаргу мы заўсёды з радасцю прымаем кампазітараў братніх рэспублік.

Не так даўно адказны сакратар Саюза кампазітараў Беларусі В. Сіэко выязджала ў Харкаў, дзе расказала мясцовым кампазітарам і музыкантаўцам пра сучасную беларускую прафесіянальную музыку, творчасць нашых кампазітараў. У запісе былі праслуханы некаторыя іх творы.

А днямі гасцем Саюза кампазітараў БССР быў украінскі музыкантаўца, адказны сакратар харкаўскага аддзялення Саюза кампазітараў Украіны Юрый Шчарбінін. Сустрэчы з ім была прысвечана чарговая

НА ТВОРЧАЙ ХВАЛІ

«Музычная серада». Юрый Шчарбінін пазнаёміў прысутных з творамі кампазітараў Харкава, расказаў аб рабоце сваёй арганізацыі.

У запісе на пленуме прагучалі цікавыя творы. Вялікае ўражанне зрабілі два фрагменты з манаоперы заслужанага дзеяча мастацтваў Украіны, лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Украіны Віталія Губарэні «Панічотнічы», якія выканала салістка Кіеўскай оперы В. Саколін у суправаджэнні аркестра Харкаўскай філармоніі.

Опера М. Кармінекага «Дзесяць дзён, ідзі ўрушылі свет» напісана на кітзе Джона Рыда. Гэта опера пастаўлена на оперных сцэнах Прагі і Далеца. Два ўрыўкі — «Збылося» і «Жалобнае шэсце» — запісаны на трансляцыі з гэтых спектакляў. Удзельнікі «Музычнай серады» высока ацанілі

выдатную работу кампазітара, якая вылучыла на атрыманне Дзяржаўнай прэміі СССР за 1974 год.

На «Музычнай серада» прагучала яшчэ некалькі творчых роўняў жапраў, якія далі ўяўленне аб шырыні творчага дыяпазону харкаўскіх кампазітараў. Сярод іх — уверцюра з балета «Данка» У. Нахабіна, песня з цыкла «Песні сэрца» (на словы У. Сасіоры) і фрагмент з Канцэрта для балалайкі з аркестрам П. Гайдмакі, харавая песня І. Ковача «Балада пра камісара», вакальны цыкл «Акірапэлі» В. Бібіка і інш.

Госць падарыў Саюзу кампазітараў Беларусі шэраг запісаў твораў харкаўскіх кампазітараў, а таксама кнігі пра іх творчасць.

А. РАКАВА.

ПРАЦЯГВАЕЦА ПАДПІСКА НА ШТОТЫДНЁВІК «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Падпісная цана:
на год—4 р. 20 к., на паўгода—2 р. 10 к., на тры месяцы—1 р. 5 к.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правалення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месціна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела вышляенчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-24-62, выдавецтва — 22-51-62, бухгалтэрыі — 22-50-00.

Рупанісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Хведар Жычка.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН, Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ, Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК (адказны сакратар), Рыгор ШЫРМА.